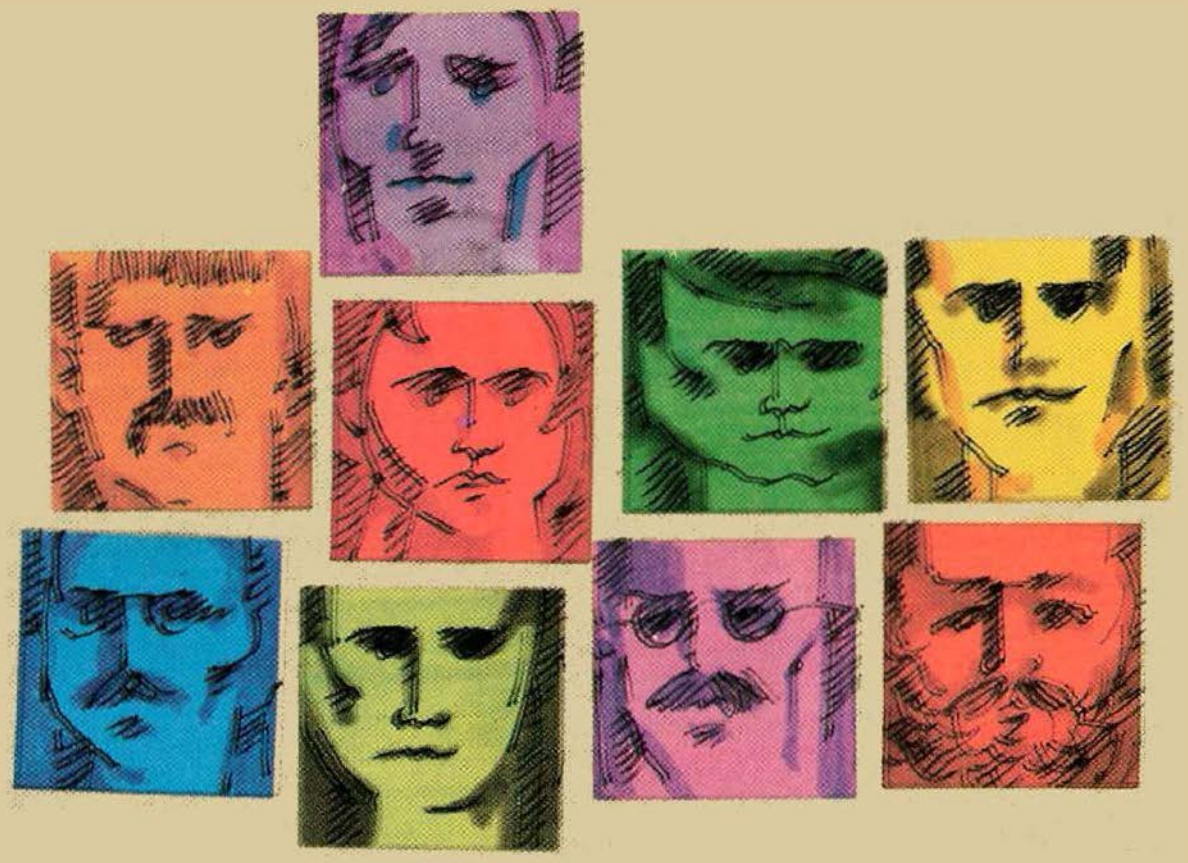
MAVİ YAYINLARI

ANAR

AK LİMAN

ROMAN

ANAR

*

AK LİMAN

SİMAVİ YAYINLARI
ROMAN DİZİSİ: 6

SİMAVİ YAYINLARI
CEMAL NADİR SOKAK NO:7
CAĞALOĞLU–İSTANBUL
TEL: 527 15 02 – 526 60 58

BASKI:
HÜRRİYET OFSET
TEL: 598 98 20
1991

ANAR

Ak Liman

Azerbaycan Türkçesi'nden Çeviren:
İldeniz Kurtulan

ANAR (Resuloğlu Rızayev) 1938'de Bakû'de doğdu. Ünlü şair Resul Rıza'nın ve şair Nigâr Hanım'ın oğludur.

"Yağmur Dindi" (1968), **"Molla Nasreddin"** (1966), **"Ak Liman"** (1967), **"Beş Katlı Evin Altıncı Katı"** adlı romanlarının yanı sıra, oyunları ve senaryoları da vardır. Yapıtları başta Rusça olmak üzere çeşitli yabancı dillere çevrilmiş olan **Anar,** Azerbaycan Yazarlar Birliği Başkanı ve uzun süredir yayınlanmakta olan "Kobustan" adlı sanat–kültür dergisinin yönetmenidir.

GÜNLERDEN BİR GÜN

"Üç yüz otuz üç!"

Kimseden ses çıkmadı. Sayman yineledi yüksekten:

"333!"

Birden, daldığı o bulanık sisin içinden, çağrıldığını duyumsadı. Bebek önlüğü gibi boynundan sarkan, dikdörtgen beyaz yaftaya baktı, üstündeki üç iri sayıyı iyice gördü ve vargücüyle bağırdı:

"Burda, Namazov Nemet!"

Ama sesi çok kısık çıkmıştı. Sıradakiler küçümsercesine süzdüler onu. Oysa acıklı görünümleri vardı. Çoğunun yüzü tanıdık, ama kim olduklarını çıkaramıyordu. Nerede, ne zaman görmüştü onları?

Sessiz adımlarla gişeye yanaştı.

"Nereye bilet alacaksınız?"

"Bakû'ye."

"Hangi trene? Kislovodsk üzerinden mi? Yoksa Krasnovodsk üzerinden mi?"

Nemet, "Kislovodsk" dedi. Ama kendi kendine, "Biz zaten Kislovodsk'ta değil miyiz?" diye düşündü.

Sayman Sefder Dayı gözlüğünün ardından, Nemet'e bir garip baktı, sonra kaygıyla sordu:

"Bakû'ye giriş iznin var mı?"

"İzin mi gerekir? Üç yıldan beri sıraya kayıtlıyım."

"Peki, boş ver. Kaç bilet istiyorsun?"

Nemet parmaklarıyla saymaya başladı. Bir, iki, üç, dört, beş, altı.

"Altı bilet. Yataklı kompartıman."

"Kimin için?"

"Karım bir, kendim iki, kaynanam üç, üç de kızlarım."

"Kızlar senden değil ki."

Nemet şaşırdı. Acaba sayman kadın bunu nerden biliyordu?

"Hayır biri benden, ikisi..."

"Ancak seninkine bilet veririm. O ikisine de kendi babaları gelip alsın."

Bir üzüntü sardı Nemet'i. Hep böylesi pürüzler çıkmalı mıydı? Hem de işin son anında. Üç yıl bekledikten sonra... Bir başka sorunu daha olduğunu anımsadı o anda, "Aman şunu da söyleyeyim" dedi içinden, "Yoksa ona da bir kulp takarlar."

"Bir de kedimiz var" dedi. "O da bilete mi tabi?"

"Elbette!"

"Peki öyleyse beş bilet verin."

Parmaklarını teker teker büktü. "Karım, ben, kaynanam, küçük kızım, kedi."

Sayman biletleri doldurmaya başladı. Bu sırada adamın biri sıradan çıkıp saymana yaklaştı. Eğilip kulağına bir şeyler fısıldadı. Sayman dikkatle Nemet'i süzdü,

"Yazıklar olsun," dedi. "Bizi kandırmaya utanmıyor musun? Üstüne başına, giyimine kuşamına baksana!"

Nemet önce kendi giysilerine, sonra kuyrukta bekleşen yorgun, bezgin insanlarınkine baktı. Sıradaki kadın ve erkekler çubuklu gri pijama ve önlükler giymişlerdi. Bir tek Nemet'in üstünde düz mavi kumaştan pijama vardı. Herkes onu küçümseyerek süzdü.

Bu çubuklu pijamalıların arasında Nemet düz giysisiyle garip duruyordu. Hepsinin de boynunda dikdörtgen yaftalar var, üstünde siyah iri sayılar.

"Ama ben sıraya yazılmıştım." Nemet heyecanlıydı. "Üç hafta önceydi, değil üç yıl... Evet üç yıl bundan önce. Bilet edinmenin zor olduğunu biliyordum. Bakın numaram da 333."

"Hani?" diye sordu saymanın kulağına fısıldayan adam, "Yok senin numaran."

Nemet boynundaki yaftaya baktı. Gerçekten de bembeyazdı. Yavaş yavaş aralarından sıyrılmaya çalıştı. Gişedeki Sefder Dayı birden ona seslendi:

"Nemet, al biletini!"

"Ama siz..."

"Bir tek bilet verebilirim. O da kedi için. Çünkü o çizgili.

Nemet engin mavi denizin kıyısına çıktı. "Kislovodsk'ta deniz, ha?" diye şaşkın düşündü. "Belki de burası Kislovodsk değil, Krasnovodsk'tır. Evet öyle. Öyleyse neden trene bilet alayım? Vapurla da gidilir. Hem de anamı, babamı da götürebilirim. Onlar da buralarda olmalılar."

Kislovodsk parkının beyaz sütunlu kapısından yeşil ağaçlı gezi yoluna girdi. Salkım söğütler serin serin hışırdıyordu. "Yine de insaflıymışlar; sefalı bir yere sürgün etmişler. Babam için bir şey söyleyemem, ama anam sıcağa dayanamaz."

Ne kadar uğraştıysa, anasının yüzünün çizgilerini anımsayamadı.

Birden çubuklu pijama alması gerektiğini düşündü, yoksa ona tren bileti vermezlerdi.

Kislovodsk'ın ünlü Pyataçok Caddesi'ne girdi. Caddeyi geçerken bir düdük sesi kulağına çarptı. Belli ki onun için ötüyordu düdük. Yürüyüş biçimini şaşırdı. Polis telaşla çalıyordu düdüğünü. Durmadı Nemet, adımlarını açtı. "Hızlıysan yakala!" deyip içinden süratle uzaklaştı. Oysa polisin düdüğü, kentlerarası telefon gibi durmadan telaşla ötüyordu. Ansızın dindi düdük sesi. Nemet köşeyi ivedi döndü. Soluğunu tuttu, arkasını gözetti. İzleyeni yoktu. Ama aklına gelen bir düşünce soğuk ter içinde bıraktı onu; "Polis düdüğünü neden öttürmüyor artık? Biliyor musun?

Neden izlemiyor seni? Numaranı kaydetti de ondan. Sen de kaçıp kurtulduğunu mu sandın? Numaranı kaydetmiştir, şimdi her tarafa bildirir."

Gözü duvara ilişti. Duvarda tombul bir kız çocuğunun resmi vardı. Kıvırcık saçları, kısa fırfırlı pembe fistanı... Yanakları al al. Resmin altında, "Baba Kislovodsk'tan bana sesli mektup gönder" cümlesi okunuyordu.

Nemet, Pyataçok yokuşundan üç kişinin ona doğru geldiklerini gördü. Birisi büyük kızıydı. Yanaştı,

"Baba bana teyp al" dedi. İkincisi anasıydı. Nemet onun yüz hatlarını seçemiyordu. Ama anası olduğunu biliyordu. Üçüncüsü Süreyya'ydı, karısı.

Süreyya saati sordu. Nemet büyük sokak saatine baktı,

"Tam üç," dedi. Bu kez karısının sesi çok daha yakından duyuldu:

"Uyan Nemet! Sana saati sordum." Nemet açtı gözlerini:

"Ne?"

"Saat kaç dedim. Benimki çalışmıyor."

Nemet saatine baktı,

"Dokuza yirmi var" dedi.

"N'olur kalk git ekmek al. Ekmeğimiz kalmadı."

"Peki. Peki hemen giderim... Beş dakika bekle." Gözlerini ovdu, duvara çevirdi, "Taldı–Kurgan, Alagöl, Manançı."

Bir yıl kadar oluyor, evde Nemet kendi çalışma odasını büyük kızına vermiş, kendisi onun odasına yerleşmişti. Vaktiyle kızının karyolasının başucuna yapıştırdığı büyük harita hâlâ duvardaki yerinde duruyor. "Sovyetler Birliği Siyasal Haritası." Ülkenin güney sınırları Nemet'in yastığının yanıbaşındaydı. Her sabah gözlerini bu haritaya bakarak açar. Artık Doğu Kazakistan'ın kentlerini, göllerini, çaylarını ezberlemiş.

Çoğu, geceler uyku tutmaz, karanlıkta haritanın yazıları çözülmez ama Nemet yumulu gözlerle parmağını tam Taldı–Kurgan'ın, Alagöl'ün ya da Manançı'nın üstüne

koyabilir. Kimi zaman bu kentleri, gölleri, çayları tümüyle bu bölgeyi hayalinde canlandırmaya çalışırdı. Uçsuz bucaksız çöller, alaçığlar... Susayıp göl, çay kıyısına gelen at sürüleri. Uzun yeleli ak atlar... Sonra uyku bataklığı gelir onu içine gömerdi.

"Ama Nemet, Allah aşkına kalk, ekmeğe git."

Uyku sülük gibi yapışmış, ayrılmak bilmiyor. Bu yüzden Süreyya'nın sesinde bezginlik belirtileri giderek artıyor.

Nemet hemen yorganı üzerinden çekip attı. Yatağından sıçrayıp kalktı. Birkaç kez kollarını iki yana salladı. Kendine göre sabah jimnastiğini yapıyordu. Elini yüzünü yıkayıp mutfağa geçti.

"Adam–madam iysi gelir, yağlı badam iysi gelir."(*) (İnsan kokusu alıyorum, yağlı bademkokusu alıyorum.)

"Hadi ekmeğe git."

Ekmek fırınında kuyruk yoktu.

On dakika sonra, karı koca, tertemiz, düzenli mutfakta, karşı karşıya oturmuş kahvaltı ediyorlardı. Nemet,

"Çok karmaşık bir düş gördüm," dedi. "Kislovodsk'tayız. Bakû'ye bilet almaya çalışıyorum, üstümde bu pijamalar var diye, 'olmaz' diyorlar, 'Çubuklu pijama giymezsen bilet yok' diyorlar."

Kedi miyavladı. Nemet salamından bir parça koparıp kedinin önüne koydu, gülümsedi;

"Kediye de bilet alıyordum. Ona verdiler, çünkü onun postu çizgiliymiş."

"Böylesine anlamlı düşler gördüğünden olacak bir türlü uyanmak istemeyişin. Saati soruyorum, üç diyorsun."

"Orda saat üçtü."

Süreyya,

"Mürşüdgil, bu yıl da sanırım Kislovodsk'a giderler," dedi.

"O bilet alma sıkıntısını anımsadıkça Kislovodsk'a hiç

(*) Geleneksel Azeri çocuk masallarında, insan yiyen devin tekerlemesi.

ayak basmak istemem."

Kahverengi kravatı buruşuktu, yeşili bağladı,

"Peki, ben gidiyorum" dedi. "Hoşça kal."

"Erken gelirsin değil mi? Bugün cumartesi."

"Aleyküm selam," diye söze başlayan palabıyık Musa, kırmızı sigara paketini Nemet'e uzatırken, sürdürdü;

"Arzu" da var. İstersen *"Arzu"* vereyim. Neyse ki filtreli boi artık."

"Yok istemez, *"Nergiz"* iyidir. Kibritin var mı? Sağol."

Sigarayı dudaklarının arasına aldı. Kibritle yaktı. Karşı kaldırıma geçti, gazete kulübesine yanaştı,

"Günaydın" dedi. "Benimkinden var mı?"

Salman Kişi gözlüklerinin ardında gözlerini azıcık kıstı, kalabalığın içinde, Nemet'ten başkasının algılayamayacağı bir ustalıkla "evet" tiyosunu verdi. Bir yandan da işini yürüttü:

*"Bu senin "İzvestiya"*n. Al bu *"Komünist"* büyür, *"Gençler", "Sport"* yoktur, kalmadı. *"Bakû?"* Tabii dünkü olacak. Sabahın bu saatinde akşam gazetesi ne gezer? *"Komsomol?"* buyur." Derken müşterileri bir bir gönderdikten sonra, çevik bir hareketle tezgâhın altından dürülmüş bir gazete çıkarıp Nemet'e uzattı. Nemet,

"İki taneydi, değil mi?"

"Aybettin..."

"Sen çok yaşa, emi?"

"Sağol, güle güle."

El altından yapılan bu alışveriş, puanlı gömlekli delikanlının dikkatinden kaçmadı!

"Be adam, bize gelince *"Futbol"* yok oluyor da, elin bıçkınına var. Ayıptır, ayıp!.. Saçından sakalından utan."

Salman Kişi patladı:

"Ulan ağzımı bozma, bıçkın senin babandır. Adam *"Futbol"* gazetesine abone. Abonenin gazetesini sana mı verecektim?"

Nemet ayağını süre süre sıyrılmıştı aradan. Uzaklaşırken

Salman Kişiyi duyuyordu.

"Sen de biraz kendini sıkıp zamanında abone olaydın."

"Yok canım aboneymiş. Aboneyse neden senden alır gazetesini? Evine gönderilmez mi?"

"O onun bileceği iş. Keyfinin kâhyası mısın?"

Salman Kişi öyle büyük bir uğraşla karayı ak diye yutturmaya çalışıyordu ki, puanlı gömlekli delikanlı pes etti:

"Peki, kızma canım. Laf olsun, dedik işte, kusura bakma, bağışla."

Nemet dudaklarındaki gülümsemeyle parka girdi. Boş bir banka oturdu.

"Yooo, güne pek de fena başlamadık... İlginç bir düş, nefis bir kahvaltı, filtreli kokulu sigara ve iki tane *"Futbol"* gazetesi."

Güneşli ılık bir gündü. Beyaz seyrek bulutlar top top gökyüzüne dağılmıştı.

Böylesi güzel günlerde insanın yaşamı neşeli geçer. Ama onun neşesinin nedeni başkaydı. Geçerli gerekçesi vardı. Yeter ki, Dadaş Kişi sözünün eri olsun.

Gazetelerden birini açıp bakmaya başladı. SSCB ile İrlanda milli futbol takımları arasındaki maç hakkında yazılar... Antrenörlerin açıklamaları, takımların taktikleri, olasılıklar...

***

"Günaydın Nemet. İşe gitmeyecek misin?" Nefis bir parfüm kokusu Nemet'in genzine yayıldı. Başını kaldırıp Tehmine'yi gördü;

"Kalkıyorum. Hazırlıklı olmak istedim." Elindeki gazeteyi gösterdi. "Futbol haberlerini iyice sindirmeliyim."

Tehmine,

"Bakalım bu futbol tutkusu başınıza ne işler açacak" dedi ve gülümsedi.

Bembeyaz, mısır taneleri gibi aynı boyda zarif dişleri

var. Kırmızı yazlık entarisinin kolları kısa. Yakasından dizinin üstüne dek bir dizi düğme sıralanmış.

"Oldu, sonra görüşürüz" dedi. El salladı, uzaklaştı.

Nedense Nemet, ta ilk gördüğü günden beri, Tehmine'ye içinden Keman Kız der. Sesinin tınısından değil. Sesi biraz boğuk ve toktur Tehmine'nin. Belki ince ve uzun boylu oluşundandır. Uzun bacakları var. Belki de keman yayı gibi hep gergin duruşundan.

Nemet'e göre, çoğu kadınlar yatay düşlenir. Oysa Keman Kız'ı yatay değil, dikey düşünmeli, çekül gibi. Gözlerini yum, onu düşün; yatakta değil, dimdik ayakta durduğunu görürsün. Uzun bacaklarıyla büyük adımlar atar, gelir. Bir de kuş gibi telaş eder, ama ayakta ve gergin. O ancak ayakta, yüzyüze öpüşsün, sarsın kollarını boynuna. Kollarını boynuna dolasın. Uzun kollarını boynuna dolasın, uzun kollarını bir atkı gibi.

***

"Hayır galiba gerçekten de bugüne güzel girdik. Tüm güzellikler bir yana, bir de dünya güzelinin karşıma çıkması, konuşması, gülümsemesi, büyük ikramiye...

Şimdi Dadaş Kişi kafa ütüleyip, yan çizerse, yandığımın resmidir."

Dün iş dönüşü Dadaş, Nemet'e,

"Yahu kardeşim, sen edebiyat çevirmeni değil misin? Bak, ben var ya, Allah canımı alsın, bilime de, topluma da canım feda. Ben de saçlarımı bu yolda ağarttım. Ama sadece bilimsel ve toplumsal içerikli yapıtların dilimize çevrilmesinden ne çıkar? Kaz vur kazan dolsun; serçe nedir, çorbası ne olsun?

Uzman bir çevirmensin, sen gel yavaş yavaş ince edebiyata yönel. Onlardan çevir... Anlarsın ya."

"Onlardan da çeviriyorum, Dadaş Hoca. İşte ne çıkarsa karşıma, öykü, deneme..."

"Öyküymüş, denemeymiş... Anlamıyor musun? Evinde

yığınla çoluk çocuğun ailen var."

"Bugünlerde film stüdyosunda dublaj için bir çeviri yaptım; *"Yaşayanlar ve Ölüler"* filmi var ya. Bilmem gördünüz mü?"

"Hı, Simonov'un romanından."

"Evet."

İkisi de sustu. Nemet oltayı atmış, bekliyordu. "Ne yapsaydım yani? Ben görevimi yaptım, söyledim. Tutarsa yoğurt, tutmazsa ayran. Ne zamandan beri fırsat kolluyordum, Allahtan konuyu kendisi açtı."

Dadaş kısa bir ikircimden sonra,

"Pekâlâ," dedi. "O roman bizim yayınların programında da var. Başla çevirmeye. Yapar mısın?"

Nemet, sevincinin, dilini dolaştıracağından korktu. Biraz duraksadı, sonra,

"Dublaj çevirisinde konuya iyice ısındım," dedi. Bir soluk aldı. "Üslubunu kavradım, hiç zor olmayacak."

"Oldu. Bence tamam." Bir süre konuşmadan yanyana yürüdüler.

"Ama bildiğiniz gibi, Dadaş Hoca..." Nemet sessizliği bozmuştu. "Önümüz bahar, araya başka işler girsin istemiyorum. Oturup bunu çalışayım..."

Dadaş okudu Nemet'in kafasındakileri, hak da verdi.

"Yarın hatırlat," dedi. "Anlaşma yapalım. Sen de oturup hemen başla."

"Olur. Teşekkür ederim."

Hiç de fena bir adam değilmiş bu Dadaş. Görmüş geçirmiş, deneyimli. Söylediğine bakılırsa, kırk yıldır *"Neşriyat"ta* (*) çalışıyor. Ne çok değişik insanlar görmüş bu alanda. Aslında otuzbeş yıl önce odacı olarak işe başlarken, bürodakiler,

Ay Dadaş, başına daş
Terpenme bele yavaş (**)

(*) *Devlet Yayınclık Kurumu.*

(**) *Başına taş düşsün Dadaş,/böyle yavaş hareket etme.*

diye şakalaşırlarmış. Al bunu, ver şunu. Oraya su, buraya çay. Oraya, buraya. Koşa koşa. Bir gün gelir, düzeltmen, sonra başyazman, sonra bölüm şefi. Neyse şimdi *Neşriyatta* en üst düzeydeki beş kişiden, hayır üç kişiden biridir. Saygınlığı, etkinliği genel müdürden eksik değildir. Hani doğruyu söylemek gerekirse adamın hiç de kasıldığı falan yok. Büyükle büyük, küçükle küçük... Tek sorunu, varsa futbol, yoksa futbol. Bu yaşta bu heves? Futbol lafını duyunca gözleri faltaşı gibi açılır.

Nemet ikinci *"Futbol"u* onun için almıştı.

Otobüs durağına varınca bir soluk aldı. O anda durağa gelen otobüsün kapıları açıldı. İnenler, binenler. Nemet otobüsün numarasına baktı, "Yoo benim değil." Onunkinin numarası yaşına eşit, otuzüç. "Acaba dedikoduların ne kadarı gerçek? Yani Dadaş'la Tehmine arasında aşna fişnalık var mı? Hiç de inanılası değil. Dadaş kim, Tehmine kim. Tehmine keman kız. Al işte bu da senin keman kızın. Çeküllü kadın. Yok canım inanma, olamaz, uydurmuşlar. Laf ola, beri gele.

Aslında Dadaş da öyle sağlam ayakkabı değil. Geçen yıl Taşkent'teki konferansa giderken çevirdiği fırıldakları unutmadım."

Nemet bir de, Dadaş'la Tehmine'yi hayalinde yanyana canlandırmaktan kendini alıkoyamadı. Dadaş'ın koca göbeği, dazlak kafası, sivilceli burnuna karşı, Tehmine'nin, uzun bacakları, uzun kolları...

Yüz yüze dursalar, Dadaş'ın başı Tehmine'nin omuzlarına zor ulaşır. "Sar kolların boynuma..." Kollarını Dadaş'ın kalın ensesine sarması için Tehmine'nin diz çökmesi gerekir. Ya da Dadaş'ın tabureye çıkması.

Nemet yarattığı hayali görüntüye güldü. Dadaş taburenin üstünde... "Bana ne yahu? Kocası var onun, öbürünün de karısı. Beni ilgilendirmez. Bugün benim anlaşmaya atsın imzayı, işte o kadar. İlkbaharın masrafı çıkar. Bugün film stüdyosundan alacağım parayla da bir teyp alırım. Karmen'e çoktan söz vermiştim."

Karmen, Nemet'in büyük kızı. Üç kızı var. Ortanca Cilda, küçüğü Nergiz. Her duyan adların garipliğine şaşırır. Haklıdır. Karmen'le Cilda'nın adları, Süreyya'nın ilk kocası opera delisi Esed Kişi'nin eseri. Yani esas babalarının.

İlk görüştüklerinde Esed Kişi, geniş yumuşak deri kaplı koltuğunun içine gömülmüş, bir dizinin üstüne Karmen'i, ötekisine Cilda'yı oturtmuş, nereden bulmuşsa nadir bir opera aryası plağına, hep birlikte kulak kesilmişlerdi. Yedi–sekiz yaşlarındaydı Karmen. Cilda'ysa beş–altı. Gün bugünkü gün gibi aklında. Kızların birbirlerine benzer giysiler vardı üstlerinde. Moskova'dan alınan fırfırlı, pembe, kısa fistanlar. Saçlarında da iri pembe fiyonglar... Yanaklar kan kırmızı.

Çocuklar yanaklarını babalarının yanaklarına dayayıp aryayı dinliyorlardı. Esed Kişi duyumsadığı zevkten gözlerini yummuştu.

İlginç bir abajur odayı ılık, hoş bir ışıkla sarmıştı. Sanki odadaki eşyalar koyu bir çay rengine daldırılmış.

Karmen derslerinde aksıyor. Esed mesleğinin zirvesine çıkmış, ünlü bir cerrah, bir profesör. İşi başından aşkın. Çocuğunun dersleriyle nasıl ilgilensin? Olası değil. Boş bir zaman bulsa, hemen plakları takar, oturur uyuklar...

Sözün kısası, sora sora Nemet'i bulmuşlar, o zamanın parasıyla ayda 150 manat(*) karşılığında Nemet, Karmen'in dersleriyle ilgilenecek, ayrıca Cilda'yı da hazırlayacak.

1955 yılıydı. Nemet 23 yaşında. Basımevinde dizgici yardımcısı ve üniversitede bibliografi dalında açık öğretim öğrencisi.

Anası bir yıl önce vefat etti. (Babasının kurtuluş haberini almaya ömrü vefa etmeden. Anayı gömdükten iki hafta sonra Nemet'e babasının ölüm kâğıdını verdiler.)

Esed, Süreyya'dan yirmi iki yaş büyüktü. Savaştan(**) döndükten bir yıl sonra Süreyya'yla evlenmişti.

(*) *Ruble.*

(**) *II.Dünya Savaşı.*

Kısa bir sürede Nemet, Esedgilin ailesiyle kaynaştı. Yoksul olduğu biliniyor, sık sık yemeğe alıkonuyordu.

"Talebe adamsın, otur bakalım, Süreyya Hanım bize neler ikram edecek" diye Esed onu masanın başucuna buyur eder. (Esed'in karısına hitabı 'Süreyya Hanım' biçimindeydi; Süreyya Hanım yukarı, Süreyya Hanım aşağı.)

Oturdukları oda, büyük yumuşak halılarla döşeli. Halılar ayak seslerini, suyu emercesine emer. Duvarda Esed'in babasının büyükçe bir portresi.

Konuk olsun olmasın, değişmez; masa bembeyaz kolalı bir örtüyle örtülür. Değerli porselen tabak çanak, gümüş kaşık çatal dizilir. Aile bireyleri yakalarına beyaz peçetelerini takıp hep bir arada sofra çevresine kurulurlardı.

Evin her yanı pırıl pırıldı. Nemet hiçbir zaman Süreyya ya da çocukları özensiz ya da bakımsız görmemişti. Her zaman giysiler ütülü, saçlar taralı. Hele Süreyya sanki şimdi şu anda hamamdan çıkmış... Eli, yüzü parlıyor, ak pak.

Davet sonrası, Nemet İçerişehir'deki(*) dar, rutubetli odasına döndüğünde, gözüne uyku girmezdi. Gözlerini badanası kabarmış duvarlara dikip, bir bu yana, bir o yana debelenir, uyuyunca da düşlerinde eli yüzü parlayan, ak pak...

Nevruz Bayramı'nın akşamı, Nemet'i yine alıkoydular. Masanın kolalı beyaz örtüsü donatılmıştı. Yeşil semeniler çörekler, renk renk mumlar, boyalı yumurtalar, kuruyemiş tabakları dizilmişti. Şekerbura ve baklava da getirildi. Esed,

"İyi, güzel" diye söze başladı. "Ama neye yarar ki atalarımız biraz savsaklamışlar, içkiyi haram sayarak. İçkisiz sofranın, tadı tuzu mu olur?"

Nemet nezaketen gülümsedi. Esed'in içki içmediğini biliyordu. Bunları şaka yollu söylüyor.

(*) *Bakû'de eski sokak ve binalardan oluşan bir semt.*

"Ne diyorum biliyor musun Nemet Hoca?" Nemet yine nezaketen gülümsedi. "Nemet Hoca, gel seninle bayram sofrasını içki sofrasına çevirelim, eski köye, yeni âdet... Köhne gelenekleri sarsalım azıcık. Geçmişteki merhumlar bize darılmazlar. Aslına bakarsan onların da içkiyle araları iyiymiş."

Eski bir anısına daldı Esed. 1922'de onyedi yaşındayken ilk kez Bakû'ye geldiğini, ehl-i keyf amcasıyla birlikte içki âlemine düştüğünü, (Şimdiki Subayevi var ya, işte onun yerinde bir meyhane varmış o zaman) yaşamında ilk kez ağzına içki sürdüğünü, sonra da çarpıldığını, rezil kepaze olduğunu anlattı. Sustu, sonra ekledi,

"Canım azıcık konyaktan ne çıkar? Tatlıyla iyi gider konyak."

Süreyya küçük zarif kadehler getirdi. Esed keyiflendi,

"Şerefe! Gelin Süreyya Hanım'ın sağlığına içelim."

Nemet,

"Sağlığınıza Süreyya bacı, sizin sağlığınıza!" dedi. Ve o da yaşamında ilk kez içki içti.

İkinci kadehten çekindi. "Şimdi sapıtmanın *âlemi* yok," diye düşündü. Ama abajurun ışığı öylesine yumuşak,ılık, sevecen... Eşyaya rengini veren çay öylesine ıtırlı... Esed'in plağından duyulan müzik öylesine hüzünlüydü ki, hiç de kalkıp gidesi yoktu.

Sonunda çok geç saatlerde ayrılmak zorunda kaldı. Caddeye çıktığında dönüp, evin dört pencereli cephesine baktı. Pencerelerden ikisi karanlıktı, "Kızlar uyuyor..." Öteki ikisi sıcak ve koyu çay rengindeydi. Pencerelerin arkasında müzik sesi yumuşak halılara yayılıp yitiyordu.

Nemet pencerelere dalgın dalgın bakarken, son tramvayın gürültülü geçişini duydu. Yakalamak için yerinden fırlarken, kaydı, yere düştü. Telaşla ayağa kalkıp kovalamaya başladı, zorlukla yakaladı. İkinci vagon boştu. İç ışıkları sönük.

Raylarının üzerinde takur tukur ilerleyen tramvayın vagonunda bir Nemet vardı, bir de pencerelere yansıyan

yıldızlar. Öndeki vagonda biletçi kızla, vatman delikanlı, başbaşa vermişlerdi, dünya umurlarında değil.

Havada baharın soluğu var. Bahar gecesinin soluğu. Boşuna değil. İçinde bir duygu beklenmedik bir fırtınaya dönüştü. Bayrak gibi dalgalanmaya başladı. Evet birden Süreyya'ya sevdalandığını keşfetmişti. Bu keşfin heyecanı damarlarındaki kan gibi tepeden topuğuna dek, içinde dolaştı, dolaştı, ısıttı onu. Her yanına yayıldı, ama ardından bu sevdanın temelsiz, umutsuz ve sonuçsuz olduğunu düşündü, üzüntüyle. Nereden, nereye... Süreyya onun için sonsuza dek ulaşılmazdı. Ulaşılmazlığın doğurduğu hastalıklı bir tutku, onu daha da körükledi, kıvrandırdı. Yine de tasalanmadı. Ilık, titrek kuşkulu bir duygu tüm benliğini tepeleme doldurmuştu. Tramvay sarsıldıkça, bu duygudan damlacıkların, zerreciklerin öteye beriye saçılacağından korkuyordu.

Tramvay, rayların üzerinde takur tukur sarsıldıkça pencere camındaki yıldızlar da sıçramaktaydı.

O gece küçük kulübesine gitmedi. Sabaha dek sokakları arşınladı. Sabaha dek, Süreyya da onunlaydı.

Hay Allah, sanki bunların hepsi dün olmuş... Ya da bin yıl önce? Şimdiyse on yıl sonra o mart gecesinin uzak ürkek anılarını anımsadıkça sadece gülümsüyor. Yaşam beklenmedik garipliklerle doludur. On yıl önce o mart gecesi Nemet'e yaşamının bugünkü gününü, 5 Haziran 1965 gününü anlatsalardı, inanır mıydı? Hayır, kesinlikle hayır.

Bugün sabahtan beri gerçekleşen en önemsiz bir olayı, ne bileyim, Süreyya'nın onu uykudan uyandırması, birlikte kahvaltı etmeleri, şekerliği birbirlerine uzatmaları, evden çıkarken vedalaşmaları, bütün bunların hepsi, bundan on yıl önce Nemet için olağandışı bir varsayım, ulaşılmaz bir düş gibiydi. Gerçekten öyleydi.

Böyle olacaksa hoş bir umut doğar içimizde. On yıl sonra olası değişiklikler, bugünden kestirilemeyen olağanüstü şeyler olabilir. Nemet en gizli arzularını, ta yüreğinin

derinliklerinde sakladığı, hiçbir zaman gerçekleşeceğine inanmadığı isteklerini anımsamaya çalıştı. Anımsadı da, düşündü. Güldü. "Yani gerçekten öyle bir gün olacak mı, tüm bu arzularımın canlanıp yaşanacağı?" Olacak şey değil. Ama on yıl önce bugününü anlatsalar, inanır mıydı? Hayır. Öyleyse?

Öyleyse her şey olabilir: "Belleğimden kovduklarım, içime gömdüklerim, üzerinde düşünmek bile istemediklerim, hepsi, bir gün, beş yıl, sonra, on yıl, on beş yıl sonra, yaşanabilir."

Sevinmedi nedense. Belki de arzulananlar yaşanırken, bugün olduğu gibi, basit, sıradan ve alışılmış bir düzeye düşmekte olduğundan.

***

Bir gün Nemet her zaman olduğu gibi kızların eğitimi için evlerine gelince, sokak kapısını açık buldu. Konu komşu, akrabalar, tanıdıklar ve tanımadıklar, birçok insan eve girip çıkmaktaydı. Eşikte Alya'yla, Süreyya'nın büyük ablasıyla karşılaştı. Görünümü dikkatini çekti. Alya ivedi, matem havasına girmişti. Birden gelen bir ölüm. Başında siyah başörtüsü, üstünde alacalı bulacalı giysi. Ağlamaktan gözler şiş ve kırmızı, dudaklarsa özenle boyalı. Nemet kaygıyla içeri girdi.

O gün saat ondört sıralarında Esed çalışma sırasında ansızın yığılmış, kalbi durmuş, canını teslim etmiş, göçmüşmüş.

Cenaze küçük odada, kadınların odasında. Salona boylu boyunca sandalyeler dizilmiş. Hâlâ komşulardan sandalyeler taşınıyor.

Nemet'in tanıdığı ve tanımadığı adamlar yan yana oturmuşlar. Esed'den, merhum babasından, beklenmedik ölümünden, ecelden, kalp hastalıklarından, genellikle tüm hastalıklardan söz ediyorlardı.

Kara gömleğini pantolonunun üstüne çekmiş Buhara

kalpaklı, çember sakallı, Nemet'in tanımadığı yaşlı birisi,

"Ölüm var ki ölümdür, ölüm de var zulümdür," dedi. "Bununki kat kat zulümdür..."

Haftası çıkıncaya dek, her gün ölü evindeydi Nemet. Yedinci günün akşamı, cemaat dağılırken, Süreyya, Nemet'e yanaştı,

"Perişan olduk," dedi. "Karmen derslerinde zaten zayıftı, şimdi iyice geri kalmış olacak. Lütfen, yarından başlayarak yeniden onunla ilgilenin, hem de daha sıkı bir şekilde."

İki ay geçti, bir gün Nemet çekine çekine Serayya'ya,

"Süreyya bacı" dedi. Ve uzun bir süreden beri söylemek istediklerini nasıl dile getireceğini bilmeden,

"Bildiğiniz gibi Süreyya bacı, ben öyle bir alıştım ki ailenize... Demek istiyorum ki, bana para falan vermeniz gerekmez... Karmen'le de Cilda'yla da gereken ilgiyi sürdürürüm..."

Güldü Süreyya,

"Neler söylüyorsunuz, Nemet Hoca" dedi. "Bir daha böyle bir söz sizden duymayayım. Darılırım. Çok darılırım."

Yazın Süreyyagil yazlığa gitmediler. Bakû'de kaldılar. Esed'in ölüm yasının yılı doldu.

Bir gün akşamı, kentte oynanan ünlü bir filmden söz açılınca, Süreyya son kez gördüğü filmi hiç anımsamadığını söyledi. Ertesi gün Nemet, *"Bahar"* Sineması'na dört bilet aldı getirdi. Karmen ve Cilda'nın da çabalarıyla Süreyya'yı razı ettiler. Dördü birlikte *Bahar'da* keyifli bir komedi seyrettiler.

(Genç sevgililer, ana–babalarının çıkardıkları her türlü engeli aşarak, bitmez tükenmez uğraşlar sonunda birbirlerine kavuşurlar...)

Süreyya çok güldü. Sinemadan çıkarken onun canlandığını ve bir yıllık yas tozunu bir çırpıda yüzünden sildiğini duyumsadı. Şimdi Süreyya işte o eski Süreyya. Esed'in sağlığındaki Süreyya. Belki de Nemet'in bile daha onu

tanımadığı dönemlerin Süreyyası... Esed'le tanışmamış, kızlık çağını yaşayan Süreyya.

İki üç kez daha birlikte sinemaya gittiler. Dördü bir arada. Ama ilginç, yabancı kökenli filmlere, on altı yaşın altındaki çocuklara yasaklanan filmlere sıra gelince, başbaşa gittiler. Süreyya ve Nemet.

Kimi zaman park bahçe gezintilerine çıktılar. Süreyya, Karmen, Cilda ve Nemet. Bir kez vapurla deniz gezisine...

Kısa süren güzle birikte doğaya sessizlik çöktü. Ardından bir gece sessizliğin yanı sıra kar yağmaya başladı, lapa lapa. Kış gelmişti. Nemet, birer küçük timsah ağzı gibi açılan ayakkabılarıyla gezemez oldu. Dişinden tırnağından artırıp bir çizme aldı. Palto almaya parası yetmedi. İçinden, "Boş ver, ceketim bu kışı da idare etmesini bilir," diye geçirdi.

Süreyyagilden döndüğü bir gece, Süreyya eline gazete kâğıdına sarılı büyükçe bir paket tutuşturdu:

"Evde açarsın!"

Nemet merakını yenemedi, merdivenlerden inerken açtı paketi. Hemen geri döndü,

"Bu ne?" dedi. "Üzüyorsunuz beni. Ayıp olacak..." Çok sıkılmıştı. Uzun tartışmalardan, çekişmelerden sonra, Süreyya onu ikna etti. Ve Nemet sırtında yeni paltosuyla evine gitti, etiketini üstünde unutmuştu.

Yine bir kış günü,

"Gitme," dedi, Süreyya ona. "Yaprak dolması sardım, otur birlikte yeriz."

Yemekten sonra, hiç soluk almadan, hemen kalkıp gitmek çirkindi. Oturup söyleşiye daldılar. Kızlar odalarına çekilip uyumuşlardı. Nemet kendisi hakkında konuşulmasını hiç sevmez. Ya da beceremez. Oysa şimdi derin bir istekle Süreyya'nın sorularına ayrıntılı ve yerinde yanıtlar veriyor.

Önce babası konu edildi.

"Anımsamıyorum," dedi. "Oldukça bulanık, sanki bir sis perdesinin gerisinden... Çok uzun boyluydu. Belki de o

zamanlar çok küçük olduğumdan öyle algılamışım. Onu götürdüklerinde, ben beş yaşındaydım. Babam Zakfederasyon(*) döneminde Halk Komiseriymiş. Son yıllarına dek önemli görevlerde bulunmuş. 1935 yılında Samuh'ta(**) İcra Komiseri görevindeyken çok önem kazanmış. Anam, "Halk onu çok sever ve tutardı," derdi. "Evler diktirdi, yollar açtırdı. Onu bürosundan ya da evinden alıp götürmeye cesaret edemediler, kargaşa çıkar... Bakû'ye çağırıp orada yakaladılar.

"1938 yılında biz de Bakû'ye taşındık. Halk oradan ayrılmamamız için yalvardı, anama güvence verdi. 'Emin ol seni de çocuğunu da çok iyi yaşatırız, gitmeyin burda kalın,' diye. Ama anam razı olmadı. Bakû'ye geldik. Dayım Bakû'de. İşte şimdi oturduğum evi dayım bulmuş. Küçüktür, çok küçüktür, ama ne çare? Bu neyse de Bakû'ye geldiğimizde konu komşu babamın götürüldüğünü bilirlermiş. Anam rahmetlik, 'Yukarıda Allah var, bu insanlar çok insaflı,' derdi. 'Bakın yüzümüze karşı hiçbir şey söylemiyorlar.' Ama kendi aralarında konuşurlarmış, o başka.

"Bitişik komşumuzun bir oğlu vardı. Yaşıtım. Beş–altı yaşlarında. Çocuk bizim dama çıkar, orada koşar, oynar, zıplar. Bir gün anam, 'Yavrum, orada atlayıp zıplama,' demiş çocuğa. 'Damın zifti bozulur, yağış yağınca dam akar.' Çocuk ne dese beğenirsiniz? 'Fazla konuşma! Siz halk düşmanısınız.'

"Ondan sonra kimi zaman, anam acı acı güler, 'N'apalım yavrum, biz halk düşmanıyız, işte' derdi.

Geçen yıl ağır hastalandı, yataklara düştü. Bir süre sonra da öldü. Veremden.

Hasta yatarken çocuğun babası görüşüne geldi. Anamın hiç yapmayacağı bir şey, olayı anlattı. Adam kızardı, kıpkırmızı kesildi, 'Ama bana neden o zaman bildirmedi-

(*) *Kafkasötesi Cumhuriyetleri Federasyonu dönemi, 1922–1936.*

(**) *Azerbaycan'ın kuzeyinde bir kasaba.*

niz,' dedi. 'Damımızı ziftlerken sizinkini de yaptırırdım.' Evet neyse."

Sonra sözü aldı Süreyya,

"Esed'le akrabayız..."

Nemet bilmiyordu, hem de Süreyya'nın anası tarafından akraba olduklarını, yakın akraba, şöyle, dayı oğlu–hala kızı.

Esed de Nemet gibi küçük yaşlarda yetim kalmış, onu Süreyya'nın babası Fettah Kişi büyütmüş. Kiyev'de okutmuş. Ölümünden az önce Esed'i yanına çağırarak, 'Bak evladım,' demiş. 'Bu üç kızın sana emanet'. Araya savaş girince Esed cepheye gitmiş. Orada cerrah olarak çok ünlenmiş, derler ki mucizeler yaratırmış, ölülere can verirmiş adeta. Savaş Esed'in cerrahi deneyimlerini zenginleştirmiş. Kendisi savaş sonrası eve dönünce, 'Sanki on üniversitede eğitim yapmış gibiyim,' dermiş. Nitekim üç yıl sonra profesör olarak Tıp Fakültesi'ne eğitim görevliliğine atanmış.

Fettah Kişi'nin çoluk çocuğu savaş döneminde çok sıkıntı çekmişse de Esed döndükten sonra durum düzelmiş. Süreyya'nın büyük ablası Alya'yla Esed'in cephe arkadaşı Murtuz adında bir albay evlenmişler.

"Tahire ortanca, ablam, fakülteden bir çocukla geziyordu. Adı Cabbar, aynı grupta okuyorlardı. Onunla da evlendi.

"Bir gün anam çağırdı beni, 'Yavrum' dedi. 'Ablaların gitti. Senin yolun açıldı, sıra sende... Esed ister seni.'

On dokuz yaşındaydım. Pedegoji Enstitüsü'nde okuyordum. Sonra Karmen doğunca enstitüden ayrıldım. Esed hep okumamı isterdi. 'Hiç olmazsa dışardan sınavlara gir' derdi. Ama nasıl? Derken Cilda doğdu. Başımı kaşıyacak fırsatım yoktu, okumak ne mümkün? Eh ne bileyim vallah, işte böyle."

Söyleşi uzadıkça uzadı. Nemet saatine bakınca şaşırdı, saat yarım. Çok geç kalmıştı. Ayağa kalkarken, Süreyya'nın gözlerine ilişti, gözleri. Süreyya'nın gözleri dolu

doluydu. Yanaklarına iki damla göz yaşı akmıştı. Olacak şey değil, Nemet kendini kaybetti, ne yapacağını şaşırdı. Ne yapmalı, ne etmeli? Ne tür sözlerle avutmalı, avundurmalı? Bilmiyordu. Dona kalmıştı.

Süreyya onun bu halini görünce oyalı küçük mendilini çıkarıp gözyaşlarını sildi, gülümsemeye çalıştı.

"Özür dilerim," dedi. "Bana aldırmayın, geçer şimdi." Sustu. Sonra aniden Nemet'in hiç de beklemediği şu sözleri ekledi,

"Tanrı bana bir erkek evladı vermedi."

Nemet bu sözlerde, deminki hüzünlü söyleşiye benzemeyen başka bir heyecan duyumsadı. Doğal bir dürtüyle bu yenisinin anlam ve işlevini anladı. Başı dönüyor, yüreği çatlarcasına çarpıyordu. Hızlı hızlı solumaya başladı. İşte tam o sırada, Süreyya kulağına fısıldayarak,

"Bir oğlum olsun istiyorum," dedi. "Hem de hiç olmazsa biraz sana benzesin."

Nemet'in yüreği ağzına gelecek. Yüzünün kızardığını hissetti. Bu kızarmanın önüne geçmeye uğraştıysa da başaramadı. Sıkıldı ve daha fazla kızardı.

Süreyya gözlerini ona dikmişti, sevecen biraz da şımarık bir gülücük vardı dudaklarında. Nemet'in saçlarını okşadı. Cesaret bulan Nemet ani bir atılımla Süreyya'nın eline sarıldı, hiç durmadan öpmeye başladı.

Abajurun koyu çay rengindeki ışığı, yere, halının üstüne yayıldı. Tavan uzaklaştı, yitti. Nemet'te mekân kavramı bulanırken, beyninde belirgin kimi duygular duruluyordu.

Süreyya elini çekti ve Nemet aylardan, belki de yıllardan beri, (o rutubetli kulübesinin dar yatağında) yatıştırmaya çalıştığı çılgınlıkla, Süreyya'yı kollarının arasına aldı... Bağrına bastı ve yine hiç durmadan, art arda öpmeye başladı. Dudaklarını... Dudaklarını aradı. Süreyya'nın yiten dudaklarını aradı. Bulamadı. Göz kapaklarını öptü, alnını, çenesini, boynunu.

Yirmi üç yaşındadır Nemet. Ve yaşamında ilk kez

parmaklarının ucu, elleri ve dudakları, bir kadının yumuşak tenini hissediyor.

***

"Müsaade eder misiniz?"

Nemet kaldırdı başını. Üzerine eğilen adamı gördü.

Sigarasını dudaklarının arasından alıp adama uzattı.

Adam aldığı sigarayı kendinkine dayayıp emdi. Sigarası yandı.

"Teşekkür," dedi, uzaklaştı. Parktan ayrıldı.

***

Bir ay sonra evlendiler. Süreyya, Karmen ve Cilda'nın, Nemet'e baba gözüyle bakmalarını kolay sağladı. Nemet'in de onlara evlat muamelesi yapacağı belliydi.

1957 yılında Süreyya Nemet'in kızını doğurdu.

Süreyya'nın anası Bike Hala, kızının Nemet'le evlendiğinden beri onunla küstü. Barışmaya da yanaşmıyordu.

"Kara yazgılının evladı. Bizi el arasında rezil ettin. Öyle bir kocanın karısına yakışır mıydı, mahreminin cesedi soğumadan, böylesi bir serseri çaylağına varsın. Hem kendinden birkaç yaş küçük, hem de, boş gezenin boş kalfası; ne üstte var, ne başta. Bu nasıl ev geçindirecek? Seni o, yavrucaklarını nasıl besleyecek?"

Bike Hala çok söylendi. Süreyya hiç dinlemedi. Sonunda Bike Hala taş bastı bağrına, karışmadı. Bir yıl semtine uğramadı, kapısını çalmadı. Ama bebek doğduktan sonra, Bike Hala döktü eteğindeki taşları, çaresiz barıştı.

Doğumevine, kızının görüşüne gitti. Nemet'i de yüzünden öptü ve,

"Kısmette varmış. Kurban olduğumun Allahı," dedi. "Olacağa ne çare? Ben bunu bilirim, bunu söylerim: Yazdıysa bozmaz."

Sonra Nemet'le eve geldi. Ortalığı bir güzel toparladı.

Yemek pişirdi. Karmen ve Cilda'nın çamaşırlarını yıkadı. Üst başlarını düzenledi. Kendi başına kalınca,

"Bizim soyumuz böyle işte..." dedi. "Erkek çocuk doğuramıyoruz. Anam iki kız doğurdu. Ben üç. Şimdi de Süreyya'nın üçüncü kızı doğdu."

(İlk aydan sonra Bike Hala'yı öyle yola getirdiler ki, kendi evini satıp Süreyyagile taşındı. Süreyya'ya destek oldu. Yoksa kızcağız üç çocukla başa çıkamazdı.)

Yeni doğan bebeğe, anası babası kafa kafaya verip Nergiz adını taktılar.

Nemet kızının adını doğum kâğıdına yazdırdıktan sonra, Karmen ve Cilda gibi, Nergiz'in de operada geçen bir ad olduğunu farketti. Bilmeden Esed'in geleneğine uyulmuş ama iş işten geçmişti. Bu konuyu Süreyya'ya açmadı.

Otobüs soluk soluğa durağa yanaştı. Nemet tabelasına baktıktan sonra, kapıya doğru seğirtti. Girdi otobüse. Yolcu seyrekti. Bir pencere kıyısına ilişti. Nemet'ten sonra bir tek kişi bindi otobüse o da çarşaflı bir kadın, gelip Nemet'in önündeki koltuğa kuruldu.

Nemet dışarısını seyredaldı.

Caddenin öteki yanından gelen bir troyleybüsün 'boynuz'ları havai kablolardan kurtuldu, yana doğru eğildi kaldı. Troleybüsün sürücüsü inip iplerini çekiştirmeye başladı boynuzların.

Nemet olmayacak şeyler düşündü yine: "Troyleybüsün yolu belirgindir. Daha önce çizilmiş, yazılmış ve havai kabloları kurulmuş, bu yüzden yolundan çıkamaz, çıksa boynuzları kablodan kurtulur, devinimden düşer, kalır kaldığı yerde. Tramvay da öyle, o da sabit ve değişmez rayları üstünde yürür, yoldan çıksa yürüyemez, oracıkta kalır... Ama bu külüstür otobüs öyle mi? Hayır! Öyleyse neden her gün, her saat, aynı yolda yürüsün? Neden her gün aynı pazarın, postanenin, bankanın, sinemanın, hamamın, berberin önünden geçsin? Oysa canı isterse, istediği yoldan geçebilir. Hangi caddeye, hangi sokağa isterse sapabilir, ama sapmaz. Sapmaz, çünkü onun da güzergâhı önceden

saptanmış. Saptanmış ama arada bir fark var.

Troleybüs ve tramvayın yolunun değişmesine nice engeller var. Otobüs ise nitel engellerin tutsağı. Yasaklarını içinde taşır. Kabullenmiş, onaylanmış, hareket cetvelinde belirtilmiş, yerleşik kural ve yasalarla. O bu yazıyı bozamaz, yoldan çıkamaz, çıksa... Şiir gibi kelam ettik.

Neden olmasın, bu bağlamda felsefi şiirler yazılabilir. Adı da *"Ayaklanan Otobüs"* ya da *"Asi Otobüs, Yazgıya Karşı."*

Aklına yattı, şiir yazabilir. On bir yaşındayken yazmamış mıydı? Şimdi yalnız son dizesi aklında:

Stalin rehberimizdir
Gelebe de bizimdir.(*)

Şiirini dayısına okumuş, dayısı da,

"Yavrum" demişti. "Sen neden şiir yazarsın? Ünlenmek mi istersin? Ha? Öyleyse haberin olsun, Ehmed Namazov'un oğlu isterse ağzıyla kuştutsun, İlyas Nizami(**) olsun, onun kadar harika şiirler yazsın, hiç şansı yoktur. Bırakmazlar su üstüne çıksın. Boş ver yavrum bunlara, şairlik nene? Aç kitabını dersini oku. Belki onun bir yararı olur."

Nemet bir süre daha şiir yazdı. On üç–on dört yaşına dek. Gizlice yazdı, kimseye okumadı.

***

Dadaş,

"Seni konuştuk" dedi. "Arkadaşlarla, kulaklarını çınlattık..."

"Beni mi? Hayırdır inşallah."

Kapının yakınında oturan geveze Yahya cırlak sesiyle bağırdı,

"Dadaş hoca ile bahse girdim. Ben yarın Husainov oynamayacak dedim. Sen ne dersin?"

(*) *Zafer bizimdir.*

(**) *Azerbaycan'ın ünlü divan şairi, Nizami Gencevi 1141–1204.*

Nemet ağzını açmadan *"Futbol"* gazetesinin birini Dadaş'ın masasının üstüne yaydı. Sonra,

"Burada takıma girenlerin adları var," dedi. Birden odada bulunanların hepsi, fırtınanın alabora ettiği geminin içindeymiş gibi bir yana, Dadaş'ın masasının bulunduğu yana yığıştılar.

Dadaş biraz tedirgin, gazeteyi açtı,

"Nerde?"

"İşte! Kavazaşvili, Voponin..." Birden koskoca gövdesiyle Dadaş zıpzıp gibi zıpladı,

"İşte burada! İşte burada! Bak Husainov. Evet, gördünüz mü? İyi bak! Ne haber? Nesineydi?"

Dadaş'ın sevinci yere göğe sığmıyordu:

"Hadi canım. Yani sen futbol konusunda öyle otorite olmuşsun ki benimle iddiaya gireceksin, öyle mi?"

Ahlıyanlar, vahlıyanlar, kahkaha atanlar...

Oda panayıra döndü. Gürültü ayyuka çıktı. Dadaş'ın zaferi ofistekilerin övgü çığlıklarına neden olmuştu.

Yahya biraz daha içine sindi, büzüştü. Dudaklarının arasında bir şeyler mırıldanmaya başladı. Dadaş'ın sesi gümbür gümbür gürlüyordu,

"Yahu, diyorum ki, iki oyundur, takıma almadılar. Çünkü onu yarınki karşılaşmaya sakladılar. Yok diyor, sakattır. Ayağında lif kopmuş. Yahu bu işi ben bilirim."

Gurban,

"Parasına, ziyafetine çekişecektiniz," dedi.

Cümşüd,

"Öyle ya," dedi. "Kuru kuru bahsin tadı yok."

Ofiste altı çalışma masası var. Masalardan birinin açık olan ön tarafı, gazetelerle perdelenmiş; Tehmine'nin masası. Öteki memurlar erkek.

Gurban'dan başka herkes futbol hastası. Tehmine'nin kocası Manaf'da dahil. Manaf maça Dadaş'la birlikte gider. Stadda abone yerleri yanyana. 16.blok, 31.sıra, peşpeşe. Dadaş, Nemet, Manaf, Yahya, Cümşüd.

Biraz garip olacak ama Nemet, *Neşriyat* müdürlüğünde

çalışmazdan futbol hastası değildi. Tabii ki çocuklukta evde ve sokakta oynamıştı, ama yetişkinleşince top oyunlarına karşı ilgisizdi. Ayda, yılda bir iki kez o da ayıp olmasın diye giderdi maçlara.

Dadaş başta olmak üzere, ofisteki futbol hastaları, ona da bulaştırdılar. Şimdi en koyu taraftarlardan sayılır. Üstelik daha önceki ilgisiz kalmışlığını, hiç mi hiç bağışlamıyor. Bunca güzelken futbol.

Futbolun olağanüstü keyfi bir yana, taraftarlığın yarattığı hava, dayanışma, hayhuy, tartışma, dalaşma, bunların hepsi Nemet için paha biçilmez bir zevk kaynağıydı. Hele önceden, daha sezon başlamadan, yaz aylarından abone biletlerinin sağlanması. Sonra sezonun tantana ile açılışı, futbol günlerinde stada doğru akan sporseverlerin, araç yarışları, kapışmaları. Stad hoparlörlerinin yayınladıkları detone müzikler – ki bunun başka bir tadı var.

Saatin tik tak ritmiyle bilmem kaç binlerce taraftarın çekirdek çitlemesi. Kürek çeken kollar gibi bir kalkan bir inen eller... Atılan gollerin paylaşılan şamatalı sevinci. Yenilen gollerin ortak karanlık kaderi.

Bir de maçtan önce tribünlerde, sporseverlerarası dost ve bildiklerle, sırf erkek–erkeğe, bekârımsı yarenlik.

(Genellikle ister oyun alanında, ister tribünlerde, isterse tüm futbol dünyasında kadın milletinin yer almaması bir nimettir. Hiç olmazsa stadda, bir buçuk saat, kocaların kulakları dır dır dinlemez.)

"Bu zehir tulumu Gurban'ın bizi alaya almaktan başka bir sıkıntısı yok galiba. Ona kalırsa, bizim hiçbirimiz, içten futbol meraklısı değilmişiz. Öyle görünmeye çalışıyormuşuz. Bütün ilgi ve tepkilerimiz sahteymiş. Ona, 'be dangalak diyorum. Peki, nedir bizi zorlayan? Neden futbol zıkkımının yoluna baş koyduk? İlgilenmesek, içimiz yanmasa, nedir derdimiz? Neden işimizi, gücümüzü savsaklayıp, peşinden koşarız futbolun? Söylesene!' Aman radyodan maç haberlerini kaçırmayalım... Aman kapışılıp bit-

meden bin bir sıkıntıyla *Futbol* gazetesini arayıp bulalım... Deli miyiz biz? Söylesene, deli miyiz?

"Başını sallıyor, yanıtlayacak söz bulamıyor. Haksız... Nasıl yanıtlasın? Kimi zaman da,

'Yalnız Dadaş otoriterdir. Siz hepiniz ona yaranmak için futbol hayranı olmuşsunuz' demez mi!

Böylesi bir aykırı düşünce, ancak bu alıktan kaynaklanabilir.

"Baksanıza, 'Zamanınızı neyle dolduracağınızı bilmiyorsunuz,' diyor. 'Onun için de, bir futboldur tutturmuşsunuz. Yaşamınızda, derin bir boşluk var. Futbolla dolduruyorsunuz, bu boşluğu. Futbol,' diyor, 'afyon gibi, esrar gibi bir şeydir. Oyalar insanı, günlük yaşamı unutturur.'"

Nemet kaşlarını çattı,

"Aldırma," dedi içinden. "Boş ver, konuşsun. Budalanın tekidir. Saçmalıyor. Kim dinler onun saçmalarını."

Bu arada Cümşüd,

"Dadaş Hoca" dedi. "Siz her iki takımın gücünü ve tekniğini biliyorsunuz, sizce öbür gün skor ne olur?"

Bir haftadan beri, tüm ofistekiler, öbür günkü maçın bekleyişindeler. Bu oyunun tartışmaları yaşam alanlarına yayılmış; evler, daireler, sokaklar... Bu hafta böyle, gelecek hafta da başka yaşamsal bir maç var: Tiflis–Moskova Torpedo. Gelecek haftayı da o maç doldurur. Tabii ki sırasıyla, bu bitmeden öbürünün üzerine eğilmek yok.

Şimdi önümüzdeki maç, bir büyük futbol şöleni, karnaval, bayram, yılbaşı, toy–düğün gibi değerlendiriliyor.

Dadaş kesin bir tavırla,

"3–0" dedi.

Cümşüd,

"Ya! 3–0 mı?" Şaşırdı. Gerçek bir sonuç karşısındaymış gibi üzüldü,

"İrlanda'ya karşı, 3–0 yenik durumdayız... Eh olsun, n'apalım? İrlanda güçlü bir takım."

Dadaş'ın kehanetinden sonra, Cümşüd, İrlanda maçı

üzerine konuşurken, geçmiş zaman kipi kullanıyordu. Oysa Yahya,

"Asla, olamaz" dedi. *"Niza şto"*(*) Skor 2–2 olur! Bahse var mısınız?"

Dadaş,

"Uslanmadın? Yine benimle iddiaya mı gireceksin?" diye sordu, "Anlaşılan dersini almamışsın."

Yahya'nın inadı üstünde:

"Hayır göreceksiniz, 2–2 berabere bitecek oyun."

Yeni bir tartışma doğmuştu. Konuşmalar, çatışmalar giderek yoğunlaşan bir gürültüye dönüştü. Az önce olduğu gibi. Yalnız bu kez *Futbol'u* masaya yayıp, sorunun çözümünü orada aramak da olası değildi.

"Geçen sefer benim dediğim oldu. Değil mi?"

"Hayır sen birinci yarıda, iki şut çekilecek dedin, oysa..."

Nemet bu keşmekeşte, sabahtan beri kafasında evirip çevirdiği soruna girmesinin zamanı olmadığını anladı, sessizce kirişi kırdı.

Koridorun dibine rastlayan pencerenin önünde, Tehmine ile Zaur çene çalıyorlardı. Zaur fısıltıyla bir şeyler anlatıyor, Tehmine de kahkahayla gülüyordu. Garip bir kahkaha; 'ha... ha... ha...' Piyanoda çalınan gam dizisine uygun, ya da giderek uzaklaşan bir motosiklet sesine.

Zaur kendisi gülmüyor. Öbürünün gülme süresini fırsat bilip yeni fıkralar arıyor belleğinde, ya da esprili sözler. Bu arada, bir yandan da Tehmine'yi gözleriyle yemeye çalışıyor.

Zaur bu binada, ama başka bir şubede çalışıyor. Nemet ne zaman onu görse, koltuklarının altında karpuz bulunduğunu sanır. Mecazi anlamda değil, gerçekten, sahici. Zaur her iki koltuğunun altında görünmez ama sahici karpuzlar varmış gibi, kollarını kabarık tutar.

(*) *Asla (Rusça)*

Son günlerde bu ikiliyi, sık sık yan yana, söyleşirken gören Nemet'in aklına garip fikirler gelmiyor değil.

Zaur'un en büyük isteği, Tehmine'yi plaja atmak. Ama neden illa da plaja? Belki de bu yakıştırma, Zaur'un özel araba sahibi olduğu ve sık sık, plaj yolunu tuttuğundan doğuyor. Belki de sadece, Zaur'un Tehmine'nin vücuduna taşkın bir iştahla bakması, Nemet'i bu kanıya sürüklemişti. Her haliyle plaj Zaur'un vücut güzelliği gösterisi için en uygun ortamdı hiç kuşkusuz.

Nemet yanaştı onlara,

"Aman Zaur, dikkatli ol," dedi. "Manaf'a söylerim ha..."

Manaf Tehmine'nin kocasıydı. Bir aydan beri Moskova'da görevli. Nemet sözünü sürdürdü:

"Tabii ki sen iyi haltercisin ama o da eski pehlivanlardan."

"Sikletimiz uymaz, ben ağırım, o hafif."

Nemet gözucuyla Tehmine'ye baktı,

"Kız, gerçekten, kocan hafif mi?"

Tehmine güldü. Tabii ki Zaur için güldüğü gibi ahenkli gülmedi. Biraz gülümsedi o kadar. Nemet'in şakasının ayakları yere bassın, ortalıkta dolaşmasın diye kendini gülümsemeye zorladı.

Nemet, şakalarının, kimi gazetelerde yayınlanan gülmece fıkraları gibi biraz soğuk olduğunu biliyordu. ama şubelerarası klasik mizah çerçevesinde karı–koca sürtüşmelerinin özel bir yeri olduğunu da biliyordu.

Birden Nemet'in gözleri, Tehmine'nin giysisinin göğsüne düştü. İki düğmesi açıktı, mavi çamaşırı gözüküyordu. Bu mavi alan gizemli dünyalarda olmalı. Giysilerin içindeki Tehmine, giysilerinden arınmış Tehmine... Ona yasaklanan bir mavi alan.

"Dadaş'ın o alana girme vizesi vardır belki. Zaur'un da var mı? Bilmiyorum. Ama benim asla. Yaşamım boyu ben asla bu alana giremem. Yalnız onun bir karışını, iki açık düğmelik maviliğini görebilirim." Bakışlarını çekti.

Tehmine, "Zaur'a düşümü anlatıyordum" dedi. "Düşümde Riga'dayım. Oysa ben Riga'yı hiç görmedim."

Mavi alan yine Nemet'in gözlerine doldu.

"Benim de hiç bulunmadığım kentleri düşlerimde görmüşlüğüm olur. Ne bileyim, Londra, Paris..."

Pencereye baktı. Gökyüzünün mavisi dolmuştu cama. Sürdürdü:

"Aslında matrak bir şey, odandasın, yatağında yatıyorsun, beleşine tüm dünyayı geziyorsun. Bilet gerekmiyor... Vize de..."

Vize sözcüğünü, kasten kullandı. Az önce zihninden geçenleri bir daha yaşamak için.

"Peki şimdi ne görüyorsun?"

"Benim düşlerimin artık fantezisi kalmadı. Şimdi benim düş değil gördüklerim, yaşamdan parçalar, kesitler görürüm. Günlük olayların devamı. Örneğin gündüz bir sayfanın yarısını çevirmişsem, düşte kalan yarısını çeviririm, ücretini de alırım. Ya da alışverişte kuyruktayım. Sırasız alışveriş yapmak isteyeni azarlıyorum. Ya da pazarda pazarlığa girişmişim. En büyük fantezim, Kislovodsk'tan Bakû'ye tren bileti satın almam oldu. Çoğunlukla, ofisteki arkadaşları görürüm düşümde, Sefder Dayı'yı, Memmed Nesir'i, Dadaş Hocayı, Gurban'ı." Seni diye eklemek istedi, Zaur'a baktı vazgeçti.

Zaur açıkça bozulmuştu. Nemet'in gelip söyleşilerini kesmesi, hem de Tehmine'nin ilgisini çekmesi, onu çileden çıkarmıştı.

"Ben asla, düş görmem" dedi Zaur. "Yaşamımda tek bir kez bile görmedim."

Tehmine alayla,

"Ay sen konuşur muydun?" dedi. "Dünyada inanmam, asla inanmam."

Zaur bu sataşmaya tepki göstermeden sürdürdü:

"Gerçekten öyle. Düşün ne olduğunu hiç bilmem. Nasıl bir şeydir?"

Zaur çok gençti, toy denecek yaşta. Buna karşın Nemet

onun bu garip ve kesinlikle uyduruk savının yalnız yeniden Tehmine'nin ilgisini çekmek için ortaya atıldığını sezinledi.

"Bir dostum vardı," dedi. "Düş görmeyen insanlar derdi, Avusturya, ya da İsviçre'ye benzerler."

Tehmine soran bakışlarla baktı Nemet'e. Yine de onu şaşırtan ve ilgisini çeken Nemet olmuştu.

Zaur biraz sert bir edayla,

"Neden sırf Avusturya ve İsviçre'ymiş?" dedi. "Örneğin neden Kamboçya değil?"

"Kamboçya mı?" diye Nemet yineledi. Ve hayalinde bir harita canlandırdı. "Anımsayamadım Kamboçya'yı. Deniz kıyısı var mıydı? Yok muydu? Dostum Avusturya ve İsviçre, diyordu. Çünkü bu ülkelerin denize çıkışları yok. Dostuma göre düş görmekten yoksun insanlar, denizden yoksun ülkeler gibidir. Avusturya, İsviçre, başka hangi ülkeler denizsizdir?"

Tehmine'nin şaşkınlığı tatlı bir gülücükle çözüldü,

"Yaaa, demek o bağlamda..."

Bir sessizlik çöktü araya. Zaur biraz sıkkın, cebinden çıkardığı tarakla saçlarını taradı. Nemet,

"Bağışlayın, söyleşinizi kesmiş oldum." dedi. Çekilirken, Acaba, diyordu kendi kendine. "Acaba gün boyu böyle mi dolaşacak? Düğmelerini iliklemeden?" Birkaç adım uzaklaştıktan sonra, dayanamadı, döndü, bir kez daha baktı Tehmine'ye,

"Olur a, eğer bir gün düşümde Riga'yı görürsem kesin kes seni arar bulurum," dedi.

Dişleri düzgün dizili, mısır taneleri gibi...

Nemet ofise döndü. Futbol muhabbeti sona ermiş, herkesin başı önünde işine dalmıştı.

Dadaş dünkü konuşmadan hiç söz etmek niyetinde değil gibiydi. "Yüzsüzlük mü yapsam, ben söz açsam? Ayıp mı olur?" Ama ben anımsatmazsam onun da tındığı yok. Dur hele, belki bir yolunu bulurum. Örneğin, "Bugün gidip dublajdan paramı alacağım. 'Size söylemiştim, *Yaşayanlar ve Ölüler*' ya da 'Dün kitaplığımda aradım bulamadım o

romanı, bizde, burada bulunur mu?'

"Hayır bu kurnazlıklar ona sökmez. Dadaş kazdan uyanık. 'Ya da şöyle desem, Dün o romanı oturup biraz çevirmeye başladım. Fena gitmedi.' Ih, yaramaz. O da, 'Oh ne güzel! Sürdür!' der, 'Bitirince getirirsin bakarız. Programa ekleriz sıranı beklersin.'"

"Yahu düşündüğün şeye bak, ne uğraşıp duruyorsun?" Rahat bir edayla,

"Dadaş Hoca" dedi. "Dün anlaşma hakkında görüşmüştük, anımsıyor musun?"

Odadakiler kulak kabarttılar. (Nemet bunu farketti.) Dadaş başını yavaş yavaş kaldırdı,

"Tabii. Elbette anımsıyorum. Yahya sana zahmet, Tehmine'yi çağırıver, bir anlaşma doldursun."

Tehmine odaya girdi. Düğmeleri iliklenmişti. Zaur mu söylemiş? Masanın gözünden bir anlaşma formu çıkardı, doldurmaya koyuldu.

"Babanın adı, oturduğun yer... Dadaş Hoca kaç paradan olacak."

Bir an sessizlik oldu. Gurban'ı da, Yahya'sı da, Cümşüd'ü de, sözüm ona, işlerine dalmışlar. Ama üçünün de kulakları kirişte.

Nemet kendi kendine.

"Taban 60, tavansa 150," diyordu. "Dur bakalım ne verecek, 80? 100? yoksa 120 mi?"

Dadaş,

"Yüz yirmi verelim," dedi. "Biraz ağırdır, el tutar."

Tehmine yazdı,

"İmzala." Nemet imzaladı. Dadaş da imzaladı ve imzaladıktan sonra,

"Aa, yüz yirmi yazmışsın," dedi. "Ben yüz demiştim."

Gülüştüler. Bu da alışılmış ofis şakalarındandı. Dadaş sürdürdü,

"Geçti artık, imzaladık. Günahı Tehmine'nin boynuna. Yazdıysa bozmaz."

Dadaş'ın "Yazdıysa bozmaz" cümlesi, Nemet'in kafa-

sında şimşek gibi çaktı. Sabahki anılarında, Bike Hala'nın doğumevinde söylediği sözler arasında da vardı, nedense.

Nemet, hemen bir de dilekçe formu imzaladı ve,

"Çok sağolun" dedi. "Çok teşekkür ederim."

"Müdüre götürüp imzalatayım," diyen Dadaş kâğıtları toplayıp odadan çıktı. Yahya kaldırdı başını, soğuk bir edayla,

"Turnayı gözünden vurdu" dedi.

Nemet,

"Ne o? Yakıştıramadın galiba."

Cümşüd omuzlarını silkti,

"Koyun olmayan yerde..."

Gurban ise bir şey söylemedi. Yalnız suratını astı. Haset içini kemiriyordu.

Dadaş döndü:

"Evet, şimdi Sefder'e git, saygılarını belirt."

Başsayman Sefder Dayı,

"Yok, hayır. Şimdi paramız yok," dedi. "Tek kopek veremem."

Zaten müdürlük kurulalı, istendiği anda, Sefder'in ödeme yaptığı bir tek kez bile görülmüş değildi.

"Ne zaman geleyim?"

"On gün sonra gel!"

Ama Sefder Dayı'nın bir özelliği vardı. "On gün sonra gel" dediyse, on gün sonra mutlaka ödeyeceğinden emin olabilirsin.

"Sen de bilirsin, olsa sana yok demem. Demin Dadaş geldi. Alacağı var; öbür gün Riga'ya gidiyor. Para yok dedim. Sen git ben gönderirim."

Nemet gişeden ayrıldı,

"Demek öbür gün gidiyor Dadaş. Bu olmadı."

Bir süre önce, Nemet tavlada Dadaş'a bir ziyafet borçlanmıştı. Ziyafeti bu yolculuktan önce gerçekleştirmeli. Çünkü,ardından yaz tatili çıkagelir. Şimdi de elde yalnız tek yarın var. Bu da yeterli. Yoksa uygun düşmez mi? Hemen anlaşmanın ardından, filan... Al gülüm, ver gülüm

hesabı. Sanki karşılık ödüyor. Tabii ki değil. Dadaş onu iyi tanır, huyunu suyunu bilir. Öyle düşünmeyecek. Ama ya ötekiler, çevresindekiler? Bir tanesi Gurban,

"Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez" diyecek.

"Gemisini yürüten kaptan."

"Ey dünya Melik dünya, tepesi delik dünya" ve başka folklorik vecizeler sıralayacak.

Öyleyse başka kimseye duyurmadan, Dadaş'a söylemeli. Ötekilerin haberleri olmamalı.

Ama önce "başbakan"ın onayını almalı. Koridordaki telefondan evi aradı. Konuyu Süreyya'ya açtı,

"Biliyorsun işte..." dedi. "Gerekir." Bir süre yanıtlamadan dinledi. Sonra, "Eti ben bulurum," dedi. "Sabah erken çıkarım. Peki ne gerekirse alırım... Hayır kimseyi... Yalnız Dadaş olacak... Bir de Murtuzgile söyleriz... Tahiregile... Vesselam..."

Dadaş'a koridorda yanaştı ve daveti söyledi.

"Ne zahmet ediyorsunuz canım, mahçup olurum vallahi. Bırakalım kalsın sonbahara."

Nemet kendini sınamış ve memnun kalmıştı, "Gördün mü antlaşmaymış,yok bilmem, al gülüm, ver gülümmüş... Hiç aklına bile gelmedi."

"Ne zahmeti hocam, çoktandır istiyorduk. Ne var ki öbür gün gideceğiniz duydum. Gitmeden önce olsun dedim."

"Çocuklara söyledin mi?"

Nemet bir an duraksar gibi oldu,

"Hayır, söylemedim, yalnız size. Biz bizeyiz. Nasıl derler, baş-başa. Çünkü..." Bir neden bulmaya çalıştı. İyi ki Dadaş onun imdadına yetişti,

"Tabii canım, anlıyorum. İyi olur. Demek ki yarın üçte."

Nemet odaya girip şapkasını aldı.

"Biraz işim var da, gidiyorum. Hoşça kalın."

Merdivenleri inerken, birisi kolunu yakaladı. Bu Memmed Nesir'di.

"Vay bu ne güzel rastlantı."
"Selam, Memmed Nesir."

***

Bundan otuz beş yıl önce, Dadaş, Sefder, Memmed Nesir birlikte bu dairede çalışmaya başlamışlardı. Dairede yaşa başa göre değil de, herkes görünümüne göre adlandırılmış; Dadaş'a Dadaş Hoca, Sefder'e Sefder Dayı denmişti. Nedense Memmed Nesir'e de genci yaşlısı sadece adıyla hitap ediyordu.

Bu üçlünün dışındaki çalışanların tümü, buraya çok sonraları gelmişlerdi.

Otuz beş yıldır bu dairede dilden düşmeyen,

"Ay Dadaş başına daş
Terpenme bele yavaş"

dizesini, orta ve genç kuşağa ulaştıran Memmed Nesir'di. Şimdi de Nemet'in kulağına eğilip,

"Hâlâ onun şubesinde misin?" diye sataştı ve ardından, *"Ay Dadaş başına daş..."* sözlerini ekledi. Zom olduğu belliydi. Zaten yaşamında iki önemli tutku vardı. Biri tavla atmak, öteki kafa çekmek. Memmed Nesir içince bambaşka bir kişiliğe bürünürdü. Yaşlıydı, beli bükük, saçları seyrelmiş, orta boylu biri.

Çekingen bir gülücüğü vardı. İzinle gülümsüyor gibi. Hem de bu izini zorlukla alabilmiş. Ayrıca yürümek, oturmak, hatta yaşamak için de gereken izini zor bela, yalvar yakar elde etmiş gibiydi. Üstelik geçici bir izin.

Üstü başı pasaklıydı her zaman.

İçmediğinde işinin ehli iyi bir düzeltmen. Kazancını içkiye yatırır. Çoluk çocuktan nasibi yok. Kendisinin sözleriyle,

"Dünya malından bir hasır, bir de Memmed Nesir..."

Onu işinde, Dadaş korur. Dadaş olmasa, içkisi yüzünden, çoktan sepetlenmişti. Bir zamanlar, 30–35 yıl önce canciğer arkadaşlarmış. Şimdiyse bu arkadaşlıktan bir iz

kalmamış. Ama Dadaş yine de onu her zaman savunur:
"Dokunmayın, hoş görün zavallıyı."

***

Ucuz şarap kokuyordu, Memmed Nesir.
Nemet bir fırsatını bulup,
"Memmed Nesir," dedi. "Baksana, ne zaman Krasnovodsk'a gideceğiz?" Memmed Nesir durakladı, Nemet'in söylediklerini anlamaya çalışırken biraz duraksadı, neden sonra kavradı.
"Krasnovodsk'a? Ha.. Ha... Anladım. Ne zaman istersen. Paşa gönlün ne zaman isterse, Memmed Nesir emrindedir."
Nemet'in Neşriyat'ta yeni işe başladığı günlerin birinde, Memmed Nesir onu yakalamış, "Gel vapura binip Krasnovodsk'a gidelim," diye tutturmuştu. Nemet şaşkın sormuş:
"Ne var Krasnovodsk'ta?"
"Hiç, öylesine, işte. Bugün cumartesi. Binelim vapura, gidelim. Şarap alırız, çeke çeke gideriz. Denizin seyrine dalarız. Esinti yüzümüzü okşar. Krasnovodsk'ta şöyle küçük, hoş bir yer buluruz, oturup yudum yudum demleniriz. Sonra yine biner vapura, içe içe döneriz. Sabahleyin filinta delikanlılar gibi işimize başlarız. Ne dersin, gidelim mi?"
Nemet,
"Hayır," demişti. "Hiçbir anlamı yok bu işin."
Memmed Nesir, kehribar tesbihini ceketinin yenine geçirip,
"Delikanlı," demişti. "Her şeyde bir anlam olsaydı, dünyanın bir anlamı kalmazdı." Ve çekip gitmişti.
Sonraları ofiste çalışanlar, Nemet'e Memmed Nesir'in herkese aynı öneride bulunduğunu anlattılar. Ama kimse yanaşmamış.
"Krasnovodsk da, keşke matah bir yer olsa, neyse. Dediklerine göre, çorak, çıplak bir yermiş."

Memmed Nesir'in, dumanlı, yorgun gözlerinde, az da olsa bir heves parıltısı canlandı,

"Bugün cumartesi," dedi. "Sabahlasak mı birlikte? Ben bugün yükümü aldım ama olsun, seninle de içerim."

"Bir dahaki cumartesine Memmed Nesir. Allahın izniyle, bir dahaki cumartesi, kesin gideriz."

"Eh," diye elini salladı, uzaklaştı. Memmed Nesir, ne kadar sarhoş olsa da Nemet'in kandırmacasını yutmamıştı.

Müdürlüğün cümle kapısının önünde, angut boyunlu bir genç Nemet'e,

"Neşriyat burası mı?" diye sordu.

Nemet ilk kez görüyordu bu genci. Koltuğunun altında kocaman bir klasör vardı.

"Kimi arıyorsunuz?"

Delikanlı gırtlağını arıttı,

"Ben," diye kekeledi. "Burada kitaplara kim bakar?"

"Kitaplara mı?"

"Evet, kitap bastırma işine."

Nemet içinden, "Al sana bir genç yetenek." dedi." Hay Allah.

"Kitap mı yazdın?"

"Evet."

"Nasıl bir şey?"

"Çağdaş toplumun yaşamından."

"Öykü mü, roman mı, şiir mi?"

"Hepsinden var. Öykü de, şiir de. Altı yıldan beri yazıyorum. Topladım Dergi'ye götürdüm. "*Neşriyat*'a götürsen iyi olur," dediler. "*Neşriyat* tümünü birden basar," dediler. "*Neşriyat* hep böyle şeyler basarmış."

Nemet bir anda bu toy delikanlının yaşam kavgasının yanında yer aldı. Okuduğu kitapları, izlediği yayınları, yazı yazma tutkusunu, çiziktirdiklerini, hepsini üstüste koydu. Sonra kolay kolay açılamayan kapıların ardındaki baş yazmanları, her türlü yapıta havada değer biçebilen yetenekleri, tiye almak için adam arayan, acemiyi parmağına dolayan görevlileri, uyduruk nezaket kisvesine bürünerek

alay etmenin, hor görmenin rakipsiz ustalarını, karşısına oturttu... Hayır bunların yetmiş iki türlü ferdleriyle başedemezdi.

Şimdi burada, bu delikanlıya söylenecek yığınla acı, kederli, ama gerekli sözleri vardı. (Yaşam dersi yani.)

Birden dönüp Memmed Nesir'i aramak, bulmak istedi. Ah o olacaktı şimdi. Başkası olamaz. O, bu genç ve kendisi, üçü birlikte, küçük ve cana yakın bir meyhanede otursunlar. Azar, azar içsinler. İçtikçe ısınsınlar, samimileşsinler. Gıdım, gıdım söyleşsinler,içlerini boşaltsınlar. Çünkü Memmed Nesir'in dediği gibi, "Mideni doldurmazsan yüreğini boşaltamazsın." Doğru söze ne denir?

Ayıkken yüreğinin ta dibinde paslanıp kalan ya da çürüyüp yitenleri su üstüne çıkarıp başkasına anlatamazsın. Orada kalır küflenir, çürürler. Yüreğini de çürütürler, ömrünü de. Oysa, içince...

Nemet, iyice içtikten sonra, bu angut boyunlu, bu kılık kıyafeti berbat delikanlıya,

"Evladım," diyecekti. "Beni dinle, henüz geç kalmış değilsin. İnan ki, henüz geç kalmış değilsin. Benim dayım, Allah rahmet eylesin, Allah bütün ölenlerinize rahmet eylesin... Dayımın dediği gibi, Eğer İlyas Nizami değilsen, bu işten vazgeç. Boşver, girme bu işe. Bir mesleğin olsun. Şöyle fenni bir meslek olursa daha iyi olur. Yoksa yazık olur sana, gençliğine. Sonra oturur dizini döversin. Ama o zaman iş işten geçmiş olur. Bu işin sonu yok.

Senin gibi yüzlerce, binlerce genç, senin yazdıklarını, tam senin yazdığın gibi, ya da biraz farklı diyelim, daha güzelini, ya da daha kötüsünü, olgununu, hamını yazabilir. Ne fark eder?

Geç değil. Gençsin, daha çok yaşayacaksın. Vazgeç bu işten. Tabii eğer İlyas Nizami değilsen. Ha o zaman iş değişir, eğer İlyas Nizami'ysen? Kim bilir..."

Nemet,

"Üçüncü kata çık," dedi. "11 numaralı odaya gir."

Neşriyat'ın önünden ayrıldı, stüdyoya yöneldi. Boş bir sahadan geçerken, on bir, on iki yaşlarında birkaç çocuğun futbol oynamak için soyunduklarını gördü. Adımlarını yavaşlattı. Durdu, çocukları izlemeye koyuldu.

İçlerinden ikisi çok ufaktı, yedi sekiz yaşlarında. Onları kaleye alırlar kesin. Bu hep böyledir. Çocuklar aralarındaki en küçüğü, en zayıfı kaleci yaparlar.

Çocuklardan biri, bir taş dikti: Kale direği. Birkaç adım saydı, bir taş daha dikti. Bu bir kale. Sonra gidip aynı biçimde öteki kaleyi kurdu.

Gerçekten de ufaklıkları kaleye aldılar. İki takıma ayrıldılar. Üçü bir yana, üçü bir yana. Bir çocuk arttı.

"Sen hakemsin."

Hakem görevine layık görülen çocuk, mızıkçılığa başladı:

"Neden ben hakem oluyormuşum? Olmuyorum işte. Ben oynamak istiyorum."

"Şimdi bekle, üç golden sonra değişiriz. Ben çıkarım, sen oynarsın."

Anlaştılar. Kaptan yerden bir çöp aldı, avucunda sakladı. Öbür kaptan buldu çöpü. Oyun başladı.

Nemet çocukluğunu anımsamaya çalıştı. O da böyle mi oynardı? Evet aynen böyle. Sokak futbolunun geleneği, tekniği, kuralı değişmez. Yirmi üç yıl önce de her şey böyleydi. Taş kale direkleri, ufaklıklardan kaleci, süre sınırsız, gol sayısına göre maç. Gol oldu mu, mızıkçılık: yok direkten döndü, yok üstten geçti. (Kale direğinin üstünden.) Her şey nasıldıysa, aynen öyle.

"Ulan Tofig bana, bana ver! Sen çıksana, hadi Nazım."

"End!.. End!.." diye bağrıştılar.

Eli topa dokunan çocuk, sokak futbolunun geleneksel kuralına dayanarak,

"Kasti değil!" diye haykırdı. Tartışma başladı. Birden birileri, hakemin de bu konuda fikri olabileceğini düşündü. Ve hakem buyurgan bir davranışla,

"Penaltı" dedi. Neyse ki, o da bir an için yetkili olmuştu.

Faul yapan çocuk hiçbir şey söylemedi. Penaltı noktasını saptamak için kendi kalesinden başlayarak adımladı. Nemet kendi kendine,

"Sen şimdi, şu adımlara bak" dedi.

Gerçekten de adımlarını öyle çok açarak atıyordu ki, nerdeyse bacakları ayrılacak. Böylece saya saya onuncu adımda rakip kaleye vardı. Son adımını geri çekti, çünkü kendisi de yaptığından utanmıştı,

"Burası işte," dedi. "Dikin topu."

Deminden beri, sessizce faul yapan çocuğa bakan rakip takımın kaptanı,

"Hop," dedi ve kendisi adımlamaya koyuldu. Nemet içinde,

"Şimdi, bir de bunun adımlarına bak," dedi.

Bu kaptanın da ayakları köstekliymiş gibi, hiç açılmıyor.

Penaltı noktası çok yakın mı oldu? Çok uzak mı, ne? Yeniden gürültü koptu.

Nemet neden, işini gücünü bırakıp ilgiyle çocukları izliyor? Anlayamadı. Futbol mu? Çocuklar mı? Yoksa kendi çocukluğu muydu izlediği?

"Acaba bizim ofisin futbol hastaları bu maçı görseler ne derler? Onların ne diyecekleri bir yana, zehir tulumu Gurban ne der?"

Ya Gurban'ın söylediklerinde, yüzde bir, yüzde yarım, yüzde çeyrek bir gerçek payı varsa... Yani futbol merakından daha abes bir duygu yoksa, daha kötüsü, içimizdeki boşluğu dolduramıyorsak ve taraftar falan değil öyle görünmeye çalışıyorsak?

"Ey Gurban, sen görürsün."

"Hayır, taraftar oluşun nedeni, insanların birbirlerine, yaklaşma, tanıma ve kenetlenme arzusudur. Yoksa onun bunun hatırı için taraftar olunmaz."

"Gol!.. Gol!.." çocuklar bağrıştı.

Stüdyo veznesinin önü kalabalıktı. Nemet yarım saat kadar sıra bekledi. Hiç tutmadığı İ. de oradaydı. İ. sırıta sırıta,

"Görüyorsun, değil mi?" dedi. "Devleti soyuyoruz." Bir tomar para aldı.

"Yaşam kavgası."

İ. aldığı parayı sırıta sırıta saydı, nane şekeriymiş gibi Nemet'e uzattı.

"Al, Allah aşkına," dedi. "Sonra verirsin."

"Teşekkür ederim, sıram yaklaştı. Benim de alacağım var."

"Hadi hoşça kal!" Sırıta sırıta çekip gitti.

"Ne kadar tuhaf, adam alın teriyle kazandığı parayı, dalavereyle kazanmış gibi, sıkılarak, ezilerek alıyor... Boş ver. Hadi gidip teybimizi alalım."

Nemet, postanenin yanından geçerken, elini ceketinin iç cebine attı. Kimliği yanındaydı. İçeri girdi. *Postrestant* gişesine yanaştı.

"Benim buraya gelişim neye benzer biliyor musun? Mezar ziyaretine, ya da suyu çekilmiş değirmen yoklamasına... Hayır bu benzetmelerin hiçbiri oturmadı. Bu gişenin ardında kimseyi görmedim. Burada öğütülecek tahıl da yok.

Alışmış bir kez, ne zaman yolu bu caddeden geçse, postaneye girer kimliğini uzatıp, bekler.. Anlatılmaz bir heyecanla bekler.

Gişe memuru özenle zarfları yoklar, sonra her zaman aynı sözleri söyler:

"Adınıza bir zarf yok. Herhalde mektubunuz daha yolda."

Ne mektubu? Nemet'in mektubu falan yolda değildi. Hiçbir yerden, hiçbir kimseden mektup beklediği yoktu. Olmayan bir yerden bir mektup gelemezdi elbet. Belleğini alt üst etse de, başka bir kentten ya da Bakû'nün içinden ona mektup yazacak kimseyi anımsayamazdı.

Her şeye karşın, tek başına bu caddeden her geçişinde, içeri girer o gişeye yaşanır, yanında kimlik ya da kimlik yerine geçebilen bir belgesi olmalı yoksa üzülür.

"Namazov? Evet var. Ama değil. Bu Namazov Na-

dir'miş. Siz Nemet'siniz."

"Evet ben Nemet'im."

Gişe memuru zarfları tek tek gözden geçirdi. Sonra zarfı da bir kenara koydu. Sonra,

"Size ait bir şey yok." dedi. Gişe camının, dikdörtgen, üstü yarım daire şeklindeki boşluğundan kimliğini geri verdi.

Nemet ağır ağır gişeden uzaklaştı. Ortaya çıkan bu soyadı benzerliği onu şaşırttı.

"Bu da benim garipliğim," dedi. Düşündü. Memmed Nesir'in Krasnovodsk tutkusu gibi... Ama sen de her şeyde bir anlam ararsan...

NERGİZ'İN HOROZ BABA'YA MEKTUBU

Selam Horoz Baba,

Horoz Baba, benim adım Nergiz. 9 yaşındayım. Horoz Baba ben bu mektubumda, sizin istediğiniz kuş adlarını yazıyorum.

Kuş adları:

Güvercin, kırlangıç, serçe, sığırcık, bıldırcın, karga, ağaçkakan, saksağan, kartal, ibibik, karabatak, tavus, turaç, laçın, sülün, çulluk, dolaşa, baykuş, keklik.

Ev kuşları:

Tavuk, horoz, ördek, hindi, kaz. İşte 26 kuş adı.

Horoz Baba benim bir arkadaşım var, adı Rehile. İyi okuduğundan öğretmen onu sınıf mümessili seçti. Rehilegilin teybi var. Horoz Baba sizin sesinizi teybe almışlar. Sen radyoda Rehile diye çağırmışsın. Rehile'nin babası senin sesini almış. Diyosun ki Rehile Hesenova bana mektup yazmış. Horoz Baba, ama ben de yazdım. Horoz Baba, babam bize de teyp alacak. Horoz Baba, benim de adımı radyoda söyle. Babam teyp alınca, senin sesini alacağız.

Teyp almasını, Karmen ile Cilda istiyor. Babam onlara alacak. Babam dedi ki derslerine çalışsan, Horoz Baba senden de söz eder. Rehile diyor ki, Horoz Baba senin adını söylemez. Sen matematikten 3 aldın. Horoz Baba ben matematikten 5 alacağım. Ben iyi bir kızım, ailenin en küçüğü olduğumdan, babam, anam, ninem ve bacılarım, beni severler. Ben anamı dinlerim, nineme yardım ederim. Ninem bana birçok masal anlatır. Horoz Baba ben çok çok masallar, ezgiler, şiirler bilirim. Ben piyanoda "Kukla" ezgisini çalıyorum.

Horoz Baba ben her zaman radyoda seni, bizim için anlattığın masalları dinlerim. Horoz Baba yarın radyoda benim de adımı söyle Horoz Baba, ben iyi bir kızım, benim için 'Telefon' ezgisini çaldır.

İmza, sizin ufak torununuz,
Neket kızı Namazova Nergiz

DÛ BA YEK

Dü ba yek attı felek
Bahtımın tavlasında.

Zaur, eninde sonunda Tehmine'yi kafesleyeceğinden emindi. Nasıl olmasın ki, ilk girişimine karşı ilk anda ters bir tepki ortaya çıkmamıştı. Öyleyse er geç muradına erişecektir.

"Ama neden, illa da plaja gidelim diyorsun?"

"Hatırlar mısın, "Moskviç"i aldığımda, sevinmiş, yazın bizi plaja götürürsün demiştin?"

"Ben hep beraber, ofistekilerle birlikte, gideriz demiştim. Başbaşa gideriz mi dedim?"

"Ofistekilerle mi?" Zaur alaylı alaylı güldü,

"Dadaş, Nemet, Gurban..."

Tehmine katıldı gülmekten:

"Ama Zaur, anlasana, bir gören olsa, ne der? Benim kocam..."

"Bir şey yapmıyoruz ki. Kocan! Kocan Bakû'de olaydı. Ama yok işte, gidip biraz yüzeceğiz. İki saate kalmaz döneriz."

"İki saatte döner miyiz, kesin mi?"

"Kesin..."

Tehmine alt dudağını dişlerinin arasına aldı, başını yana eğdi, saçları omuzuna aktı.

"Gidip arabayı garajdan alayım. Yirmi dakika sonra evinizin önündeyim."

"Yooo, Hayır. Evimin önüne gelme. Yanımızda bir park var. Parkın sol yanında bekle."

"Tamam."

Zaur üçüncü kata tırmanmaya başladı. Basamakları beşer beşer adımlıyor, bıyık altından gülüyordu. Bir de türkü mırıldanıyordu. Sevincinden nerdeyse uçacak, ne yazık kanatları yok keratanın.

Merdivenin tepesinde Memmed Nesir'e tosladı. Keskin şarap kokusu burnunun direğini yaktı.

Memmed Nesir tuttu kolundan,

"Ölümü gör," dedi. "Bir el tavla atalım."

"Memnuniyetle Memmed Nesir, bir dahaki sefere. Şimdi çok acele işim var." Kolunu çekip kurtarmak istedi. Memmed Nesir,

"Bir tek el" dedi. "Allah aşkına."

"Yahu, acelem var, dedim ya."

Memmed Nesir,

"Yedi kez *İmla Klavuzunu* değiştirdiler," dedi. "Ama beni işimden atamadılar. Sürekli kuralları ezberlerim. Gelsin senin genç düzeltmenlerin, bakalım hangimiz ustayız. Eski yazıyı da okurum, latini de, şimdikini de..."

"Pekâlâ, şimdi bırak kolumu."

"Dur hele. Sen gençsin, görmemişsin. Erkekler vardı eskiden. Erkekler. Erkek diyorum sana. Erkek. İşte tam burada, bu durduğumuz yerde Teymur Mahmudov durdurdu beni.

'Neyin var?' dedi bana. 'Neyin var Memmed Nesir? Gözüme biraz tatsız göründün.'

'İyiyim, iyiyim. Sağolun ben çok iyiyim' dedim.

Eh erkek adamlar vardı, eskiden. Her biri kükremiş bir aslan gibi, kaplan gibi..."

Zaur, kolunu kurtarıp, sıyrıldı.

Arkasından bakakaldı Memmed Nesir. Başını salladı.

Merdivenin basamaklarını kendi kendine söylenerek

indi,

"Ben diyorum; yahu amcam Türkiye'ye gitmişse bundan bana ne? Benim ne suçum var? Bunu ayaklarıma köstek ettiniz." Onlar diyor:

'Hayır, ot kökünün üstünde biter... Otu çek kökünü gör.'

Diyorum ki,

Yahu, o zaman ben çocuktum, Nikolay döneminde gitmiş. Hem de Aliguli kişi, nereden benim köküm oluyor? Adamın yüzünü bile görmedim.

'Yok!' diyorlar. 'Yok ki yok... Neden bizden sakladın, amcanın yurtdışında olduğunu? Seni işten kovuyoruz.'

Merdivende yukarı çıkan kızları selamladı,

"Selamünaleyküm hanım kızlar. Gününüz aydın olsun."

Kızlar fıkırdayıp, gülüştüler. Memmed Nesir aldırmadı, sürdürdü,

"Kolaymış işten kovmak... Kovun. Şimdi de gammazlık ediyorlar, içki içiyor diye. Umurumdaymış. Bir hasır, bir Memmed Nesir. İçiyorum! Neden mi? Gerektiğinden!

Yahya, hey Yahya, ölümü öp gel bir el tavla atalım."

"Koskoca adamsın be, git yapacak bir iş bul kendine."

"Hey Cümşüd, babanın başı için. Ne dedim ki ben? Kötü bir şey mi söyledim? Gidelim tavla oynayalım dedim. Uygunsuz bir şey mi dedim ha?"

Yahya,

"Memmed Nesir; galiba yine kafayı tütsülemişsin, ne dersin?" dedi. Sonra kendi boynuna fiskeler atarak, şişeden boşalan şarap sesini taklit etti.

"Ulan piç kurusu," dedi Memmed Nesir, göz kırparak,

"Hor görme Memmed Nesir garibini, ulu orta. Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü."

Cümşüd,

"Memmed Nesir, sen şimdi bu anda, şube müdürü müsün, yoksa idare müdürü mü?" diye sordu.

"Ha? Yooo, ben şimdi sadece başyazmanım, ha ha ha." Uzattı elini ayasını gösterdi.

"Vur buraya, canını sevdiğim!"

Memmed Nesir, otuz beş yıldan beri bu kurumda düzeltmen olarak çalışır, ama üçüncü kadehten sonra, başyazman olur, beşinciden sonra şube müdürü, yedinciden sonra, idare müdürü. Ondan sonra hesaplar kaçar elinden. Genel müdür, sonra bakan, sonra Hindistan Padişahı, daha sonra da Allah...

"Demek, başyazmansın. Yani daha az içmişsin. Oysa bugün cumartesi, tam da günü."

"Hey Cümşüd, ne dersin gider miyiz bir el tavla atmaya?"

"Yarın, Memmed Nesir, yarın."

Yahya ile Cümşüd yarım kalmış söyleşilerini sürdürerek, merdivenleri inmeye başladılar.

"Tabii şimdi Nemet, hint kumaşı oldu, baş tacı edildi."

"Dün, Dadaş'la öyle bir muhabbete dalmıştı ki, görme. Hemen çaktım dalavereyi, işin içinde iş olduğunu."

Memmed Nesir,

"Ama yarın pazar." diye arkalarından bağırdı. Bir yararı olmadı, mırıldanarak koridoru geçti.

"Bilsen ne kadar, sevgili canan, canalansın."

"Hayırdır, Memmed Nesir, yine Segâha giriştin."

Nerdeyse daktilo kız Tavus'a çarpacaktı,

"Segâh değil kızım, Dilkeş," dedi. Sonra ekledi, "Ay hoş bulduk, afiyette misiniz?"

"Sağ olun duacıyım."

"Çoktandır, gözüme görünmedin?"

"Bizim oralara gitmiştim, anamı yoklamaya. Bizim oraları bir görsen çok sefalı yerlerdir. Görülmeye değer. Son yolculuğum beni çok memnun etti."

Memmed Nesir,

"En iyi yolculuk," diye sözü almak istedi.

"Ne söyleyeceğini biliyorum," diyerek, Tavus onun sözünü ağzına tıkadı,

"En iyi yolculuk, mey testisinin ağzından, dibine değin yol almaktır. Bunu yüz kez duydum."

"Sen çok yaşa emi? Bu yol geçilince, varılır şişenin dibine düşülür, cennete. Gelsin huriler, gitsin gılmanlar, melekler...

"Ha, halt etmesin kimse, cennette sert kurallar filan yoktur. İki üç saat kalırsın *Cennetgrad*'da, yanında da senin gibi bir canalan canan."

"Bak, bir can var, bir canan, bir de canalan..."

Tavus,

"Seni hınzır seni," dedi. İki eliyle Memmed Nesir'in yanaklarını elledi, "Canın çıksın, canımın içi..."

"He, Cennetgrad'da biraz sağı solu dolaştıktan sonra, uzatırlar seni tahtırevana, yani ki yatağına, uyanırsın ki odandasın. Eski hamam, eski tas. Aynı zemin, Memmed Emin."

Tavus çoktan gitmişti. Memmed Nesir, ardından baktı,

"Kudurasın, kurbağa," dedi. "Bizim oralarmış! Merdan Kişi'nin hakkı var. Bunca Bakûlü, Karabağlı, Kazahlı, ne bileyim, Genceli, Göyçaylı, Nahçıvanlı arasında Azerbaycanlı olmak zor bir zanaattır."

Memmed Nesir belini büküp koridorda yoluna devam etti. Karşılaştıklarına, derin bir saygıyla,

"Selamünaleyküm. Gününüz hayırlı olsun. Hoş geldiniz, sağ olun. Güle güle," diyerekten.

Acaba hep yere baktığından mı beli bükük, yoksa bükük olduğundan mı yere bakar?

Dadaşgilin odasının kapısına vardı. Kapıyı özür dilercesine açtı,

"Kusura bakma açtım seni." Yampiri yampiri, parmaklarının ucuna basarak, ivedi süzüldü. Sanki odada birileri uyuyor ya da hasta var, dikkatle hareket ediyordu.

Dadaş evraklarını kocaman çantasına tıkıyor. Çanta öyle büyük ki bir insanı içine alır.

Tehmine çekmecesinden minik aynasını çıkarıp dudaklarını boyadı, sonra dudağındaki boyayı diliyle yaladı.

Gurban'ın başı önünde, bir şeyler yazıyor. Memmed Nesir,

"Selamünaleyküm," dedi. "Hanım kızım, seni görmedim bugün?"

Tehmine aynasını çantasına attı,

"Selam Memmed Nesir," dedi.

Dadaş aldı sözü,

"Ne o, Memmed Nesir, birilerine sözün var gibi..."

Memmed Nesir tırnaklarını yiye, yiye,

"Gider miydik, kafa çekmeye?" diyebildi.

"İnanın ki, çok acelem var. Yoksa memnuniyetle." Çantasını eline aldı, ayrılırken, "Hadi sağlıcakla kalın," dedi.

Dadaş'ın geniş omuzları, bir an için bütün kapıyı doldurdu. Memmed Nesir omuzlara dikmişti gözlerini.

"Güle, güle" dedi. Başını da birkaç kez sallayarak omuzlarla vedalaştı. Beli biraz daha bükülüverdi."Eyvallah, hanım kızım, sana da güle güle."

Kapı kapandı, Dadaş'ın ağır adımlarının gümbürtüsü duyuluyordu. Sanki koridorda bir çift eski ütü rap rap yürüyor. Bu sese Tehmine'nin, ökçeli iskarpinlerinin tıkırtısı karıştı, döşemeye tek tek damlayan su sesi gibi. Sesler uzaklaştı, yitti.

Gurban başını kaldırdı işinden,

"Memmed Nesir, Dadaş'la özel şakalarınız varmış derler, doğru mu?"

"Nasıl yani? Ne şakası?"

Gurban sırıttı.

"Ne bileyim vallah, çocuklar anlattı. Bir gece çekmişsin kafayı, şöyle gecenin ikisinde, üçünde, evlerine damlamışsın. Zile basmışsın. Karısı uyanıp açmış kapıyı, 'Ne var? Ne oluyor, ne işin var bu saatte burada?' diye heyecanla sormuş. 'Acildir,' demişsin, 'Çok acildir.' Evet Dadaş, don fanila, gözlerini ova ova kapıya çıkmış, o da, 'Ne var?' diye sormuş, sende. Gurban tiryakilerin hırıltılı sesleriyle güldü. "Sen de parmaklarını şakırdatarak, hop tirinam yavrum, hop tirinam, diye oynamışsın."

Bu öyküye Memmed Nesir de katılarak güldü. Ağzında

bir tane bile sağlam diş yoktu.

"Evet doğrudur, aynen öyle oldu," dedi. "Ben bu Dadaş'ın cemaziyülevvelini bilirdim. Yıllarca aynı yolun yolcusuyduk. Sen o zamanlarda çocuktun. Buraya ilk olarak ben atandım. O zamandan beri düzeltmenim. Yedi kez İmla Klavuzunu değiştirdiler. Hepsini su gibi ezberledim. Latin harflerini okurum, Arabı da, şimdiki abeceyi de.

Bir gün Parapet'in köşesinde. Mirze Celil'e rastladım. Lacivert yazlık ceket vardı üstünde. Elinde de bastonu. Bana, 'Memmed Nesir,' dedi. 'Bu böyle olmamalıydı kardeşim.' Ya Gurban bey, insanlar vardı o zamanlar, ne insanlar gördük."

Gurban,

"Dadaş da o dönemde mi işe başladı?"

"Hayır, ilk ben başladım, sonra alıp Sefder'i getirdim. Şimdi baş saymandır. O zaman sayman yamağıydı, bunu götür, onu getir... Şu Dadaş var ya Dadaş. Onu da ben yerleştirdim buraya.

Bir gün, işte tam şurada, (söz yerinde ağırdır) Teymur Mahmudov'la karşılaştım. Bana, 'Nen var Memmed Nesir,' dedi. 'Nen var, gözüme biraz solgun göründün.' Sağ olun, dedim. Sayenizde iyiyiz, ama bir arkadaşım var. Uygun görürseniz onu da buraya aldırın lütfen. Dedi: 'Tabii yoldaş'. Dedim: Adı Dadaş. Dedi: 'Ne iş yapar?'. Dedim: 'Ne derseniz, yapar' Dedi: 'Gelsin, şimdilik odacılık yapsın, sonra bakarız icabına.' Ya işte böyle, erkek adamlar vardı eskiden. Nerde şimdi? Çoluk çocuğun oyuncağı olduk. Şimdi her yerden bitme..."

"Dadaş'ın Teymur Mahmudov'u gammazladığı doğru mu dersin?"

Memmed Nesir omuzlarını silkti:

"Haydi gidip bir el tavla atalım, hadi."

"Demek Dadaş'ı sen işe yerleştirdin, öyle mi? Dadaş da odacılıktan nerelere geldi."

"Öyle. Hem de çok uyuşuktu. Herkes bağırırdı ona, hadi

Dadaş, çabuk ol Dadaş, sallan Dadaş, kıpırda. Bir de tekerlemesi vardı:

Ay Dadaş başına daş,
Terpenme bele yavaş

"Gel gör ki şimdi ne olmuş."

Gurban:

"Genel Müdürün sağ kolu," dedi. "Sözü kılıçtan keskin. Astığı astık, kestiği kestik. Ama adamın Allahı var, seni her zaman korur, savunur. Geçenlerde ihtar vereceklerdi, bırakmadı."

Memmed Nesir:

"Çok sağ olsun" dedi, "Ben ondan iyilikten başka bir şey görmedim. Yahu erkeksen gel bir el tavla atalım."

"Olmaz eve kaçmalıyım. Beş dakika geç kalsam, karı feleğimi şaşırtır. Tabii senin bu tarakta bezin yok. Senin için hava hoş, sen bekârsın."

"Bekârlık sultanlıktır. Bir hasır, bir de Memmed Nesir."

Odadan çıktı. Her taraf boşalmıştı. Sefder Dayı, demir kapısını kilitledi, merdivene doğru seğirtti. O, işe herkesten erken gelir, geç çıkar.

Memmed Nesir:

"Sefder," dedi. "Bir tavlaya ne dersin?"

Sefder düşünceli ve dalgındı, sesi duyunca sıçradı, sese döndü. Sanki önce tanımadı Memmed Nesir'i. İlk görüyormuşçasına donuk baktı. Gözlüğünü çıkarıp camlarını hohladı, mendiliyle sildi.

"Hey Nesir," dedi. "Ben ne halde, sen ne halde..."

İki ay önce, karısını yitirmişti Sefder Dayı.

Memmed Nesir:

"A Sefder," dedi, "Allah bilir ya, bu dünya tek bir pula değmez. İnan ki mecalim yok, bir fırsatını bulsam, gidip kendimi öldüreceğim."

Sefder Dayı:

"Canım, ne zahmet edeceksin, ecel zaten gelip seni bulur."

Memmed Nesir sesini kıstı:

"Sefder, derler ki Dadaş, Teymur Mahmudov'u gammazlamış, doğru mu?"

Sefder Dayı sinek kovalarcasına mendilini salladı:

"Aman Memmed Nesir, ölmüşlerinin ruhu için, şerrini benden uzak tut! Sen içmişsin, dünya umurunda değil."

Telaşlı adımlarla uzaklaşıp gitti.

Arabasını garajdan çıkarırken Zaur, mayosunu ofiste unuttuğunu anımsadı. Yazın mayosunu hep ofiste tutardı. İşten sonra çocuklarla, ansızın tutmuşlar denizin yolunu.

Arabayı Neşriyat'ın önüne çekti. Bina boşalmıştı. Kapıyı çaldı. Kapıcı:

"Kimse yok," dedi. "Herkes gitti."

Zaur:

"Biliyorum," diye yanıtladı ve beklemeden, kapıcının yanından sıyrılarak içeri girdi. "Unuttuğum bir şey var..."

Çalıştığı odaya girdi. Çekmecesini açtı. Gazeteye sarılı mayosunu aldı. Saatine baktı, sonra hayretle tavla sesi duydu. Bomboş binanın üst katından açık-seçik tavla sesi geliyordu.

"Anlaşılan Memmed Nesir burada. Acaba kimi esir almış? Çıkıp bakmalı. Kimi acaba? Hem de Tehmine'ye anlatacak bir konu işte. Genellikle Tehmine, Memmed Nesir'i konuşmaktan hoşlanır. Bir de okul öyküsünü anlatırım. Sonra da geçeriz öteki fasla, nazik konuya. Zaur kişi, az puşt değilsin sen de." Bıyık altından gülümsedi, saçlarını okşadı, sessizce üst kata çıktı. Tavla sesinin geldiği odaya yöneldi. Kapıyı açınca, dona kaldı.

Odada Memmed Nesir'den başka kimse yoktu. Memmed Nesir tek başına kendisiyle tavla oyununa öyle dalmıştı ki Zaur'un gelişini duymadı.

"At Dadaş," dedi. Attı. "Aha, düşes!" Oynadı. "Şimdi, koçun Memmed Nesir atsın." Attı. "Düba yek!" Başını kaşıdı, "Ulan ben şimdi bu körolası dü ba yeki nasıl oynarım? Elden oynarsam batarım. Tersliğe bak, başka da yok."

Gizlice çevreyi kolaçan etti. Zaur'u yine görmedi.

"Biz bizeyiz. Bunu saymayalım, bir şey olmaz. Bir daha atayım." Attı, "Tuh, yine dü ba yek! Vermiyor! Vermeyince Mabut..."

Zaur sessizce çıktı odadan, ağır ağır merdiveni indi. Salladı başını, gülümsedi. Kapıcıya "Eyvallah", derken, avucuna 30 kopek sıkıştırdı. Caddeye çıktı, bir kez daha başını salladı.

DADAŞ'IN PROF. TEYMUR MAHMUDOV'A YAZDIĞI MEKTUP

Sayın Prof. Teymur Mahmudov,

Mektubuma en içten selamlarımla başlıyorum. İşlerimin çokluğundan size daha önce, çok istediğim halde yazamadığım için çok üzgünüm. Neyse ki bugün cumartesi, bir fırsat doğdu ve yazmaya başladım. Şimdiye dek yazmadımsa bu sizden haber almıyor olduğumuzu göstermez. Moskova'dan gelen her dost, sizin sağlığınız ve çalışmalarınız hakkında bizi aydınlatıyor. Ayrıca sık sık merkez basında imzanızı görmek, yazılarınızı okumak bize onur veriyor.

Profesörüm, adınız ve onurla üstlendiğiniz göreviniz, kısacası yaşamınızın her sayfasının bizim kuşak için ne kadar değerli ve önemli olduğunu kestiremezsiniz.

İnanın eğer bir gün bana, gelmiş geçmiş büyüklerimiz arasında en seçkini kimdir diye sorsalar, hiç kuşkusuz sizi gösteririm. Evet onurlu bir Sovyet adamı, gerçek bir hümanist, her türlü zorluğu kahramanca yenen ve alçakgönüllülükten hiçbir şey yitirmeyen büyük bir dost. Bu sizsiniz.

O karanlık yılların ardından, ak alınla düze çıkmanız, haksız suçlamalara karşı, sarsılmaz inançlarınızla savaşım vermeniz, yalnız genç kuşaklar için değil, bizim için de ibret dolu bir olaydır.

Dönemimizde birçokları, önemsiz bir terslik karşısında bile, usanır, vazgeçer, bir köşeye çekilir. "Aman bana dokunulmasın, ne olursa olsun" diyerek. Ya da "Azıcık aşım, ağrısız başım."

Oysa siz azimle hak ettiğiniz yeri yeniden kazanıp, üstün yetenek ve yaratıcılığınızla halkımıza, milletimize hizmetimizi sürdürdünüz.

Aziz hocam, bu övücü ve yaldızlı sözlerim için sizden özür dilerim. Ama inanın bunlar en içten duygularımdır.

Geçen yaz Bakû'ye gelirim demiştiniz, bu gerçekleşmedi.

Büyük bir özlemle sizi bu yaz bekleyeceğiz. Üniversite tatile girince gelin, ülkemiz sizi özlüyor. Çıkar birlikte tüm Azerbaycan'ı dolaşırız. Gökgöl'e gideriz. Size orada geleneksel kebabımızı kendi elimle ben sunarım. Oradan ver elini Şuşa, Laçın, Kelbecer. Bu yolculuğun keyfini bilirsiniz. Sonra Bakû'de dostlar, yoldaşlar toplanır, armutsu bardaklarda, kadifemsi çaylarımızı içer, üstüne bir de tavla... (Umarım tavlayı unutmarnışsınızdır.) Yeri gelmişken, geçen yıl Yahya ile size bir tavla gönderdim. Nuha'da bir ustaya özel olarak yaptırmıştım. Nefis bir şey, el işi. Bilmem beğendiniz mi?

Bizler iyiyiz. Ne yazık ki Sefder Kişi'nin eşi vefat etti. Mina Hanım. Bilmem hatırlar mısınız?

Bizim kuşak da yavaş yavaş seyreldi, eski dostlardan kimler kaldı? Kim kaldı o dönemin insanlarından? O dönemde sizin işe aldıklarınızdan, bugün dairede bir ben kaldım, bir Sefder, bir de Memmed Nesir.

Memmed Nesir haylazı da durmadan içer. Zamanında onu evlendirseydik, şimdi karısı dizginler, bir kazığa bağlardı. Oysa şimdi ipin ucunu iyice kaçırmış. Birkaç gün önce ramak kalmıştı işten atacaklardı onu. Engelledim. Olmaz dedim, sokağa atarsanız ne yapar? Kovmak kolay. Gelin hepimiz elinden tutalım. Emektardır. Dairenin en kıdemlisi. Bilgili düzeltmendir. Hele siz gençlerin ondan öğreneceği çok şey var.

Gençleri bilirsiniz, heyecanlarını dizginleyemezler, ayrıca herkesten akıllı olduklarını sanırlar. Onlara, biz gençliği yaşadık, ama siz daha yaşlanmanın ne olduğunu bilmezsiniz, diyorum.

Uzatmayalım, Memmed Nesir'i kovdurmadım. Sizin de desteğinizle. Dedim ki onlara, Prof. Teymur Muradov duysa, darılır bize. Çünkü Memmed Nesir'i buradaki işine o yerleştirmişti.

Neyse aziz profesörüm, başınızı ağrıttım. Ama bir dileğim, ricam var. Yerinizde başka birisi olsa, işi düştü de ondan mektup yazdı, der. Ama sizin farklı düşüneceğiniz-

den eminim. Kalbinizin ferah olduğunu bilirim. Siz dar bir görüşün sahibi olamazsınız.

Konu şu, biz burada, "Tarihte Büyüklerimiz" adlı bir dizi yayınlamak girişiminde bulunduk. İlkesel onayını da aldık. Şimdi olur almak için Moskova'yı biraz sıkıştırmak gerekir. Bunun için ben kendim gelecektim. Sonra kimsenin bu işe sizin kadar yararlı olmayacağını düşündük. Sizin orada geniş bir etkinliğe sahip olduğunuz bilinir. Konuyu ele almanızı içtenlikle diliyorum. Kabul ediyorsanız, lütfen bildirin. Ayrıntıları içeren başka bir mektup yazarım.

Burda başka bir yenilik yok.

Bizim Agil, bu yıl liseyi altın madalya ile bitirdi. Yüksek eğitimini Moskova'da sürdürmeyi arzular. Kendisine bunun kolay olmayacağını söyledim ama dinletemedim. Daha hangi dalda okuyacağını bile saptamamış. Belki sizin bu konuda da bir öneriniz olur. Neyse, bu da başlıbaşına bir sorun.

Sayın Hocam mektubunuzu sabırsızlıkla bekliyor, büyük bir özlemle sizi burada görmeyi arzuluyoruz. Derin saygılarımla,

Dadaş, 5 Haziran 1965

ÜÇÜNCÜ

Sigarayı, sigaraya ekliyordu.

"Eğer matrağına, gelirim dediyse, bu hiç de hoş bir şaka değil... Yooo olmaz, belki de parkın öte yanını kastetmiştir. Halbuki oraya araba girmez. Sol taraf dedi. Sol taraf da burasıdır işte, başka sol taraf yok."

Zaur bir kez daha arabanın saatine baktı, sonra da kol saatine. Sözleştikleri vakitten 45 dakika geçiyor.

"On beş dakika daha beklerim, o zaman tam bir saat olur. Gecikme için bu bir saat yeter de, artar. Daha fazlasını Brigitte Bardot için bile bekleyemem.

Ama benimle oyun oynuyorsa... Bunu ödetirim. Yanına kâr bırakmam."

Yedi dakika daha geçti. Son sigarasını dudaklarının arasına aldı. Boşalan paketi avucunda buruşturdu, nişan alıp, kaldırımdaki çöp kutusuna attı. Ardından torpido gözünden açılmamış bir paket çıkardı cebine yerleştirdi, direksiyona sarıldı.

Kulağının dibinde nazlı bir ses:

"Kusura bakma, galiba biraz geciktim."

Bu sesi uzun bir süreden beri beklediği halde, duyunca yerinden sıçradı, dönüp baktı:

"Ziyanı yok, gir içeri."

Kapıyı açtı. Tehmine girdi. Elinde alacalı bulacalı büyük bir çanta. Zaur'a uzattı. Zaur:

"Ver" dedi, "Arkaya koyarım. Neyle doldurdun bunu, bu kadar?"

"Hiç, biraz yiyecek koydum."

Zaur arabayı çalıştırdı, harekete geçti.

"Yiyecek mi? Yiyeceği ne yapacaksın? Evde yeseydin." Yüzünü Tehmine'ye döndü, alayla gülümsedi. "İki saat sonra dönüyoruz."

Tehmine dikiz aynasını kendisine ayarlayıp, saçlarına çekidüzen verdi.

"Yemeğimi yedim ben. Olura gecikirsek..."

Zaur:

"Ya, evet, öyle." Anlamlı, anlamlı Tehmine'yi süzdü. "Vay anasını," diye geçirdi içinden, "Ne günlere kaldık. Sen kalk elin adamıyla plaja git, ne için gittiğini de bil, hem de tedarikli ol, hani acıkırsan, filan... Yaaa Zaur Kişi, 20. yüzyıldayız. Romantizm dönemi çoktan geçti."

"Ne tarafa gitsek?" diye Tehmine'ye sordu. O da hemen atıldı:

"Pirşağı'ya doğru" dedi. "Pirşağı'dan az ötesinde şahane bir kumsal var, pırıl pırıl, tenha."

Zaur daldı, "Anlaşılan iyi biliyor. Görmüş geçirmiş besbelli. Manaf'ın anası ağlasın." Tehmine'yse sürdürdü:

"Çocuklukta Pirşağı'da yazlığımız vardı. Babam hayattayken yüzmeye hep oraya giderdik. Kumsalı gözlerden ırak tutan, çok güzel kayalıklar var."

Gürültülü, kalabalık caddelerden geçip, geniş şoseye çıktılar. Şose de, tıklım tıklım. Cumartesi ikindi vakti. Sanki tüm kent, otomobiller, otobüslerle deniz kıyılarına akıyor. Arabaların arka camında hıyarlar, kavunlar, domatesler.

Boyu bosu, yakışıklılığı, sporcu yapısı ve başka nitelikleri, Zaur'u erken erkekleştirmişti. Yirmi üç yaşında, ama deneyimleriyle olgunlaşmış, iç güdüsel bir beceriyle, sayısız kadınla ilişki kurmuştu. Sohbetlerinde çeşnilerin yüzdesini, derecesini, ayarını, ayrıca makamını iyi bilirdi. Ne yoğunlukta bir muhabbete, yüzde kaç espri sıkmalı, iki yönlü imalarda ne kadar sulu olmalı ve ince konulara ne zaman

ve nasıl başlamalı.

Rol yapmakta üstüne yoktu ve zamanlamada ustaydı. Yerli yerinde, kâh heyecandan dona kalır, kendinden geçer. Kâh adamına göre açık saçık konuşur.

Tehmine'yle, oldukça uzun bir süre, hazırlık söyleşiler dönemini tamamlamıştı. Gelgelelim şimdi, masallarda olduğu gibi, tam murada ermeye ramak kalmışken, beklenmedik bir acemilikle konuşacak söz bulamıyordu. Nereden başlaması gerektiğini bilmiyordu, nereden girişmesini. Tehmine'nin de sesi çıkmıyordu. Birden aklına Memmed Nesir geldi.

"Ne var, neden gülüyorsun?"

"Hiç, deminki olay geldi aklıma. Demin daireye döndüm. Bir de ne göreyim?.."

Zaur, Memmed Nesir'in tek başına, kendi kendisiyle tavla oynadığını ballandıra ballandıra anllattı. Ama nedense Tehmine olayın havasına girmedi ve beklenen tepkiyi göstermedi.

"İnsan kendi kendisiyle tavla oynayabilir mi ki?"

"Sorun da bu ya... Kimseyi kandıramamış oyuna, kalmış tek başına, ne yapsın? Kendisiyle oynuyor garip."

Tehmine,

"Memmed Nesir, ilginç bir tiptir." demekle yetindi.

"Bambaşka bir âlem. Geçenlerde üniversiteye girmek isteyen yeğenini okula yerleştirmeye yeltenmiş. Üniversitede çalışan bir arkadaşım var, okulun kapısında ona rastlamış, içeri almıyorlar; çakırkeyf, ama boynu bükük. Kapıcıya salıver, demiş, büyüklerdendir.

Salmışlar Memmed Nesir'i, yanında da yeğeni. İçeri girer girmez düzeltmiş belini. Kızın kolunu çeke çeke, doğru sınav salonuna.

"Ben de merak ettim düştüm peşlerine. Açtı sınıf kapısını girdi içeri. Yazılı sınav sürüyor, öğrenciler oturmuş, mümeyyizler falan..."

Mümeyyizlerin arasında bir Rehim var, bir de Cavanşir, eski hocalardan. Memmed Nesir tam bir nezaketle, ikisini

de selamlamış. Ardından Cevanşir'e dönmüş:

'Beni tanıyor musun?'

'Evet tanıyorum.'

'Rehim sen?'

'Ben de tanıyorum.'

'Peki, pekâlâ. Bakın bu benim yeğenimdir, onu da tanıyın! Bilin! Başka bir diyeceğim yoktur. Bacımın kızı. Bildiniz mi?'

'Evet bildik.'

Memmed Nesir, çekmiş kızın kolunu,

'He, kızım, geç otur,' demiş. 'Bu iş tamam, vesselam. Hadi sağlıcakla kalın.'

Sonra doğru bacısının evine gitmiş.

'Sevgili bacım,' demiş. 'Yüreğini serin tut. Kızın üniversiteye de girdi, derslere de başladı."

Öyküsünü bitiren Zaur, Tehine'nin ahenkli kahkahasını boşuna bekledi.

Otomobil, trafiği sık şoseden çıktı, tenhaca bir yola girdi. Neden sonra Tehmine,

"Üniversiteye nasıl kabul etmişler kızı?" diye sordu.

"Ne kabul etmesi? Olacak şey mi?"

"Neden?"

"Nasıl neden? Kim bakar Memmed Nesir'e? Kim? Her işin bir yöntemi var."

Tehmine toparladı kendini,

"Gayet tabii, dedi. "Birisini kayırmalarını istersen bunun özel yolları var. Nasıl derler, zengin gelenekleri var. Önce uzak çevreden söze gireceksin, örneğin 'dam üstünde saksağan' la, bir o yandan, bir bu yandan, 'Havalar da bir hoş oldu, daha ne var ne yok?' Sonra söz arasında küçük imalar, kinayeler..." Arif'tir hemen anlar. Dersin arkadaş, sen benim işimi yap, ben de seni görürüm. Memnun ederim icabında, hiç merak etme. Falan, filan... El eli yıkar, el de yüzü."

Zaur,

"Yıkar tabii, kim karışır."

Sustular bir süre. Memmed Nesir'den başka bir öykü anımsadı Zaur,

"Genel Müdürle arasındaki olayı duydun mu? Bir gün Cafer Hoca sokakta Memmed Nesir'e rastlamış, 'Hayırlı akşamlar, Memmed Nesir,' diye onu selamlamış. Bir de görmüş ki Memmed Nesir iki eliyle başını dövüyor, 'Aman Cafer Hoca, varım yoğum mahvoldu.' Şaşırmış müdür, 'Ne demek Memmed Nesir, hangi varın yoğun?' Memmed Nesir ağlamaklı bir sesle, 'Cafer Hoca varımı yoğumu verdim, bir güzel demlendim, seni görünce ayıktım, varım yoğum mahvoldu' demiş."

Bu kez Tehmine zamanında güldü. Zaur sürdürdü,

"N'apsın, zavallı Memmed Nesir, vurmuş kendini içkiye. Yalnızlıktan, can sıkıntısından içiyor. Eğer zamanında aklını kullanıp bir helal süt emmiş tavlayıp evlenmiş olsaydı..." Yutkundu ve sürdürdü,

"Tabii ki tavlamak onun harcı değil." Tehmine hemen atıldı,

"Senin harcın, değil mi?" dedi. "Harcındır, harcındır."

Zaur bir fiskeyle sigarasının külünü silkti.

"Tavlama," dedi ve aynada Tehmine'ye göz kırptı; "ateşin alevine bakar."

"Öyleyse bana bir sigara ver, bir de alev."

Şaşırmıştı Zaur, Azerbaycan'da kadınlar hemen hemen hiç sigara içmezlerdi.

"Yaaa?... Demek içiyorsun. Hiç tahmin etmezdim."

Tehmine kibriti çaktı, alev, arabanın içindeki vantilatör karşısında yaralı bir kuş gibi, çırpındı, geçti. İkincisini çaktı, elleriyle alevi avuçlarının içinde sakladı, korudu. Bir soluk çekti,

"Senin daha bilmediğin çok şey var yakışıklım," dedi.

"Aslında bildiğim tek bir şey var, o da bugüne dek bu arabaya senin gibi bir dünya güzeli binmedi."

"Yani arabaya çok mu güzel bindirmişsin?"

Zaur belirsiz bir ses çıkardı. Bu hem onay, hem red demek olabilirdi.

"Arabayı alalı çok mu oldu?"

"Yedi ay kadar."

Ardından ister misin bir de hangi parayla, diye sorsun? "Babamın parasıyla" demek hoşuna gitmiyordu. Tehmine de sormadı. Herkes gibi o da biliyordu zaten.

"İyi gidiyor?" Yarı soru, yarı onay bir vurguyla sormuştu.

"Ceylan gibi koşar. Şaka değil, tam elli beygirlik güç var bu arabada."

"Kaç beygir?"

"Elli."

"Bir tanıdığımın, "Volga"sı var. 'Yetmiş beygir gücündedir,' diye çok kasılıyordu. Söyleye, söyleye bıktırdı beni. Bir gün ona, biliyor musun, dedim, arabanda yetmiş beygirin gücü var, ama kafanda yedi beygirin aklı yok. Küstü bana. Bir daha da gözükmedi."

"Kim bu dostun? Bilmek isterim!"

"Çok bilen, çok yanılır!"

Zaur'un bozulduğunu görünce, çevirdi, "Şöyle, böyle bir tanıdık işte." dedi. "Anladık. Aramızda bir şey geçmedi."

Zaur, aklına takılan soruyu, sorsa mıydı, sormasa mıydı? Sordu,

"Tehmine, baksana, sana özel bir soru sorabilir miyim? Ama hemen şimdi yanıtlayacaksın."

"Sor."

"Manaf seni kıskanmız mı?"

Tehmine güldü, Zaur'un başını okşadı, saçlarını dağıttı.

Tatlı bir ürperti, iğne iğne Zaur'un vücudunu dolaştı. Terledi, gözleri buğulandı, direksiyon elinden kaydı, araba sarhoşlar gibi sendeledi. İçindekiler çalkalandılar.

"Hey, amma da ateşli delikanlıymışsın."

Zaur hemen arabaya hâkim oldu. Biraz öfkeli güldü.

Araba yolun ortasına yerleşti, temkinli ilerliyor, asfaltı bir yumak gibi sarıyordu. Tehmine yeniden söze başladı.

"Benden sana bir dost öğüdü," dedi. "Eğer gün gelir de evlenirsen, mutlaka karını kıskan. Sana karşı saygılı olma-

sını, aranızdaki iletişimin kesintisiz sürmesini, huzur içinde yaşayabilmenizi istiyorsan kesinlikle karını kıskan. Tabii ki işi sulandırıp vıcığını çıkarmamalısın. Kimi erkekler var, gereksiz aptal kısıtlamalarla karılarına cehennem azabı yaşatırlar. Öyle demiyorum. Usulüne uygun.

Karın onu delice sevdiğini, ama ağırbaşlılığından bunu sık sık ona açıklayamadığını sanmalı. O zaman işler yolunda gider." Güldü. "Görüyorsun, sana ne kadar değerli yaşam dersleri veriyorum. Boş ver, kim öğretti derlerse, ben bunları bilirdim dersin. Olur mu?" Kahkaha attı. Zaur umursamaz bir edayla,

"Çok sağ ol, memnun oldum" dedi.

Tehmine sigarasından derin bir soluk aldıktan sonra, sürdürdü,

"Nedenine gelince, kocanın kıskanmaması, kadının onuruna dokunur. Aşağılar. Kıskanılmayan kadın, 'Kocam bana karşı, duygusuzdur. Sevmiyor beni, o yüzden kıskanmıyor,' diye düşünür, üzülür. Ya da: 'Kocama göre, ben öylesine iğrenç bir ucubeyim ki, kimse yaklaşmaz bana...' Anladın mı? Mutlaka kıskanmalı, ama ölçüsünü bilmeli. Alışılmışın dışına çıkmamalı, kurallarına, usulüne uygun, klasik kıskanma."

Zaur yanıtını alamadığı sorusunu yineledi:

"Seni kocan kıskanır mı?"

Tehmine, Zaur'un imalarını, yine kulakardı etti.

"Hadi sana, bir ders daha," dedi. "Gezintimiz bir işe yarasın bari. Bak, eğer kadın, kocası tarafından aldatıldığını sezerse, bağırır, çağırır, kendinden geçer, hele biraz da delişmense, ne bileyim, kendini döver ya da gider rakibini bulur, saçını başını yolar, yüz gözünü tırmalar. Dağıtır.

Ya da akıllı usludur, diyelim. Yani 'necip'tir. İçine döker, yutar. Ve sonunda fazla bir iz bırakmadan bu yara kapanır.

Kadın aldatıyorsa kocasını, bunun kokusu çabuk yayılır, yani olay hemen anlaşılır ve kavga mahkemede sonuçlanır.

Şimdi geliyorum konumuzun can damarına, sıkı dur.

Diyelim ki kadın kocasını aldatıyor ve kocası da bu ihanetten haberli olduğu halde, bilmemezlik, duymamazlık ve görmemezlikten geliyorsa, işte o zaman 'tiksinti' duygusu ortaya çıkar. Yani kadın kocasından iğrenmeye başlar. Öteki duygular, hiddet, nefret ve benzerleri, nasıl olursa olsun sonunda kısılıp sönerler. Tiksinti duygusuysa bir yaşam boyu değişmeden kalır. O adama artık yaklaşamazsın... Bir kurbağaya, kertenkeleye dokunamadığın gibi, ona da dokunamazsın... Anladın mı?"

Tehmine yine elini Zaur'un saçlarına doğru uzattı, ama yarı yoldan geri çekti.

"Ih, dokunmam. İyi ki anımsadım, sen elektrikleniyorsun. Neme lazım. Devirirsin arabayı, iş açarsın başımıza."

Zaur,

"Bütün bunlar bana çok karmaşık gözüküyor. İşte ben bu yüzden bekârım."

"Haksız da değilsin."

Yine bir süre sustular.

Arabayı, içi dolu iki taksi, havalı korna çala çala, kovalamaya ve sollamaya başladılar. Geçmek isteyen taksinin sürücüsü elini kornaya bastırmış, bir türlü çekmiyordu. Zaur'un gözleri dikiz aynasında, ayağı gaz pedalında. Uçuyorlar sanki. Taksi daha mı hızlı? Şimdi yan yana yarışıyorlar. Güneş, taksi sürücüsünün yanında oturan bıyıklı adamın iki sıra altın iri dişlerinde yansıdı.

Tehmine,

"Ne yaptığının farkında mısın?" dedi. "Neden çekişiyorsun heriflerle? Bırak çekip gitsinler. Yavaş ol sohbetin tadına varalım."

Zaur ayağını yavaş yavaş gazdan çekti. Taksiler yaydan çıkmış ok gibi fırlayıp gittiler ve havalı kornalarıyla bu utkularını kutladılar.

"Ben bu dairede çalışmaya başladığımda, ofistekilerle konuşacak ortak bir konu bulamıyordum," dedi. "Bana yetersiz, kıt gibi görünüyorlardı. İçlerinde bir tek Nemet bende akıllı ve uygar izlenimini yarattı. O da kaygıları

içinde boğulmaktaydı. Sanki alnına, "Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı" yazısı kazınmıştı."

Kimseyle diyalog kuramadım bir süre. Ama zaman insanı değiştirir, hiç sezdirmeden fırlattı. 'Bak sana ne diyeceğim. Saat var ya. Saniye göstergesi hızla döner. Ya akrep? Akrebin hareketini göremezsin. Çek gözünü, iki üç saat sonra bak, ancak o zaman, buradan, şuraya gittiğini görürsün. Tıpkı insan yaşamı. Çocukken saniye göstergesi gibi hızla değişiriz... Büyüyünce ağır ağır.

Saatler, günler geçer. Yaş ilerler. Günlük değişimi duyumsayamayız, oysa her dakika, her saat değişmişizdir.

İki üç yıldan sonra bir de bakarsın, kendini tanıyamazsın. Yahu bu ben miyim?"

"Sen böyle mi değiştin?"

"Çoğu zaman kendimi tanımakta zorluk çekerim. Bu adamlarla, nasıl oldu da uyuştum? Uymuş değilim, arkadaş oldum, yaklaştım, belki de benzeştim."

"Fena mı? Arkadaş olmuşsun, arkadaşlaşmışsın. Arkadaş olmak kötü bir şey mi?"

"Kötüdür demiyorum. Sorun o değil. Ben alıştım onlara. Anlıyor musun? Eğilimlerine, özentilerine, sözlerine, şakalarına... Ayrıca, kendilerinin, karılarının, çocuklarının, doğum günlerine dek, her şeylerini öğrendim, ezberledim. İçki sofralarında bulundum, kadehlerini kaldırınca çektikleri söylevlerle kaynaştım."

"Bu insanlar kötü mü ki?"

"Ulan bir 'kötü mü' diye tutturdun gitti. Anlamıyorsun. İyi insan kötü insan yok!" Ellerini başına götürdü, rüzgârın dağıttığı saçlarını özenle biçimlendirdi. "Dünyada ne kötü insan var, ne de iyi insan. Yaşam uzun, kimsenin salt kötü ya da salt iyi kalarak bu durumu sürdürmeye takatı yok. Hepimiz yaşam boyu, kâh iyiyiz, kâh kötü..."

"Öyle deme şimdi. İnsanlar arasında belirgin farklılıklar var. Söz gelimi Dadaş. Sen onu iyi bilirsin. Nasıl biridir?"

Aynada bakışları birbirine tosladı. Tehmine güldü, zoraki:

"Ulan it, ağzımı arıyorsun."

Zaur,

"Yok," dedi. "Elalemin özel yaşamına karışmayı sevmem."

Tehmine'nin bakışlarında, önce bir şaşkınlık okundu, sonra imayı sezmiş olacak.

"Demek ki öyle..." dedi. Ciddileşti ve ekledi,

"Biliyor musun? Merak ediyorum. Herkes sanıyor ki..." Bir az duraksadı. Kısa bir ikircikten sonra, "Ben Dadaş'ın metresiyim. Açık söyle, sen bu konuda ne düşünüyorsun, sayın Zaur Zeynalov?"

Zaur,

"Zaur Zeynallı," diye düzeltti , "Ben mi? Ne bileyim? Bana göre..."

"Sen demin benim için, güzel dedin. Beni güzel buluyorsun. Her neyse, ben istersem, senin gibi yüzlerce delikanlıyı çevremde topaç gibi döndürürüm..."

Zaur ciddi bir tavırla,

"Dönsünler, keratalar," dedi.

"Hadi, bozulma şimdi. Yüz değil, beş – on tanesini. Peki bir tek seni, diyelim. Benden hoşlanıyorsun, değil mi?"

"Evet, hoşlanıyorum. Kuşkusuz hoşlanıyorum," dedi. Ve öfkeyle gazladı. Araba zincirlerinden kurtulmuş bir kafes hayvanı gibi ileri fırladı.

"Peki. Peki, sakin ol. Demem o ki, Dadaş'ı n'apiyim ben? Kel kafalı, şiş göbekli, koca burunlu moruk. Ondan ne gibi bir yararım ya da çıkarım olabilir ki? Müdürümdür, amenna. Alt tarafı işime son verir. Başka bir yerde, bir lokma ekmeğimi kazanamaz mıyım? Ver bir sigara, tellendirelim." Yaktı. "Sağol. Aslında, Dadaş da bunu böyle bilir." Sigarasının dumanını halka halka arabanın tavanına üfledi. "Dadaş'ın parmağının ucu bile bana dokunmuş değildir. Zaten onda dokunacak hal de yok. Hay hayı gitmiş vay vayı kalmış." Güldü. "Yalnız burda Dadaş'ın çıkarı var. Dedikodular, fiskoslar, imalar, Dadaş'a yarar.

Çünkü o yaşıyla o bet benizle, benim gibi genç, güzel bir kadının dostu olmak onu onurlandırıyor."

Yol kenarında duran birkaç kişi, 'Moskviç'i görür görmez, el kaldırdılar. Araba yanlarından geçip gittikten sonra, arkadan bağrıştılar.

"Ben ne kaybederim ki? madem bu durumdan Dadaş memnun, varsın olsun. İhtiyarcık."

"Sen öyle söylüyorsun ama, doğru değil bu. Duyduğuma göre, ne zaman söz açılsa, adam böylesi bir ilişkinin varlığını yadsıyor."

"Hay Allah, amma çocuksun ha! Tabii ki yadsıyacak. Ortalıkta, hiçbir söylenti yokken, olsun diye uğraştı, planlar yaptı... Evet bu fikir sadece onun kafasının ürünüdür. Kendisi yarattı. Hem de ustaca. Saman altından su yürüterek. Daireden birlikte çıkmalar, evime kadar geçirme. Konuşmalarda değişik anlamlar çıkarılabilen sözcükler. Çapkın bakışlar. Özellikle ofiste aşırı bir resmiyet takınmak, dışarda, koridorda ise senli benli olmak, uzun söyleşiler, hem de fısıldaşarak...

Milletin gözü kör mü? Görecekler, ardından, 'Ulan bu nemene söyleşidir ki ofiste yapılamıyor da kuytularda yapılıyor?' diyecekler.

Sonra başka şeyler de var, birtakım küçük ayrıntılar. Örneğin akşam eve telefon açması, benimle, Manaf'la konuşması. Diyelim bu konuşmada, hastayım demişim. Yarın işe gelemem, demişim. O da bunu ertesi gün ofiste özel bir bilgi olarak satar, Tehmine, azıcık rahatsızdı, bugün gelmeyecek."

"Hadi canım, sen uyduruyorsun. Ne var bunlarda?"

"Anlamıyorsun, konuyu ofiste açarken, telefon kaynağını açıklamaz. Nasıl der? "Tehmine, azıcık rahatsızdı." Bu ne demek? Zihinler zaten bulanık." Sustu bir az, sonra öfkeyle ekledi, "Tehmine işe gelmeyecek." Sanki Tahmine bu haberi başka bir yoldan gönderemiyor... Versene kibritini. Söndü.

Ya, işte böyle sonra dedikodular, aldı yürüdü. Kina-

yeler, sataşmalar gırla. Anasının gözü adam, yattı yadsıma numarasına. Yadsıdıkça uyuyanları da uyandırdı. Çoğu zaman kendisi oturur konuyu hiç bilmeyenlere açar. "Yahu hiç yakışır mı? Benim için bakın neler söylüyorlar. Ayıptır. Kız da evladım olacak yaşta. Kocası duyacak. Tuz ekmek hakkı var aramızda," falan da filan. Duyan da bundan daha namuslusunu analar doğurmamış diyecek." Alaylı, alaylı sürdürdü, "Namus Anıtı mübarek." Sustu. Neden sonra yeniden konuşmaya başladı; "Evet, giderek, herkese göre, 'Ateş olmayan yerden duman çıkmaz,' dı. Ben de bu arada şaşkına döndüm. Her sözüme her hareketime, birer kulp takıldı, yeni yeni yorumlar yüklendi.

Dadaş'a yakınlık da göstersem, ilgisizlik de, fark etmez hep bir anlam çıkarılır."

Şimdi acımalı mıydı Zaur, Tehmine'ye. Hoppalığına, tatlılığına karşın? Bunca sıkıntıları içinde?

Tehmine;

"Ben isteseydim," dedi. "Bin bir türlü dalavereyle gemimi yürütürdüm. Örneğin sıkışırsam, başkasıyla oynaştığım haberini yayardım. Dadaş da enayi gibi açıkta kalırdı."

Dikiz aynasında Zaur'un kuşkulu bakışlarını yakaladı. Bir muziplik tezgâhladı hemen, "Örneğin, seninle kırıştırdığımın, seviştiğimin söylentisini yayardım. Buna herkes de inanır. Çünkü maşallah artist gibi güzel bir oğlansın sen, hem de bekâr." Bastı kahkahayı, "Bana bak yoksa seninle buralara gelmemdeki nedenin bu olduğunu mu sandın? Doğru söyle, öyle mi sandın?"

"Kadın değil, sen bir şeytansın!"

"Ne olur sanki şeytan olsam? Şeytan için deli derler, ben deli değil de olsa olsa, dertli şeytan olurum."

"Neymiş derdin senin? Dadaş mı?"

Tehmine duymazlıktan geldi, Zaur'u yanıtsız bıraktı.

"Evet istediğim her şeyi yapabilirim, ama yapmıyorum. Çünkü ben herkesi kendi yerinde değerlendirebilirim. Bu dünyada kime ne gerek olduğunu bilirim. Dadaş'a kuru sıkı

söz sohbet, yeterli. Onunki, dostlar alışverişte görsün, ilkesi. Ne yapsın yaşlılık işte, bırak o da öylü avunsun... Nem eksilir?"

"Ne demek nem eksilir? Adına leke sürülmüyor mu?"

"Güzelim, adlarına leke sürülmekten kim korkar bilir misin? Kendileri çirkefte yaşayıp, sadece adları lekesiz kalanlar korkar. Onlar sadece adlarını korumak derdine düşerler; aman ha, lekelenir. Eğer ben kendimi lekeli kabul etmiyorsam, adıma ne lekesi süreceklerse sürsünler, umurumda olmaz."

"Manaf da böyle mi düşünür?"

"O benim kocam. O başka. Onun dünyada bir eşi menendi yok. 'Yüreğim serindir,' der. 'Karıma güvenirim,' der. 'Tehmine aydan arıdır, sudan duru. Amma ve lakin güzeldir karım. Güzele söz düzerler. Dedikodulara kulak asmam. Güzeli kıskanırlar, güzeli çekemezler...' Doğru söylüyor değil mi?"

"Ne bileyim? Herhalde doğru söylüyor."

Tehmine alaylı güldü.

"Söylediklerine, kendisinin inandığını sanıyor musun? O benim, onu sevmediğimi apaçık bilir. Ona sadık olmadığımı da. Ama bu gerçeği düşünmek istemez. Yüreğinin ta diplerinde, şurada," Parmağını Zaur'un göğsüne uzattı, "Bak şurada. Şurada bir kuyu var ya, onun ta dibinde, N'apalım ben de Tehmine'ye sadık değilimdir der."

Rahatlamış gibi bir kahkaha patlattı, "Çıktığı karıları bir görsen,çirkin mi çirkin, ucube, gudubet. İki tanesini gördüm, tanıdım. Biri Bakû'de, öteki Tiflis'te. Adam kentlerarası donjuan. Moskova'da da oynaşı vardır, eminim. Onu da tanımamış olayım. İkide bir Moskova'ya gitmesi boşuna olmamalı. Nitekim en son bir aydan beri Moskova'dadır. Gününü gün ediyor. Şimdilik dönmeyi de düşünmüyor."

Tembel ve ağır hareketlerle aynayı kendine doğru çevirdi. Dudak boyasını çıkarıp dudaklarını boyamaya başladı.

Tehmine açık tonlardan hoşlanmaz. Dudaklarını al kır-

mızıya boyar hem de boyayı dudaklarına kat kat sürer.

İşini bitirince kapattı boyayı, çantaya attı.

"Anlamıyorum. Adam çok zevksiz. Nasıl olmuş da beni almış? Anlamıyorum. Bakû'deki sevgilisi, iri yarı çam yarması, Tiflis'tekini desen kurbağa gözlü. Evlere şenlik."

Zaur;

"Bütün bunları, nasıl böyle sakin anlatabiliyorsun," dediyse de dediğine sıkıldı, "Galiba sen de hangi yüzyılda yaşadığını unuttun Zaur Kişi," diye düşündü.

"Aman dertti bana. Bir ateş ver! Sağol. İlk duyduğumda, fenalaştım tabii, sonra alıştım, aldırmaz oldum. İşin matrağı, hiçbir şeyden haberim olmadığını sanması.

Zaman zaman gelip, 'Bakanlıktan çağrıldım' der. 'Bir haftalığına Tiflis'te görevliyim.' Yutar mıyım? Sorup öğrenmişim, işinden bir hafta ücretsiz izin aldığını. "Yarın mı gidiyorsun?" derim. "Yolluk ne istersin?" O anda Tiflis'te de ciddi bir hazırlık var. Tiflis'teki bir arkadaşımdan öğrendim. Karı iki odalı bir garsoniyer tutmuş, özel döşemiş, halılar, puflar. Herif, eski ağalar gibi keyif çatıyor. Sonra..."

Zaur yüzünü çevirip Tehmine'ye baktı. Rimellenmiş kirpiklerinin arasında gözlerinin dibini gördü. Çöl ortasında kum girdabının açtığı bir kuyuydu gözlerinin dipsizliği.

"Yeter," dedi. "Kes! Başka laf bilmez misin?"

"Ne o? Hanım evladının nazik canı mı sıkıldı? Çağın modern erkeği pozlarına ne oldu? Hani yaşamın soğunu sıcağını bilirdin? Feleğin çemberinden geçmiştin?"

Zaur tekrar gözlerine baktı, o derin kuyunun ağzı kapanmıştı. Gözleri her zamanki kadar şımarık ve işlevliydi, şuh ve parlak.

Tehmine hâlâ konuşuyordu, "Neyin var senin? Canını mı sıkıyorum? Bu tür konular hoşuna gitmiyor mu? Oğlum bunlar yaşamın ta kendisi. Dinle..."

"İstemiyorum. Yaşamla ilgisi yok bunların. Olsa olsa yaşamın astarıdır, anlattıkların. Bunları dinlemek istemiyorum. Aslında bunları anlatmak senin için de üzücü olmalı.

Anlatma! Zorunlu musun?"

"Üzücü mü? Aksine ferahlıyorum anlattıkça. Üzülmüyorum." Bir süre yola baktı. Sonra, "Ben Manaf'ı anlıyorum," dedi. "Gençlikte, acı günler görmüş, ağır koşullarda ailesine bakmış. Şimdiyse rahata kavuşmuş ama, yaş ilerledikçe gençlikte yitirdiklerinin öcünü almaya çalışıyor. Biliyor musun? Dünyada en yaman dert, görmemişliktir."

Sigarasının dumanı genzine kaçtı. Uzun uzun öksürdü. Dinince,

"Tiflis'ten de yola çıkınca, karı, çıkınına, yolluk kor," dedi. "Oradan gelen kap kacağı, saklıyor mu ne? Ancak bir kez, ya içkiden ya da aşktan sarhoşken, Asya'nın bir kabını eve getirdi. Asya, Tiflis'teki karının adı. Gök mavisi emaye bir tas, üzerinde beyaz noktalar. Aldım sakladım. Bir dahaki Tiflis yolculuğunda yemeğini o tasa koydum... Anladı mı sanki? Anlamadı."

"Anlaşılan iki evin kap kacağı birbirine karışmış."

"Yeter ki Asya hanım biraz dikkatli olsun."

"Kocan belki de Tiflis'e varınca senin verdiğin kapları gizliyor."

"Tehmine yine patlattı kahkahasını,

"Sahi bu benim hiç aklıma gelmemişti. Hayatım, senin geleceğin gerçekten de çok parlak," dedi. Sonra ciddi bir eda ile ekledi, "Dünyada bir yalandan bir de dolandan nefret ederim."

Zabrat'ın yanından Pirşağı yoluna saptılar. Otobüs durağından bir yaşlı adam, *Moskviç*'i uzaktan görüp el kaldırdı.

"Dur, alalım onu."

"Bir o eksikti."

"Lütfen, ne olur. Konuşmalarımız bitmişti zaten. Söyleyecek lafım kalmadı. Dur hele bakalım nereye gidiyor."

Zaur birden frene bastı. Araba asfalt üzerine kaydı, durdu. Adam saf köylü. Yanındaki çarşaflı kadın da karısı. Araba durur durmaz, adam zembilini alıp yaklaştı,

"Evlat," dedi. "Bizi Pirşağı'ya kadar götürür müsün?" Tehmine,

"Gel, götürür," dedi. Zaur'a döndü, yumuşak bir sesle, "Baksana çok yorgunlar."

Zaur,

"Peki, girin, oturun," dedi. Adam karısına el etti, ardından, yüksek sesle,

"Beri gel, Alimerdan!" diye çağırdı.

Duraktan uzun boylu bir delikanlı, topallayarak arabaya doğru yürüdü. Zaur,

"Ama bizim, yalnız iki kişilik yerimiz var," dedi. Ve Tehmine'ye dönerek, Rusça ekledi, "Sadece ikisini alabilirim. Trafik Polisleriyle karşılaşırsak başımız derde girer." Azerice sürdürdü konuşmasını: "Nereye gidiyorsun? Bunlar kim?" Bilirsin işte... Ve Rusça ekledi: Seni de sorarlar."

Delikanlı topallıyarak arabaya ulaştı.

Zaur,

"Amca," dedi. "İki kişilik yerim var. Yalnız ikinizi alabilirim."

"İki mi? Evladım, üçüncü ne olacak?"

"Üçüncü de kim?"

"Üçüncü? Gözümün bebeği, biricik oğlum, kentte sınavlarının hepsini başarıyla verdi. Boyuna, bosuna kurban olduğum."

Zaur, elini salladı,

"Kutlarım," dedi. "Gözünüz aydın. Ama ne yazık ki arabada yalnız iki kişilik yerimiz var."

Alimerdan birden,

"Baba, babacığım, baksana otobüs geliyor," dedi.

"Aman evladım sevindirdin beni... Yahu bir saattir bekliyoruz, nerde kaldın? Yavrum bağışlayın yolunuzdan alıkodum sizi."

"Allah bağışlasın."

Moskviç yola düştü. Tehmine,

"Radyo çalışmıyor mu?" dedi. "Bir yerleri arasana."

"Daha erken, bir az bekle."

Hemzemin geçidin parmaklığı, tam *Moskviç*'in burnunun önünde yere indi. Araba yere çivilenmiş gibi durdu. Demiryolunun öte yanında da büyük yük kamyonları vardı. Tehmine,

"Bilmem neden," dedi. "Son zamanlarda, sık sık düşlerinde, demiryolu parmaklığı görürüm. Çubuk çubuk parmaklık."

Zaur,

"Çok tuhafsın. İnsan da düşünde demiryolunun inen, kalkan parmaklığını görür mü?"

"Ben gördüğüme göre, demek ki görebilirmiş. Eskiden hep yol görürdüm düşlerimde. Uzayıp giden yollar. Gittikçe, gidersin... Gittikçe bitiremezsin, hiçbir yere ulaşamazsın. Şimdi de yolumu kesen demiryolu parmaklıklarını görüyorum."

Uzaktan tren gözüktü. Yaklaştı, gürültü, patırtıyla uzaklaştı, gitti. Bu hay huy içinde, Tehmine'nin sözleri bölük pörçük duyuldu ancak, "Görüyorum... Ne zaman... Parmaklık..."

Bekçi parmaklığı ağır ağır kaldırdı. Her iki tarafta bekleşen arabalar ilerlediler. Zaur *Moskviç*'i kabarık rayların üstünden zıplata zıplata, dikkatsizce geçirdi, düz ve boş yola çıkınca hızını artırdı. Rüzgâr pencereden içeriye doldu. Tehmine,

"Üçüncü," dedi. "Dikkat ettin mi? Güzel bir sözcük. Deminden beri, düşünüyorum. bundan anlamlı başka bir sözcük bulunamaz. Ne kadar anlamlı, sence de öyle değil mi?"

"Hangi sözcük?"

Tehmine yanıtlamadı,

"Yaşamın anlamı da onda yatar," diye sürdürdü.

"Hayırdır inşallah. Yine yaşamın hangi anlamı üzerindesin? Yoksa filozofluğun mu tuttu?"

"Tutar tabii. Filozofum ben. Diplomalı filozof. Felsefe fakültesini bitirdim."

"Yapma! Düşümde görsem inanmam."

"Hani sen düş görmezdin?"

"Görsem de görmesem de senin filozof olduğuna inanmazdım."

"Neden inanmazdın? Bir eksiğim mi var?"

"Hayır o anlamda demedim. Genellikle felsefeyi kadınlara yakıştırmam."

"Aksine hayatım, kadınlar felsefenin anasıdır. Neden dersen, erkekler, felsefeyi yalnız kitaplardan çıkarırlar. Kadınlarsa karınlarından. Afedersin bir az kaba oldu... Aman seni üzmeyeyim. Sen jeolojiden mezunsun değil mi?"

"Evet."

"*Diyalektik Materyalizm* okudun mu"

"Okudum."

"*Tez, antizez, sentez* nedir bilirsin değil mi?"

"Beni sınava mı çekiyorsun?"

"Yok canım, dinle; Birinci *tezdir*, tamam mı? *ikinci,* karşıtı *antitez*. Üçüncü de ikisinin *sentezi.*"

"Ne yani?"

"Şu yani, çocuk üçüncüdür; *Sentez*. Anladın mı? Kadın *tezdir*. Erkek *antitez*. Çocuk *sentez*. Şimdi bak, eğer ben *tezsem*, sen *antitez* oluyorsun." Birden kesti konuşmasını.

Zaur, içinden,

"İş alamayacağız galiba," dedi." Bu kadar fıttırık olacağını nereden bilecektim? Sen *tez*, ben *antitez*, çocuk *sentez*... Bir çocuk eksikti."

"Hiç düşünmedin mi neden üç sayısı dinlerin, felsefenin, değişik inançların sacayağı, temelinde bulunur? Çünkü üçüncü, çocuk demektir. Sonuç, çıkış yolu, anlam, mantık demektir. Son demektir, sonsuzluk! Dehşetli bir sözcük! Değil mi?"

"Peki, bu kadar çocuk çocuk deyip duruyorsun neden çocuk yapmadın?"

"Ben mi? Ha, ha, ha... Ben ha? Hayatım, benim bütün bu dediklerim kuramsal düşüncelerdir. Deli miyim çocuk doğuracak? Dünya beş gündür, güzelim, gez, dolaş, eğlen."

"Manaf da mı böyle düşünüyor?"

"Manaf mı? Hayır Manaf ister tabii. Erkekler için çocuk sahibi olmak dert değil. Çocuğun onlara ne yükü var ki?

Bu güzel gençlik dönemimi, çocuk zırıltısıyla çürütürsem bana yazık olmaz mı? Yok hayatım, çocuk doğurmak, büyütmek, yetiştirmek bana göre değil. Bak, bir komşum var. Adı Medine. Bir de çocuğu var. Çocuk kadının canına okuyor, daha üç yaşında. Gününü kararttı kadının. Kocası çocuk yüzünden evini barkını terk etti. Zavallı kadını bırakıp gitti."

"Bırakıp gitti mi?"

"Yaaa, hem de evliliklerinin başında. Çocuk doğduktan altı ay sonra. Bir yandan namertliktir yaptığı, doğru. Ama öte yandan yaşamak onun da hakkı. Çocuk aman vermiyor ki, günde yirmi dört saat ağlıyor. Adam aldı başını gitti."

Sustu Tehmine. Deniz daha gözükmüyordu ama, soluğu, kokusu duyuluyordu.

Tehmine öyküsüne daldı,

"Çocukları yokken, adam karıyı sıkboğaz etmiş, 'Neden doğurmuyorsun,' diye. İlla ki, 'Ben çocuk isterim.' Medine bir gün, gebe olduğunun muştusunu vermiş. Adamın sevinçten kalbi duracakmış. Çok mutlanmış, kurbanlar kestirmiş. Medine, 'Dokuz ay başımda pervaneler gibi döndü durdu,' der. 'Kulağını karnıma dayar, dinlerdi, çocuk kımıldıyor mu diye... Bir saat tamircisinin, saatin sesine kulak verdiği gibi."

Tehmine hep yaptığı gibi, yine kesti konuşmasını sustu, daldı. Sonra bakışları Zaur'un bakışlarıyla aynada çarpıştı. Tehmine'nin gözleri uzaklaşmıştı, uzak, çok uzaklarda bir yerdeydi. Sustuğu gibi, konuşmaya başlaması da aniydi,

"Babam saatçiydi benim. Bozuk saatleri eve getirir, onarırdı. Sonra kulağına dayayıp dinlerdi. Tam ayar olup olmadıklarını seslerinden anlardı. Demek ki o adam da karısının karnını öyle dinlermiş... Bir filmde köylülerin toprağı öyle dinlediklerini gördüm, babamı anımsadım.

Jeologlar da kimi zaman yere kulaklarını dayarlar, öyle değil mi? Jeologsun söylesene."

"Öyledir."

"Peki jeolog, dağda bayırda çalışır. Senin *Neşriyat*'ta ne işin var?"

"Uzun hikâye, sonra anlatırım. Demek ki adam karısının karnını dinlermiş, kimbilir ne duydu ki başını alıp kaçtı."

"Hayır, akıllım. Çocuk doğduktan altı ay sonra gitti. Söyledim ya."

Denizin soluğu ve havası daha yakından duyuluyordu.

"Biliyor musun, Medine, "Gebelik süresince insan karnındaki çocuğun ısısını hisseder," diyor. "Bir düşün karnında bir soba taşıyorsun."

Zaur Rusça,

"Portatif özel soba," dedi. "Dokuz aylık yedek akülü."

"Gülme, sana neler öğrettim bak."

"Özellikle ebelik konusunda çok şey öğrettin. Yarından tezi yok, gidip Doğumevi'nde çalışabilirim."

Tehmine uzanıp radyoyu kurcaladı. *"Araz"* radyosunun sinyali duyuldu, ardından kadın spikerin sesi,

"Burası Bakû radyosu, yerel saat 17.00. Son haberleri veriyoruz. New York, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi'nin bu sabahki oturumunda..." Tehmine kapattı radyoyu.

"Benim, her zaman ne düşündüğümü biliyor musun? Ama gülme. Bak çocuk doğar doğmaz ağlar, değil mi? Belki ana rahminde de ağlıyordur. Ha ne dersin?"

Zaur yanıtlamadı. Dönüp yüzüne baktı, başını iki yana salladı. Tehmine sırıttı, "Düşünebiliyor musun? Sokakta yürüyen bir kadın. Karnı burnunda kadının. Karnını okşuyor kadın ve, "Ağlama yavrum" diyor. "Ağlama, ağlama."

Tehmine elleriyle kulaklarının memelerini çekti, "Allah göstermesin," dedi. "Allah göstermesin."

"Başka bir konuya geçemez misin?"

"Başka bir konu? Olur. Şimdi sana gülünç şeyler anlatırım. Medine kocasından ayrıldıktan sonra..."

"Yine mi Medine?"

"Değil, bekle. Bu başka bir konu. Kocası Medine'den ayrılınca, oturdukları evi bölüştüler. Bir oda Medine'nin, bir oda kocasının. Sonra adam başka bir yere taşındı ya... Bir süre komşuydular.

Evet, Medine, bir gün, 'Rafik'i uyuttum,' diyor. Bir az günü, camekanlı sahandayım. Bir de şarkı tutturmuşum, mırıldanıyorum.

Şen şakrak bir kadındır, şu Medine, çalar oynar. Hem de güzel sesi var haspanın. Evet, 'Şarkı söylüyorum,' diyor. 'Şu ezgiyi, hani sözleri şöyle başlar: *kokunu yastığımdan alırım*... Şakıyorum ki görme. Bir de ne görsem, öbür odada adam, öhö öhö, diye gırtlağını arıtmıyor mu? Duraksadım. Düşündüm. İster misin, üstüne alınsın herif, onun için söylediğimi sansın? Onun kokusunu, şu yastıklardan... Beyefendi tönbeki kokar.' Ay halt etmişsin, sen, dedim. Kahrolası, yerin dibine batası. 'Uzatmayalım,' diyor. Gittim evde ne kadar yastık varsa hepsinin kılıfını çıkardım, yıkadım, serdim eyvandaki ipe. Tam odasının kapısının önüne...' Niye gülmüyorsun? Yeterince gülünç bulmadın mı?"

"Ama arsız kadınmış ha!"

"Yaman arsız. Kocayı suya götürür, susuz getirir. Söver beddua eder, ağlar. Sonra sarılır oğluna, öper, ısırır. 'Kurban olayım bu oğlana,' der. 'Kocayı ne yapayım, babam da budur, kardeşim de, kocam da.' Bir de görürsün, gözlerinin yaşı kurumadan alır çocuğu düşer ortalığa, başlar oynamaya."

Zaur,

"İşte deniz," dedi.

"Deniz, yarım bırakılmış bir tablo gibiydi. Sanki ressam tuvale sadece birkaç çizgi çizmiş; kıyı çizgisi, ufuk çizgisi... Leke, leke kayalar. Topu, topuna iki renk kullanmış. Mavi, deniz için ve gökyüzü için. Bir de sarı, kumsal için. Sanki

tuvale çizilecek daha çok şey var. Gökyüzüne, küme küme bulutları; denize, köpüren dalgaları, eklemeli... Gökte martıları, yerde renk renk kulübeleri, suda yelkenlileri. Ama bunların hiçbiri çizilmemiş. Ne dalga var, ne yelkenli ne martı ne de insan.

"Bak bu yol Pirşağı'ya gider, ama sen öbürüne gir. Evet, böyle. Şimdi tut bu yolun ucundan, sür. Benim dediğim yere çıkarsın."

Araba taşlı yolda zıplaya zıplaya ilerledi.

"Daha çok mu gideceğiz?"

"Varmışız! Dur!"

Kocaman kayalar, kumsalı, çevreden ayırmıştı. Burası oldukça kuytuydu. Zaten toprak yol gelip kumlarda bitiyor. Arabayı durdurup, kumsala indiler. Tehmine ayakkabılarını çıkardı, eline aldı.

Ayaklarında narin kumun tatlı gıdıklamasını duyarken, zamanın ötesinde, garip bir diyarda çocukluk çağında gördü kendini. Boğazına tıkanan ılık ve duygusal bir kahır dalgasından boğulurum korkusuyla hemen kendini toparladı. Uyanan, başkaldıran anılarını tümüyle süpürüp attı. Zaur'a baktı,

"Çantayı verir misin?" dedi. Arka camın önünde gözüne takılan fotoğraf makinesi konuşulacak yeni bir konuydu, onu çocukluk anılarından uzaklaştıran.

"Fotoğraf çeker miydin?"

"Arada, sırada. Makineyi bir süredir arabada unutmuşum."

"Alsana makineyi, fotoğrafımı çekersin."

"Yooo, güzelim. Yaş tahtaya basmam," diye içinden geçirdi Zaur. "Zaur senin sandığın kadar toy değil. Fotoğraf belgedir. Ben böylesi belgelerden hoşlanmam."

Yürüdüler yan yana, kıyıya kadar. Zaur elini suya soktu,

"Olağanüstü," dedi. Ve hemen soyundu.

Tunç gibi, güneşten esmerleşmiş vücudu, enseden, topuğa dek güçlü kaslarla donanmıştı. Her hareketinde,

kaslar oynaşmakta. O da bu kas oyunundan ve oyunun yarattığı görünümden, çok memnundu.

"Eeee? Neden soyunmuyorsun?"

"Dur hele."

"Neden?"

"İstemiyorum!"

Öyle kesin bir tavırla soyunmayı reddetmişti ki, Zaur üstelemedi. Ellerini yere koyup, amuda kalktı, takla attı, üst üste. Birkaç kez zıpladı. Kollarını salladı. Sonra denize girdi.

Gözlerini Zaur'dan ayırmayan Tahmine soyunmadan girdi denize. Su diz kapaklarına yükselinceye dek suda yürüdü. Zaur bir iki kez daldı. Günlük işin, yolun yorgunluğu kat kat üzerinden sıyrılıyordu.

Su yüzeyde ılık, derinde soğuk.

Zaur, cildini ovarak, kaslarının katılığını, sinirlerinin gerginliğini gevşetmeye çalışıyordu. Haklıydı, deniz hem canlandırıyor, hem rahatlatıyor insanı.

Yüzdü uzaklaştı. Kumsal küçüldü uzakta kaldı. Araba sarı zeminde yeşil bir lekeye dönüştü. Tehmine görünmez oldu. Deniz boyunu çoktan aşmıştı. Denizin heybeti, sınırsızlığı, dalgasız yüzeyi, dinginliği, baş döndürücü ezgisi bir an için ürpertti onu. Ama hemen kendini toparladı. Uzak yılların antrenmanlarını, yüzücülükteki ustalığını anımsayarak rahatladı. Yoksa deniz bu, hele bir de çarşaf gibi olunca bir korkudur sarar insanı.

Açtı kollarını denizin yüzeyinde sırtüstü uzandı. Gökyüzüne baktı... Masmavi, uçsuz, bucaksız...

Tehmine'yi düşündü. Onun sıcak güzelliğini, boyalı dudaklarını, sürmeli kirpiklerini, uzun bacaklarını... Gülüşündeki, sesindeki, kokusundaki dişi çekiciliğini.

Kişiliğindeki, gariplik, dağınıklık... Konuşmalarındaki karmaşa, mantıksızlık...

Bir de elde ettiği başka kadınları anımsadı. Hiçbirinin onu bu kadar cezbetmemiş olduğunu itiraf etti. Kendisinin de Tehmine'nin hoşuna gittiğini kesin bir güvenle, içgüdü-

leriyle hissediyordu.

"Peki, biz bu durumda birbirimizin olacak mıyız? Bu doğal ve insani isteğe neden habire çeşitli kılıklar giydiriyoruz?

Yok bilmem sevgiymiş, duyguymuş, bekleyişmiş... Bırakalım bu yaldızlı lafları. Neden, ne için bu kadar yersiz ve gereksiz sözcükler kullanılıyor? Eğer ikimiz de bunu istiyorsak, bu olacaksa, kesinkes olacaksa, bütün bu sözler, ne benim ne de onun inandığı sözler kime yarar? Bana yaramaz, ona da, başkalarına mı?

Burada bizden başka kim var ki? Kimse! Buna karşın yine de varmış gibi mi davranmalı? Görünmez olanların kandırılması için. Şaşılacak bir şey. Belki bu da usuldendir; gelenekten, görenekten.

Tehmine'nin yol boyu konuşmalarını da bu yöntemin gerekleri olarak değerlendirdi. "Önce, yandan, yöreden, köşeden, bucaktan söz etmeli. Yani hiçbir şekilde benim aklımda, o biçim sorunlar bulunmaz. Bu tarakta bezim olmaz... Yok canım. Ne diyorsun? Hay Allah.

Bu ikiyüzlülük, bu yalan değil de nedir? Ben plaja gidelim dedim. Baş başa. Sen de kabul ettin ki geldin... Ve yola çıktığımızdan beri ikimizin de aklında aynı şey, ama dilimizde? Bana göre, bunlar açılış, uvertür, ya da ısınmaysa, yeter artık.

Hiç olmazsa buraya kadar geldikten sonra denize girseydi. O zaman denizde yarı çıplak durumdayken belki de isteklere bunca kılıf giydirilmez. Denizde bunca lafazanlığa da gerek kalmaz. "Gel sana yüzmesini öğreteyim" derim. Sarılırım beline, çekerim... Vesselam.

Şimdiyse, kum üstünde tüm evreleri yeniden kat etmeli, saçların çok güzeldir, izin ver okşayayım." Evet elini saçlarına dokundurdu. "Pekâlâ, gelsin boyun, biraz da orada çalış. Sonra birden şöyle coşmuşcasına, dal. Oldu, tutku dorukta. Sonra, tuh..."

Kıyıya doğru yüzmeye başladı. Tehmine gözükmüyordu. Kumsala çıktı. Sağa, sola baktı, "İşin yoksa uğraş." Yük-

sek sesle bağırdı,

"Tehmine!"

"Burdayım."

Sese döndü. Kayaların üstünde gördü Tehmine'yi.

"Aman dikkat et, düşersin."

"Korkma, düşmem. Fotoğraf makinesini al, resmimi çek. Bak şöyle."

"Peki." Makineyi aldı, yokladı. Filmi yoktu makinenin. Bozuntuya vermedi.

"Kımıldama, çekiyorum." dedi. "Öyle dur. Aha oldu."

"Bir de böyle çek... Yok böyle."

"Peki, tamam. Hadi in."

Tehmine kayaların üzerinden, keçi gibi seke seke kumsala indi.

Zaur yere yatmış güneşleniyor, kıllı göğsü, kalkıp iniyordu. Sonra döndü yüzü koyun yattı. Bir eliyle, kumda çukur kazmaya başladı.

Tehmine, çantasından, lavaş, salatalık, kırmızı turp, salam, peynir gibi bir sürü kahvaltılık çıkardı. Önüne beyaz bir peçete açtı, üstüne zevkli bir sofra kurdu. Zaur ise derin bir şaşkınlık içinde bakakaldı.

"İnan ki bilemezdim bunca hamarat olduğunu."

"Az önce de söyledim, yineleyebilirim, hakkımda daha çok şey bilmiyorsun. Örneğin, bu çantada senin için nasıl bir sürpriz olduğunu bilemezsin."

Zaur'un parmakları, kazdığı çukurda suya ulaştı. Başını kaldırdı,

"Ne sürprizi?" diye sordu.

Tehmine, yanıtlamadan önce elini çantanın içine daldırdı. Koyu renkli bir şişe çıkardı.

"Moskova'dan getirdim" dedi. "Bir yıldır çıkınımdaydı. Saklamıştım. Senin kısmetinmiş. Fransız konyağı *Kamyu*. Bunlar konyak mezesi değil, ama n'apalım idare et."

Oysa Zaur içinden;

"Vay vay, turnayı gözünden vurmuşuz" diye düşünüyordu, birden "Hop" dedi. "Aman kendine gel, Zaur Kişi.

Gözünü boyamasın. Evlenmek, boşanmak gibi lakırdılar istemem."

"Ne gülüyorsun öyle?"

"Hiç vallahi, sen bir tanesin."

Sonra güneş batmaya yüz tuttu. Pas rengindeki gün batımı denize de bulaştı.

Sonra içtiler, bir daha içtiler, bir daha...

Sonra ay doğdu.

Sonra Zaur kolunu Tehmine'nin boynuna doladı. Tehmine'yse; onun kolunu keşkol gibi boynundan açtı,

"Dur" dedi. "Dur. Sen fotoğrafçıysan, sevginin de fotoğraf gibi, karanlıkta, yavaş yavaş ortaya çıktığını bilirsin..."

Sonra Tehmine patlattı bombasını,

"Geceyi burada geçirmeye ne dersin?"

Zaur çarpıldı. Çok mu içmişti. Yooo sadece dört küçük kadeh. Galiba kavrayamadı.

Geçen ay 200 *manat* verip *Moskviç*'e zor bela dört tane yepyeni Yaroslav malı lastik almış. Bu ıssız köşede konaklarsa, gece gelip arabayı talan ederler. Tabii ki halterde derecesi var. İki üç kişi gelse sorun değil, haklar onları. Ama ya kalabalık gelirlerse, hem de silahlı?...

Bir kadeh daha attı.

"Güzel bir öneri" dedi. "Geceyi burada geçiriyoruz, ha?"

Sonra Tehmine istifini bozmadan çocukluk öykülerini anlatmaya başladı. Üçüncü sınıfta okurken, bir sınıf arkadaşı ona karı koca arasındaki, ilişkilerden, bebeklerin nasıl doğduklarından, söz etmiş. "Ona 'manyak' dedim. 'O senin ananın–babanın işi. Benimkiler böyle bir şey yapmazlar.' O yılışarak yüzüme baktı, güldü. 'Manyak senin gibi olur' dedi ve sürdürdü 'Peki avanak, sen nasıl dünyaya geldin? Ha?' Dolaştık, küsüştük. Ama oturup düşündüm ardından. Dediklerine, aklım yattı. Ayrıca benzeri başka şeylere de. Bir iki gün sonra anamın–babamın yüzüne bakamaz oldum. Hep, 'Ne oldu sana?' diye soruyorlardı.

Yanıtlamıyordum. Sahi ne olmuştu? Ben de kendi kendime sorup duruyordum... Ne mi oldu?... Sizden iğreniyorum, utanmazlar."

Sonra Zaur dedi ki:

"Yine karı–koca–çocuk davalarına girme, hadi, bunu senin sağlığına içiyorum."

Tehmine;

"Ben de senin sağlığına" dedi. "Çocuk istemiyorum, dedim ama senden olursa iş değişir."

Sonra Zaur dedi ki:

"Hayır! Affetmişsin sen" ve ardından ekledi, "Ne yazık tuz getirmemişsin. Turpu tuza banınca başka bir lezzeti olur."

Sonra yıldızlar çıktı ve Tehmine dedi ki:

"Gökyüzüne sanki tuz ekmişler. Tuzlamışlar, tüm göğü senin için. Turpunu yıldızlara ban ye."

Zaur dedi ki:

"Gel yıldızları başka şeylere de benzetelim. Örneğin çekirdeğe."

Tehmine dedi ki:

"Öyle olsun, gel tüm yıldızları çitleyelim."

Karanlık bastırdı ve Zaur elini Tehmine'nin fistanındaki düğmelere attı.

Tehmine onun elini itti ve dedi ki:

"Dur sana bir masal anlatayım."

Zaur da dedi ki:

"Masal istemiyorum, seni istiyorum."

Tehmine de dedi ki:

"Bu başka, bu benim yaşamımın masalı." (Bu masalı ona ninesi anlatmış.) "Çok eskiden.... *Aslı ile Kerem* üzerine. Derler ki, *Aslı*'nın babası düğünde giymesi için ona bir giysi armağan eder. Bak tam benim üstümdeki gibi. Yakasından eteğine dek düğmeli. Meğer ki giysi tılsımlıymış. Gerdekte *Kerem* birer birer düğmeleri çözer, son düğmeye gelince, hepsi yeniden iliklenirmiş."

Zaur dedi ki:

"Çok aptalca bir masal. *Kerem* de budalanın tekiymiş. Son düğmenin açılması da hiç gerekmez."

Tehmine dedi ki:

"Budala sensin. Masal ise harika. Hem de tam bana göre. Çoğu kimse, benim tüm düğmelerimi açtıklarını sanırlar, sonuncuya gelince, düğmelerimin hepsi iliklenir, kitlenirim ben."

Zaur dedi ki:

"Merak etme bebek, biz çözeriz hepsini" ve güldü.

Tehmine dedi ki:

"Böyle pişkin pişkin gülme. Sana yakıştıramıyorum. Böyle gülünce, sen de ötekilere benziyorsun. Oysa ben senin başkalarına benzemeni istemiyorum. Kimseye benzemeni istemem. Çünkü senden çocuk yapmak istiyorum. Sana benzesin, ama sen kimseye benzeme."

Zaur dedi ki:

"Bu ne aşırı çocuk isteği? Çocuk istiyorsan, yap işte! Maşallah aslan gibi kocan var. Yoksa kocan..."

Tehmine, kadehinin dibindeki konyağı, Zaur'un başına döktü, ama yaptığına üzüldü, dedi ki:

"Yazık oldu konyağa. Senin boş kafana dökülecceğine, benim mideme gitseydi, daha yararlı olurdu. Her şeyi unuturdum."

Sonra Tehmine eğildi onu öptü ve hemen çekildi "Bu kadar!" dedi. "Bana yaklaşma!" Sonra dedi ki: "Eğer çocuk isteseydim, on sekiz yaşındayken doğururdum. Ben on sekiz yaşındayken kürtaj oldum." dedi ki: "O benim ilk sevdamdı... İlk ve son."

Sonra Tehmine ilk ve son sevdasını anlatmaya başladı. Dedi ki:

"On altı yaşındayken ona rastladım. Adı gerekmez. Onu herkes tanır, belki sen de tanırsın. Hayır akıllım, tabii ki Dadaş değil. Bıraksana bu adamın yakasını. Onun yanında Dadaş bir hiçtir. Dadaş onun tırnağı bile olamaz. O dünyalar güzeliydi. Ben onu melek, gılman, Yusuf, Kenan

ne bileyim, şehzade, ilah, resul gibi bir şey olarak algılardım.

"Onun uğrunda, her şeye katlanmaya hazırdım. Onu görünce aklımı yitirirdim. Öl dese, ölürdüm, kal dese kalırdım.

"Bir gün gebe olduğumu anladım. Şaşkın kafam, hem korkudan ödüm koptu, hem de sevincek oldum. Gidip ona da haber verdim. Onun da sevineceğini sandım. Çocukları çok severdi çünkü. Hem de yakında ev alacağını ve evleneceğimizi planlamıştık.

"Kâğıt gibi ağardı benzi, 'Ne diyorsun' dedi. Ayaklarıma kapandı, yalvardı, yakardı. 'Kanıma girme' dedi. 'Benim köyde çoluk çocuğum var, ailem var.'

"Götürdü beni Ermenikend'de bir hekime, kürtaj oldum...

Bu da benim yaşam üniversitem! Nasıl? Boşver içelim."

İçtiler. Sonra Zaur dedi ki:

"Ya Manaf?"

"Ne Manaf'ı? Bilmem Manaf seni neden bu kadar ilgilendiriyor. Manaf da kim oluyor? Manaf benim için, değersizdir, sıfırdır, yoktur. Tiflis'te çoluk çocuğu var, gitsin onların yanına."

"Ne? Çocuğu da mı var?"

"Bir kızı var, yedi yaşında. Bu yıl okula başlayacak. Ona çanta, manto aldı, götürdü. Sanki bilmiyormuşum, benden sakladı.

"Bir zamanlar, bana âşıktı, Manaf. Aşkımdan mecnuna dönmüştü. Ben yüz vermiyordum. Oysa, 'Beni reddedersen, canıma kıyarım' diyordu. Sonunda bıktırdı beni, zıvanadan çıktım. 'Bilmen gereken şeyler var, Manaf' dedim. 'Aç kulağını beni iyi dinle. Bir âşığım vardı. Hem de onunla tam anlamıyla yakınlık kurdum.' Yüzüne baktım, perişandı, acıdım. Kül rengi olmuştu, önce parmaklarıyla kulaklarını tıkadı, sonra yüzünü kapattı... Bir süre taş gibi dondu kaldı. Ardından da çekip gitti. Üç gün ortalıkta gözükmedi. Üç gün sonra geldi ki 'Öldüm, öldüm, ölümden

döndüm.' Gerçekten de geçen şu üç gün içinde, yanakları çökmüş, gözleri çukurlaşmıştı. 'Beni hiçbir şey ilgilendirmiyor' dedi. 'Kabulümsün. Hemen şimdi Evlendirme Dairesi'ne gidelim.' Hayır dedim. Şartlarım var. Hiçbir zaman o adam hakkında ne bana bir şey soracaksın, ne de başka bir yerden öğrenmeye çalışacaksın. Bu bir... Hiçbir zaman başıma kakmayacaksın... 'Neler söylüyorsun?' dedi. Tabii ki... Bu konuda artık konuşmadık. İki gün sonra soluğu Evlendirme'de aldık.

"Düğün akşamı, yüzüne baktım, yine perişandı, yine acıdım. Sıkılıyordu. Bir yanıyla sevinçli, ötekiyle üzgün. Dedim: "Biliyor musun, şartım yine geçerli, ama gel sana anlatayım. O adam benim nişanlımdı. Düğünümüze bir hafta kala... Gençlik işte, bir çocukluk yaptık. Anlarsın ya... Olunca oluyor işte, münasebetsizlik... Nikâha iki gün kala, gitti denizde boğuldu. Allah seni inandırsın, sanki dünyayı verdiler Manaf'a. Nerdeyse ayaklarıma kapanıp ağlayacaktı. Hay Allah şu erkekler ne kadar ahmak oluyorlar."

Tehmine durmadan konuşuyor, Zaur da artık sadece onun sesini duyuyor, ama söylediklerinin anlamını kavrayamıyordu. Sırt üstü uzanmış yıldızları seyrediyor, saçlarında kumların nemi, sırtında toprağın terini duyumsuyordu.

Memmed Nesir'in çok sevdiği ve sık sık yinelediği bir sözünü anımsadı. Doğru söylüyor Memmed Nesir, 'Dünyada en güzel yolculuk, içki şişesinin ağzında başlayıp dibine dibinin de dibine yapılan yolculuktur.'

"Bu yolculuğa onunla başbaşa çıktık, geldik şişenin dibini bulduk. Sıcak, hoş, sevecen, içki şişesinin dibi gibi kederli bir âlemdeyiz. Hoş olan ne? Kederli olan ne? Dünya kafamda karmakarışık... Tehmine! Tehmine!..."

Ne konuşuyordu Tehmine? Belki de sarhoştu: İçkiyle değil, geçmişiyle sarhoştu.

Konuşmaları çengel gibi geçmişine takılmıştı. Aylar yıllar ardında biriken anıları çekip çıkarıyordu. Ona göre

insan tüm varlığıyla mutlanmıyor. Mutluluk sadece geçici duyumlardadır. Rastgelir kimi kez.

Unutulmuş bir korkunun, bir sesin, bir sevincin, dokunaklı bir sözün beklenmedik bir rüzgâr gibi anılara dönmesiydi mutluluk...

Tehmine mutlu olduğu anları çekip çıkardı. Bu anılar öylesine ivedi ve geçiciydiler ki, hayallerini zihninde canlandırılması olası değildi. Hele içkiyle dumanlanmışken. Yalnız birkaç çizgi, renk...

Bir yaz gecesi, Pirşağı'da yazlıkta. Gece... Yıldızlar... Gökyüzü...

Küçüktü Tehmine, minnacıktı, ninesiyle akşamdan yatmış.

Geceleyin alışılmadık bir gürültüyle uyandı. Karmaşık sesler vardı... Adamlar kimin nesi? Anlayamadı. Sonradan öğrendi akrabalarmış. Cumbur cemaat, kentten gelmişler... Hoş bir duygu içini sardı, yeniden uyku onu alıp götürdü.

Her gün saat tam on ikide denizin ufuk çizgisinde uçaklar görünürdü. Denizin üstünde yükseklerde uçar, paraşütle bir şeyler atarlardı. Bembeyaz paraşütler, gonca gibi açılır, çiçek çiçek mavi denize dökülürdü.

Ninesi sağdı o zaman.

Kıyı... Hızla esen poyraz... Babasıyla birlikte kayaların üstündeler. Babacığının bacaklarına tutunmuş. Denizin dalgaları, küheylan gibi şaha kalkıyor... Deniz tüm kitlesiyle üstlerine geliyor.

"Seni görmek mutluluk. Yıllarca seni görmeyebilirim. Yeter ki sağlığın yerinde olsun. Sağlığını uzaktan uzağa da duyabilirim. Nasıl ki kıyı köylerinin sakinleri, denizi görmeseler de duyarlar.

"Yalnız bebeğim, bir gün buralara gelip de denizi bulamazsan, işte felaket o zaman başlamış olur."

Biçimli, uzun parmakları Tehmine'nin sağ elinin parmaklarını birer birer okşadı. Bir, iki, üç, dört, beş. Derin bir hayretle Tehmine'ye sordu, "Bebeğim, senin beş parmağın varmış, öyle mi?"

"Moskova. Biz Moskova'ya giderken, 1 Mayıs bayramının öngünüydü. Havaalanından kente giriyoruz, her taraf kırmızıya bürünmüş. Kırmızı bayraklar, kırmızı yaftalar.

"Taksiyle kentin caddelerinden geçiyoruz, her dörtyolda kırmızı trafik ışığı yolumuzu kesiyor, duruyoruz.

Biz Moskova'dan çıkarken her taraf yeşile boyanmıştı. Ağaçlar, çimenler, sarmaşıklı balkonlar. Trafik lambalarının yeşil ışıkları, yeşil yapraklar gibi, yağmurlu, güneşli caddelerde, havalimanına yönelen taksimizin, tekerlekleri altına seriliyordu.

"Ne zaman içki içsem, Moskova'dayım. Yağmur yağar. Yaz yağmuru. Gök gürler. İnsanlar kaçışır. Sonra yağmur kesilir. Hava açılır.

"Altıncı katta bir ev. Pencerede uzun saplı, beyaz, kırmızı, pembe glayöller."

***

Pirşağı, ikindi vakti, kente giden elektrikli trenin düdük sesleri, giderek uzaklaşıyor, kayboluyor.

Yazın son günü, güzün ilk günü. Sessiz kumlar. İnsansızlaşmış yazlıklar. Boş ve boz kıyı. Boz telgraf direkleri. Kendinden emin bir durgunluk. Sessizlik.

***

Moskova. Sıcak, yumuşak tüylü halı döşeli oda. Yarı aydınlık. Dışarda fırtına, kar, tipi. İçerde havagazlı soba. Radyoda uzak kısık ezgiler. Kendi huzurunu, sonunu bulamayan avare bir ezginin yorgun ve bıkkın kederi.

Uzak denizlerin, çalkantılı okyanusların ardından gelen, fırtınalı rüzgârlarda kâh yiten, kâh duyulan bir ses.

Arap kızının, acılı arabeski. Sanki okuyan, gecenin ta kendisi. Uzun, gamlı, bir doğu gecesi, içi ısıtan konyak gibi. Beyaz triko buluzlu dünya güzeli.

"Neden korkuyorsun ha? Neden korkuyorsun deli?"

Tehmine hüngürdeyerek ağladı.

Zaur sakinleştirmeye çalışıyor. Tehmine;

"Peki, peki ağlamıyorum. Hiç ağlamıyorum. Geçer şimdi. Sen aldırma" dedi. "Kadınların gözyaşlarına pek öyle aldırmamalı. Çoğun biz bile neden ağladığımızı bilmeyiz."

Son kadehler doldu.

"Mezeler bitmiş."

Tehmine:

"İşte ay var ya" dedi. "Konyağın en nefis mezesi. Sen sağ yanağından bir ısırık al, sol yanağını da bana bırak."

İçtiler ve her biri ayın bir yanağından ısırıklar aldılar.

Tehmine:

"Doymadık" dedi. "Gel yıldızlardan pilav yapalım."

Yaptılar, yediler.

Tehmine, Zaur'un üstüne kum serpti.

"Seni kuma gömeyim mi?"

Zaur:

"N'apıyorsun? Daha gencim, acı bana. Anamı ağla koma... Şimdiden niye gömüyorsun? Daha muradıma ermedim ki?"

Sonra bir olayı anımsadı. Anlattı Tehmine'ye:

"Bir akşam üstü, bir karı koca kumsala gitmişler. Kadının mafsal ağrıları varmış, kum banyosu yaparmış. Her zaman yaptığı gibi, adam karısını boynuna dek kuma gömmüş, kendisi de denize girmiş.

Akşam çabuk kararmış, kadın kumda mayışmış uyuklamış. Karanlıkta..."

Zaur, anlatmaya başladığı öykünün Tehmine üzerindeki etkisini görmek için, bir an sustu. Sonra ona doğru döndü. Ama Tehmine yanında değildi. Sağa sola uzandı... Kayalara, kıyıya, denize baktı.

Gökte yeni ay doğmuştu. Yeni yıldızlar... Ay ışığında kayaların gölgeleri daha da uzamıştı. Sarı kum, gümüşe dönüşmüş. Ay denize sarkıttığı yolu pul pul döşemişti.

Hiçbir ses duyulmazken, çıt yokken, Zaur'u soğuk bir

korku kapladı, birden deniz uğuldadı, kumlar ürperdi. Tehmine kaybolmuş muydu?

Zaur kalktı, üzerindeki kumu silkti. Sağa sola seğirtti. Kayalara tırmandı, aralıklarına baktı. Hiçbir yerde yoktu Tehmine.

Birden denizden bir hışırtı duydu. Düş mü görüyor? Olamaz.

Denizden çırılçıplak bir kadın çıkıyordu, ay ışığından doğan bir heykel gibi. Yanına yaklaşınca, Zaur onun tir tir titrediğini gördü. Kucakladı, kollarıyla sardı onu. Kaldırdı, kayaların dibine taşıdı.

Tehmine;

"Seni istiyorum! Hemen şimdi. Ben seninim!" diye heyecanla fısıldıyordu. "Senden çocuk istiyorum."

Zaur, her şeyi, ama her şeyi daha önce kendine açıkladığı, onayladığı davranış kurallarını ve bütün yasaklamaları, bilinenleri, öğütleri, önerileri, tüm önlemleri unuttu. Her şeyi unuttu, ama her şeyi o anda.

Ve tüm varlığı, benliği, geçmişi, şimdisi, geleceği, babasının arabası, anasının kentteki dairesi, *Neşriyat*'ta çalışma zorunluğu, tüm serüvenleri, bıyıklarına sinen tüm kadın öpücüklerinin ıtırlı kokusu, yağmur altında beklemeler, duyduğu ezgiler, okuduğu kitaplar, ona gülümsemiş olan gözler, içine dik bakamadığı başka gözler, çocukluk haylazlıkları, olgunluk çağının hevesleri, sportif yarışmalar, Enstitü yaşamı, ödevler, görevler, adlar, telefon numaraları, damağındaki tüm tatlar, içtiği değişik marka sigaralar, kulağındaki sesler, bugün, dün, bu akşam, bu gece, denizin sesi, ay, buradaki yıldızlar, her şey, her şeyi birleştirip tek bir amaca dönüştü.

İstek, tutku ve heyecanla bekleyen, ivecen bir amaca.

Bu da *gizem* dolu arzuların mucizevi bir varlıkla kaynaşmaktı. Öyle bir varlık ki, tüm yaşamını, geçmişini, şimdisini, geleceğini, aldanışlarını, bıkkınlığını, ayrıca hiçbir zaman bilmediği ve belki de bilmeyeceği belirsiz bir dünyayı

tüm acımasızlıklarıyla bir sancı gibi içinde taşıyordu.

Zaur, Tehmine'nin yüzünü, saçlarını, acı gülüşünü, kumsalın fonu üzerinde gördü.

Tehmine, Zaur'un yüzünü, karanlık gökyüzü ve yıldızların fonu üzerinde gördü.

İkisi de içten artık bu çıldırtıcı isteğin, bu bekleyişin, bu sızının, kesinlikle dinmesi gerektiğine inanıyorlardı, yeni bir insana, yeni bir varlığa dönüşmesine.

Yani bu ikili, sonunda bir üçüncü yaratmalıydılar ki, üçüncü de her ikisinin yaşamını, acılarını, sevinçlerini... Ve tüm istasyonlarda, hava alanlarında, odalarda, telefon kulübelerinde, ofiste ve evdeki kaygılarını, yalnız değil kendilerinin, kendilerinden önce gelen atalarının da olup biten her şeyi, örneğin Zaur'un anasının saçlarının rengi ya da Tehmine'nin babasının gözlerinin rengini kendinde toplamalı, devşirmeli, yansıtmalı, temsil etmelidir.

İki insan ne kadar da ayrı tellerden çalıyorlarsa, çalsınlar, parlattıkları bir kıvılcım sonucu bir üçüncüyü vücuda getirebilirler. Üçüncüyse, kendi yaşamı, sancıları, emelleri, eğilimleri, kavramları, zevkleriyle başbaşayken bir başkasına rastlayacak ve yine...

***

"Sevgilim, canım, gözüm, yüreğim, tatlım, varlığım..." Tehmine soluğuyla sözlerini alevlendiriyordu. "Sevgilim, yârim, erkeğim, hayatım, bir tanem..." Boğuk çıkıyordu sesi. İnliyordu, "Canım ciğerim, gözümün bebeği... Of!" Sevgi sözcük dağarcığı tükendi, "Aptal, it, deli, sersem, kedi, deve..."

Zuar'un dudaklarında, Tehmine'nin dudaklarının boyasının, pudrasının kokusuyla, deniz suyunun, rüzgârın kumun tadı birbirine karışmıştı.

Tehmine, Zaur'un başını vargücüyle yüzüne yapıştırdı. Söndürülmek üzere tablaya bastırılan sigara gibi, korlaşan

dudaklarını Zaur'un dudaklarına bastırdı, söndürmek istedi.

Zaur,

"Seviyor musun beni? Seviyor musun?" diye inledi.

Tehmine,

"Oğlumuz olacak Zaur! Oğlumuz, oğlumuz!" dedi.

Arabaya kurulmuş mızıldanıyordu.

"Satlıcan olacağım" diyordu. "Vallahi ölüyorum."

Zaur ise, içinden,

"Yola çıkabilsem. Bir düze çıksam sonrası kolay. Şimdi bu karanlıkta kuma batsak, yardıma gelen de olmaz. Sabaha kadar kalırız buralarda.

Saat bir buçuk. Şimdiden sonra oturup sabahı beklemek çok anlamsız. Tehmine'nin de hali perişan."

Tutku yatışalı, konyağın da dumanı, Zaur'un başından çekileli,

"Nedir, bu başıma gelenler?" diye öfkeleniyordu.

"Üşüyorum, üşüyorum." Tehmine yumak gibi büzüşmüştü. Zaur'a sarılıyor, ama nafile ısınamıyordu.

"Üşüyorum, üşüyorum."

Zaur, birden gözlerine inanamadı. Az ötede, bir çift kırmızı hareketli ışık görmüştü. Bir kamyonun arka stop lambası. ışığı yakalayıp peşine takıldı. Yaklaşık yüz metreden sonra şoseye çıktılar. Rahat bir soluk aldı Zaur.

Kente girdiklerinde saat üç olmak üzereydi. Uyuyan kentin gece vitrinleri ışıklıydı ve bu ışıklarda nedense son derece sevecen, hoş, ısıtıcı bir hava vardı.

"Tehmine'nin titremesi giderek kesildi. Artık üşümüyor.

"Sigara versene."

Zaur cebinden paketi çıkarıp ona uzattı.

"Al. Bu son sigaram."

"Son mu? Sana kalsın."

"İstemez, evde var, sen al."

Tehmine sigarayı dudaklarının arasına yerleştirdi.

Bir radyovericisi "Gece Konseri" yayınlıyordu. Konser galiba bir gece kulübünden canlı yayın. Yumuşak sesli

şarkıcı hüzünlü bir ezgiyi seslendiriyor, spiker ise yabancı bir dilde fıkralar anlatıyor ve salondakiler de, gülüşüp alkışlıyorlardı.

"Hani kibrit?"

Zaur ceplerini yokladı, kibrit kutusunu buldu, verdi. Tehmine, birer birer çöpleri çıkardı, uçlarına baktı,

"Bunların hepsi yanık" dedi. Kutuyu pencereden dışarı fırlattı.

"Başka kibritim yok."

Moskviç, Tehminegilin evinin kapısının önünde durdu. Tehmine açtı kapıyı, çantasını da aldı eline, dedi ki:

"Aklın takılmasın Zaur, hiç merak etme ve kesinlikle emin ol. Birkaç kez hekime gittim burada. Moskova'ya da onun için gitmiştim. En ünlü uzmanlara muayene oldum ve görüştüm. Kesin konuştular. Dediler ki: 'Senin hiçbir zaman çocuğun olmayacak.'

Yaaaa... İşte böyle, sevgilim. Al bu sigarayı, zaten kibrit de yoktu."

Zaur ağzını açmaya fırsat bulmadan, Tehmine sigarayı onun dudakları arasına tıkıştırdı ve,

"Geçirmen gerekmez. Ben giderim" diye hızla apartmanın cümle kapısına doğru koştu, sonra dönüp bir de el salladı, güldü. Bu gülüş ne piyanodaki gam sesine benzedi, ne de uzaklaşan bir motosiklet sesine, Tehmine karanlığa girip gözden yitti.

Zaur arabayı çalıştırdı, yollara düştü. Uyuyan kentin, insansız, sessiz, homurtusuz caddelerinde, soğuk neon ışıklı vitrinlerin yanından geçip gitti.

Gece konseri bitmiş, radyo da susmuştu.

Bir an için, ağzındaki bu sigarayla, bu dünyada yapayalnız olduğunu duyumsadı.

Aksi gibi kibriti de yoktu.

ZAUR'UN TEHMİNE'YE MEKTUBU

Tehmine! Ben bu mektubu, hemen şimdi yazıyorum. Yani senden ayrıldıktan bir saat sonra. Sabahın saat dördünde mektup yazmak gerekli miydi? Bilmiyorum.

Belki sana göre gerekli değil. Ama benim için çok gerekliydi.

Neden mektup yazıyorum?

Çünkü mektupta yazacağımı, sana sözlerle, karşı karşıya hatta telefonla söylemeye hiçbir zaman cesaretim olamaz. Hatta derdimi mektupla açıklayabileceğimden de kuşkuluyum.

Söylemek istediğim şu; ben bugün çok şey öğrendim Tehmine.

Evet, gülme, her halde çocuk yerine koyuyorsun beni. Duygulu, saf bir çocuk. Olsun, öyle olsun.

Bana göre şunları açıklamam gerekli.

Ne yazdığımın farkında değilim. Habire gerekli olduğunu yazdım durdum.

Gerekli olan ne? Bunu ben de bilmiyorum. Bir tek bildiğim şey, bugün gözlerimin açıldığıdır.

Sanki birçok şeyi yeniden gördüm ve kavradım. Bir yandan Memmed Nesir'in tek başına, kendisiyle tavla oynaması, bir yandan da bizim bugünkü yolculuğumuz. Ve de özellikle senin son sözlerin. (Hekimlerin sana söyledikleri.) Tüm bunlar benim varlığımı, düşüncelerimi alt üst etti.

Biliyor musun eğer ben yazar olsaydım, bütün bu duyguları bu psikolojik incelikleri daha ayrıntılı betimlemeye çalışırdım. Ne gezer bende öyle bir ustalık? Bu yüzden, bu anda, duygularımı doğru dürüst anlatamıyorum bile.

Neyse bugüne dek galiba herkesi başta kendimi aldatmışım.

Gerçeklerden korkmamalı. Gerçek ne kadar acı olsa da dosdoğru gözlerinin içine bakmalı. Bunu bana sen öğrettin.

Evet dünyada en iğrenç şey iki yüzlülüktür. Rusların

Hajestvo dedikleri şey.

Bundan böyle hiçbir zaman ne kendimi ne de başkasını aldatmayacağımı anladım.

Biliyor musun Tehmine, senden ayrıldıktan sonra, arabayla boş sokakları dolaştım ve bin bir değişik fikir geldi aklıma. Gidip Manaf'a bir tel çekmek istedim, 'Yeter bunca yalan...' diye, 'Tehmine sevmiyor seni. Ben ve o birbirimizi seviyoruz. Evleneceğiz. Gel Bakû'ye, boşa Tehmine'yi.'

Sonra yeniden Pirşağı'ya deniz kıyısına gitmek istedim, aynı yere. Sonra arabayla duvara toslamak istedim, sonra da eve gelip, anamı babamı uyandırmak. Onlara her şeyi anlatmak ve beni dünyaya getirdikleri için onlara teşekkür etmek istedim. Ayrıca onlara,

'İnsan iki kez doğmalı. İlkinde onu anası babası dünyaya getirsinler, ikincisinde kendi kendisini yaratsın, dünyada bir yer edinsin' demek istedim ve,

'Sevgili ana – babam, beni dünyaya getirmeniz benim ilk doğuşumdur. Daha kendimi yaratamamışım. Hâlâ sizin yarattığınız gibi, sizin istekleriniz doğrultusunda yaşıyorum. Çok sağ olun sevgili anam babam. Beni büyütüp, bu yaşa getirmişsiniz, okutmuşsunuz, korumuşsunuz... Giydirmişsiniz, beslemişsiniz, bana araba da almışsınız, her istediğimi de. Ama ben artık kendi yaşamımı yaratmalıyım. Alın bu *Moskviç*'i, o sizindir. Onu ben hak etmedim, ne arabayı ne üst başımı, ne odamı. Bundan sonra bu böyle yürümeyecek. Ben kendi emeğimin karşılığıyla yaşamak istiyorum. Kendi istem ve bilincimle yaşamak istiyorum. Yoksa hep kendimi herkese borçlu sayacağım. Ödeyemediğim borçlar...

Adımı siz koydunuz. Okulumu, mesleğimi, işyerimi, siz saptadınız. Tüm isteklerim, işlerim sizin onayınızla gerçekleşiyor. Peki o zaman ben neyim, kimim, neredeyim?

Şimdi ilk kez yaşamıma birisi girdi. O yalnız benimdir. Ama biliyorum onu kabul etmeyeceksiniz. Geçici bir serüven olsaydı karışmazdınız. Hatta desteklerdiniz. Ama

sorunun ciddi olduğunu anlayınca kıyametler kopacak. Her şeye karşın ben ondan vazgeçecek değilim. Çünkü o benim özümdür, özgürlüğümdür, haykırışımdır.'

Tehmine görüyorsun nasıl saçmaladığımı. Okuyup güleceksin bu yazdıklarıma. Biliyorum ben tüm bunları bambaşka bir biçimde algılıyorum. Ama kâğıda dökülünce, ne kadar da bayağı kaçıyor, adileşiyor, gülünç oluyorlar.

Gülme, Tehmine, bu mektubu belki de hiç göndermem, yırtar atarım. Ama göndersem de, göndermesem de, ben artık sensiz yaşayamam. Beni aptal mı sanıyorsun? Tüm dediklerini, duygularını hissediyorum. Hissediyorum, inan bana. Çocuğumuz olur mu? Olmaz mı? O bir yana. Ben sana hem koca, hem de evlat olmak isterim. Senden doğmuş olmak, yaşamının anlamı olmak isterim. Ben senin için hem ikinci, hem de üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, ne bileyim kaçıncı olmak isterim.

Son veriyorum mektubuma, son sözümü yazdıktan sonra, çakacağım kibriti, yakacağım mektubu. Son sözüm, Tehmine...

YALNIZLIK TILSIMI

Saat tam on beşte Sefder Dayı merdiveni inmeye başladı.

Alışık olduğu üzere, farkında olmaksızın basamakları içinden saya saya indi. İkinci kattan, birinci kata dek 17 basamak. Birinciden zemine, 18 basamak, "17, artı 18, 35" diye içinden geçirdi ve binanın kapısından çıktı.

"35 artı, 3719 eder... Yoooo 35'in 3719 ile bir ilgisi yok. 3719 tahmini hesaplamanın bilançosudur. 4012 olmalı. Yani 293 *manat* yetmez. Acaba hata nerede?"

Geçen üç aylıkta 145 *manat* hata yapmışlardı. 145 mi? 147 mi? Yoooo 147.

Peki neden 145 oluyor? Ha? Evinin kapı numarasıyla karıştırdı. Kapı numarası 45'tir. (*Mirze Fethali Caddesi No: 45.*)

"Skleroz sersemletmiş beni. Emeklilik zamanın geldi, o Sefder! Yooo daha iki yılım var. Daha doğrusu bir yıl 9 ay. Ya da 21 ay. 21 ay kaç gün eder? Kaç tane bugünkü gibi gün?

"Demek ki 31 gün ocak, gelecek yıl şubat 29 çekiyor, mart... Yeter Sefder, sen kafayı üşütmüşsün. Anlamsız hesaplamalarla, beynini ne diye yoruyorsun? Yeter.

"Bilanço, 3719 *manat* eksik... Aman canı cehenneme bilançonun da eksiğinin de. Saat on beştir. Beş dakika geçiyor. İş günü bitti. Bugün cumartesi, yarın pazar,

pazartesine dek bilançoyu planı, gelir gideri, tüm sayıları unut. Unut sayman olduğunu.

"Pazartesi, sabah saat dokuzda yine saymanlığına başlarsın. Şimdi yeter, tek bir sayı aklına getirme!

"Durulmalıyım. Sanki beynime, küme küme sayılar yığmışlar. Sayılarla kafamı doldurmuşlar. Dök hepsini. İnsanlara bak, caddelere!"

Caddeyi geçti, her gün yemek yediği küçük lokantaya girdi. Her gün oturduğu köşedeki masasının arkasına geçti. Anlaşılan masadan az önce birileri kalkmış, artıkları hâlâ duruyor. Tabaktaki kotlet artığına sigara izmariti bastırılarak söndürülmüştü. Örtüye de bira dökülmüş.

Sefder Dayı ani bir hareketle, pelur kâğıdına basılan yemek listesini aldı. Hemen yerine bıraktı.

Ne yiyeceğini de biliyordu, yiyeceklerinin fiyatını da.

Borş, kotlet, komposto, bir şişe *"İstisu"* maden suyu.

Borş 35 *kopek,* kotlet garnitüriyle 42 *kopek,* 15 *kopek* komposto, 20 *kopek "İstisu"* 10 *kopek ekmek, toplam 1 manat* 30 *kopek*. 5–10 *kopek* oynar. Bu bir ayda..."

"Safder!" dedi kendi kendine. "Yine mi sayılar? Yeter be adam! At şu sayıları kafandan!"

Garson gelip, masanın üstündekileri topladı. Örtüyü kaldırıp çırptı. Çevirip tersinden masanın üstüne yaydı. Bu yüzü de lekeliydi, ama bunlar eskimiş, kurumuş ve zamanla solmuştu. Öbüryüzdekiler gibi taze değildi.

Sefder Dayı siparişlerini verdi, hemen getirdiler.

Borş lezzetliydi. Biraz tuzu azdı. Belki de Sefder Dayı tuzu sever. Kotlet de kötü değildi. Tabii Mina'nın yemekleri gibisi olmaz... Herhalde...

Sefder Dayı derin bir soluk aldı,

"Et yumuşak" diye düşündü. "ihtiyar işi, benim gibi, dişsiz ihtiyarlar için."

Ağzının değişik yerlerinde topu topuna dokuz diş kalmıştı. Kotleti yedi bitirdi. Ağzını silerken bir şey tak diye yere düştü. Sefder Dayı eğildi, baktı "Evet" dedi, "Bu da böyle gitti." Yere düşen düğmeyi aldı, ceketinin küçük göğüs

cebine koydu.

Beyaz keten ceketinin yedi düğmesi vardı. Üstten ikinci, üçüncü ve beşinci düşmüştü. Şimdi düşen ise yedincisiydi.

Düğmeleri de dişleri gibi paldır küldür dökülüyor. Biri ortadan düşüyor, öteki yandan.

Kompostoyu içemedi. Tadı kötüydü, bulaşık suyuna benziyordu. Anlaşılan çürük meyveden hazırlanmış.

"Dişlerimi yaptırmalıyım. Bu arkadaki dişi de çektirmeli. Bazı bazı zonklar. Mutlaka dişçiye gitmeliyim. Hep söylerim ama gitmem. Erteler dururum ha bire. Ne yapayım, başımı işten kaldırabildiğim mi var? Evin damına da zift çektirmeli, yoksa yağışlarda akacak. Tavan akınca, insanın tepesi atar.

Odaların hepsine leğenler, kovalar, tabaklar, tencereler, kavanozlar dizersin, her birinden kendine özgü sesler çıkar. Bakır leğenden başka bir ses çıkar, kovadan başka, tencereden başka, tabaktan başka... Kap, kap, kap. Çap, çap, çap. Pap, pap, pap...

Dünyada üç şey var, insanı en çok çileden çıkaran; ayakkabının sıkması, dişin ağrıması, evin akması."

Sefder Dayı şükranla, ayağındaki eski çizmelerine baktı. Ayakları bu çizme içinde öyle rahat öyle keyfliydi ki... Hani insan kendi yatağında nasıl rahat ve dingin olur, işte öyle.

"Evet, Sefder Kişi, ağzındaki dişlerin döküldü, düğmelerin de birer birer düşüyor. Vakit tamam.

Yeter bunca sefasını sürdün dünyanın. Eceli kapı ardında fazla beklettin.

Yok canım, eceli beklettiğim doğru değil. Ölümden korkmuyorum. Ecelin alıp götürdükleri benden daha mı az değerliler? Akranlarımın çoğu orda."

Deminden beri susan radyo birden dile geldi, fazlaca hırladı, karman çorban bir şeyler anlatmak istediyse de az sonra yine sustu. Anlaşıldığına göre, taşra gazetelerine günlük haber yazdırıyor.

"Tekrar ediyorum. Kolhoz ve Sovhozlarımız, bu yıl...

devlete... plan... hedeflerini aşarak... Tekrar ediyorum, Kolhoz ve Sovhozlarımız, bu yıl devlete plan hedeflerini aşarak 1200 ton yerine 1897 ton tahıl, 90 ton yerine 105 ton ipek kozası, 370 bin adet yerine 379 bin adet yumurta, 222 ton yerine 226 ton yapağı satmışlar. Tekrar ediyorum, 1200 ton yerine..."

Sefder Dayı 1 *manat* 30 *kopek* ödedi. Çıktı.

"Gidip hatunu bir yoklasam" diye düşündü.

Karısını iki ay önce defnetmişti. Genelde cuma akşamları ziyaretine giderdi. Son cuma da gitmişti. Nedense bugün de birden Mina'ya uğramak gereksinimini duydu.

Taksi durağına vardı. Sıraya girdi. Önünde dört kişi vardı. Sokak saatine bir göz attı. Akreple yelkovan, on ikinin üstünde başbaşa verip uyumuşlar.

14–17 plakalı bir taksi geldi. sonra art arda ikincisi, üçüncüsü. Sıra Sefder Dayı'da. Aşağı yukarı beş–altı dakika daha bekledi. Dolu arabalar birer birer geçiyorlardı. Sefder Dayı farkında olmadan, plakalara dalıyor, numaraların birinci yarısıyla, ikinci yarısını topluyordu.

"41–18, yani 59, 22–15 eder 37."

Köşeyi yeşil ışıklı bir taksi döndü. Plakası 27–00. Sefder Dayı, "27 artı 00, eder 27" diye düşündü. Bu garip işleme şaşırdı. "Ama bunu 2700 diye okumalı."

"Sıra sizde mi?"

"Evet."

"Nereye gideceksiniz?"

"Mezarlığa."

Sürücü elinde olmaksızın gülümsedi, ama hemen yüzünden sildi gülüşünü. Neden güldüğünü sezdi Sefder Dayı. "Anlaşılan, görünüşüm, mezarlığa değil, doğrudan doğruya mezarın içine taşınmam gerektiğini çağrıştırıyor. Aslında yalnız ben değil, bütün insanlar, doğduktan sonra adım adım kendi mezarlarına doğru gitmiyorlar mı? Yolları ne kadar uzak düşse de, ne kadar dolambaçlı, inişli çıkışlı olsa da sonunda gelip son konuta erişirler. Nasrettin Hoca'nın dediği gibi: "Nereye giderlerse gitsinler, sonunda varacak-

ları yer burasıdır."

Taksi sayacında sayılar birbirini kovalıyor. 12 kopek, 13, 14, 15 kopek...

Pencerelerin arkasında Kız Kalesi, Bulvar Azneft Alanı geçildi. Sanki onları sayaçtaki sayılarla kodlamışlar. Kız Kalesi'nin kodu 12, bulvarındaki 13, Aznef Alanı'nki 14.

Araba kentin yüksek kesimlerine tırmandı.

Mina'nın mezarı içerlerdeydi. Araba yolundan çok ırak. Sefder Dayı arabayı durdurdu. 50 *kopek* ödedi. İndi. Mezarların arasından karısının mezarına doğru yürümeye başladı. Her zamanki gibi yine de mezar taşlarını okuyarak.

Esker Teymurov
1905 – 1957
Tofig Babayev
1927 – 1946

Adlar ve sayılar. Adlar ve sayılar. Acaba bu sayıları buraya yazmak gerekli mi? Yani insandan sadece bu iki şey mi kalıyor? Adı ve bu iki tarih. Neden? Oysa bu yazılar ölenin kendisiyle ilgili değil. Adını kendi seçmemiş, soyadını da. Doğumu ve ölümünü de kendisi saptamamış. Mezar taşına insanın özellikle kendisiyle ilgili şeyler yazsalar daha iyi olmaz mıydı? Örneğin kimdi, yaşamında ne yapmış, ne yapmamış ya da huyu suyu nasılmış? Kime iyiliği, kime kötülüğü dokunmuş? Evladı var mı, yok mu? Arkasında kimleri bırakmış?.. Yoksa kupkuru sayılar, neye yarar?

Faik Merdanov
1912 – 1959
Behmen Salayev
1938 – 1965

Elinde olmayarak, sayıları toplamaya başladı. "1912 – 1959 = 3871." Sonra toplamanın uygun olmayacağını düşündü, çıkarmak gerekirdi, "1959 – 1912 = 47. Anlaşılan zavallı Faik Merdanov yalnız 47 yıl yaşamış.

1965 – 1938 = 27. Vay zavallı Behmen Salayev 27 yıl, ha? yirmiyedisinde ölmüş. Acaba neden ölmüş?

"Be adam, ecel dediğin kaşla göz arası."

Az önce düşündüklerini zihninden geçirdi. Demek insan ecelin kurduğu tuzaklardan birer birer kaçıp kurtulmalı, ta ki buraya sağ ve salim ulaşsın.

"Bin türlü rastlantı ölümden korur seni, ta ki sonunda büyük ölüme kavuşasın."

Eski bir efsaneyi anımsadı.

"Yaşlı bir gezgin, gurbete çıkmış. Bir mezarlığa yolu düşmüş. Mezar taşlarına ölenlerin yaşları yazılı olduğunu görmüş. Hepsi de bir yaş, iki yaş, en fazla beş yaş. Çok şaşırmış, olacak şey mi? Kendisi gibi yaşlı başlı birine rastlamış, merak etmiş,

"Nasıl olur" demiş, "Sizinkilerin hepsi körpe mi ölmüşler?" Yaşlı adam "Hayır" demiş. "Öyle değil, biz buraya bu insanların mutlu yaşadıkları süreyi kaydederiz. Arta kalan yılları yaşamdan saymayız." Gezgin o zaman, "Öyleyse" demiş. "Benim de yaşamımın sonu yakın, bir ayağım çukurda, vasiyetim olsun, ölünce beni de buraya gömün, mezartaşıma da, bu adam anasından ölü doğdu, yazın."

Mina'nın mezarına vardı.

Minevver Medet kızı
1909 – 1965

Söz vermişti bu kez temkinli olacaktı, ağır başlı. Ama mezarı görünce, birden nedense Mina'nın geceleri uykusunda konuştuğunu anımsadı. Sözcükleri oldukça net ve tam telaffuz ederdi. Sanki uyanık, oturmuş da seninle söyleşiyor.

Tutamadı kendini, kahırlandı ağladı.

"Neden böyle vefasız çıktın, karıcığım? Beni bu ihtiyar yaşımda kimlere bırakıp da gittin?"

Cebinden mendilini çıkardı, gözünden gözlüğünü. Gözlerini siliverdi. Bir süre sessiz durdu. Sonra çekti gitti. Kente yayan döndü. Eve gitmek gelmiyordu içinden. Daha akşama çok zaman vardı. Evde tek başına oturup gecenin gelmesini beklemekten korkuyordu. Ama bir de gece geldi

mi rahatlardı. Çünkü geceleri çok rüya görürdü. Öylesine karışık öylesine kalabalık; çok insan bulunurdu düşlerinde, anlatılamaz. Akranları, dostları, arkadaşları. Öğrencilik dönemi gençlik, çocukluk yarenleri gelir, ellerini omuzuna kor,

"Hey Sefder" derler, "Yine çörküyü almışsın önüne. Hesapla bakalım, dünyanın sonu ne zaman geliyor?"

"Düşlerine kimi kadınlar da girer, anası, bacıları, halasının kızları.

Düğmelerini diker, çamaşırlarını yıkar, ütüler, yemeğini pişirirler.

Her gece Mina'yı görür. Her gece sabaha doğru Mina başka bir kente taşınır, ya da onu bırakıp gider. Sefder ne yaparsa yapsın durduramaz onu.

Saat yediyi çalarken, gözlerini açar, kalkar giyinir.

"Acaba düşte ölenler, nereye gömülür?"

Düşlerinde sık sık kızı Nermine'yi de görür.

Nermine, kocasıyla birlikte iki yıldan beri, Afrika'da görevli.

Gvinya'da bir Sovyet hastanesinde çalışıyorlar. İkisi de hekim. Sefder Dayı haritada bulmuştu Gvinya'yı, dünyanın ta öbür ucu. Yılda iki – üç mektup yazarlardı birbirlerine. Sefder, Mina'nın ölümünü kızına bildirmemişti henüz. Bu zor bir işti. Gözünde büyüyordu.

"Gurbettedir. Kocasından başka akrabası, yakını yok."

Sefder'in düşlerinde, Nermine içeri girer, anasını sorar.

"Çarşıya çıktı, şimdi döner."

"Yok be baba, sen bana doğrusunu söyle, anama ne oldu? Nerde anam?"

Ne zaman düşüne girse, Sefder'e şöyle der:

"Sen doğrusunu söyle bana, dosdoğrusunu söyle!"

Sefder gençliğinden beri, hep uykusunda düş görür.

Öyleleri var, ayda yılda bir kez görmezken, Sefder Allahın her gecesi görür. Mina da öyle, o da her gece düş görürdü. Sabahları uyanınca, düşlerini birbirlerine anlatırlardı. Sanki ikisi de uzak yolculuklardan dönmüşler. El diyarlarında yedikleri, içtikleri kendilerinin olmuş, gördük-

lerinden duyduklarından söz ediyorlar.

Caddedeki gazete duvar camekânı önünde durdu. Gazetenin dördüncü sayfasında cetveller içinde bir sürü sayılar serpiştirilmiş, devlet borçlanma tahvili çekilişinde kazanan numaraları yayınlanmıştı. 3,5,6,9... sayılar, sayılar, sayılar. Kazananlar, yitirenler.

Sefder Dayı,

"Ne bunlar böyle, bir sürü basit sayılar?" diye geçirdi aklından. "Basit ama baksana, 3,6 dan değil de 7 den sonra gelince kimisinin bahtı güler, kimisinin hıçkırığı içinde kalır. Bu sayılar böyle değil de şöyle sıralansa yığınla insan üzülecek, birkaçı da sevinecek. Kimisini tek bir sayının azizliği yakacak..."

Başını çevirdi, saate baktı. "Hayır eve gitmek için henüz vakit erken. Normal günlerde, işten saat beşte çıkar, bugün cumartesi kısa gün. Öyleyse gece de iki saat geç gelecek,

"Hadi istasyona gidelim. İstasyon dehşet bir yer. Gelenler, gidenler. Hiçbir yerde o kadar çok konuşan, gülen ağlayan göremezsin. Havalimanı da öyle, ama alan uzak."

İstasyonun yeni geçitinden perona çıktı. Birinci ve ikinci peron bomboştu. Üçüncü peron oldukça kalabalık. Kimisinin elinde büyükçe çiçek buketleri vardı.

Büyük tabelada trenlerin gelip gittiklerinin saatlerini gösteren cetveller asılıydı. 11.30... 16.45... 19.05 sayılar. Sayılar.

Hoparlodan paslı bir ses duyuldu.

"Moskova'dan gelen 20 numaralı tren 3. perona girdi."

Perondakiler harekete geçtiler. Lokomotifin düdüğü işitildi, burnu gözüktü. Vagonlar birer birer geçti... 4, 5, 6, 7...

Hamallar vagonlara doğru koşuştular. Yakalarındaki plakalar çıngırak gibi sallanıyor, pırıl pırıl parlıyordu. 15, 52, 38, 40...

Sefder Dayı döndü, merdivenleri indi. İstasyonun karşısındaki alana çıktı. Kalabalık ve gürültülü cadde boyu yavaş yavaş yürüdü. Bankanın görkemli binasının yanın-

dan geçerken, oranın tatil kimsesizliği dokundu ona, çalışma günlerinin sıcaklığını özledi. Bu anda bankada bütün sayılar dinlenmede. Borçlanma tahvillerindeki, banknotlardaki, değişik form kâğıtlardaki sayılar, hepsi uyuyor. Toprağa saçılmış tohumlar gibi, sessizce uyuyor. Pazartesi uyanacak, kalkacak yeşerecekler.

Sokak saatine baktı. Saatin akrebiyle yelkovanı, kırılmış, içine dökülmüştü. Saatin içi zamanın çöplüğüne dönüşmüştü. Akrepsiz, yelkovansız saat insanda şaşkınlık yaratır, anlaşılmaz bir korku duygusunu ortaya çıkarır. Burunsuz bir yüze bakmış gibi olur insan.

Saatin sadece sayıları kalmıştı, 1–2–3–4–5–6–7–8–9–10–11–12...

Birden Sefder Dayı caddedeki insanları da sayılara benzetmeye başladı.

Bak o kemerini çok sıkan şişman kadın 8'e benziyor. O iri kafalı adam 9'a. Gebe kadın 6'ya. Uzun siperli kasket giyen oğlan 7'ye. Öbür yanda iki zayıf, kaküllü çocuk 11'e, bir başka sıska delikanlı, şişman tostoparlak bir kadınla uygun adım yürüyorlar, 10.

Sefder Dayı kendi kendine güldü:

"Bugün galiba kafayı iyice üşüttük, keçileri kaçırdık. En iyisi geç kalmadan, eve gitmek."

Anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Işığın düğmesini çevirdi. Geçip pencerenin perdesini biraz araladı. Çaydanlığa su koydu ocağa sürdü. Duvardaki takvime yanaştı, dikkatle inceledi.

5 Haziran 1965

Gün doğumu saat 3.15, gün batımı saat 21.07

"Vay anasına" dedi. "Herifler, güneşi de cetvellemişler. Batışını doğuşunu hesaplamışlar. Her şeyi, her şeyi envanterlemişler. Güneşi, ayı, gökte ne kadar yıldız varsa hepsini.

Biri anlattı, fareleri, tahtakurularını, pireleri de hesaplamışlar. Hangi kentte kaç tane pire var? Hepsini hesaplamış envantere geçirmişler... Vay anasını?"

Sefder Dayı sıçradı. Çoktandır evinde duymadığı zil çalmıştı.

Telefon vardı ama arayanı soranı olmazdı. Gereksiz bir kutu gibi duruyordu bir kenarda. Sessizliğiyle uykuya dalan tembel bir kara kediyi andırıyordu. Şimdiyse art arda zil çalıyor. Kim arayabilir?

Ahizeyi aldı,

"Alo!"

"Aydın'ı istiyorum, lütfen." (Kız "lütfen"i Rusça demişti.)

"Nereyi aradın kızım?"

"Ağayevgilin evi değil mi?"

"Değil çocuğum, Atayevin evi."

"Ah, afedersiniz." Kapandı. Du, du, du...

Sefder de telefonun tuşuna bastı ama ahizeyi yerine koymadı. Tuhaf bir istek doğmuştu içinde. Kimle olursa olsun, telefonlaşmak istiyordu. Telefon sahibi olduğunu sanki yeni öğrenmişti ve onu istediği gibi kullanabileceğini.

"Kimi arasam?"

Ahizeyi yerine koydu. Telefonun altındaki masanın çekmecesini açtı. Tozlu, kahverengi bir defter çıkardı. Açtı defteri.

Birinci sayfada Mina'nın el yazısını gördü, ürperdi.

A harfinde Mina'nın yazısıyla *"Atayev Sefder"* yazılıydı ve karşısında telefon numarası 4–15–20.

Mina bu numarayı her söyleyişinde, şaka yollu; *"Say beni sayayım seni"* deyimini eklerdi.

İkinci sayfayı açtı. B harfinde *"Baba"*nın telefonu yazılıydı. Zavallı *"Baba"* savaştan dönmedi. Bu dize onun için söylenmiş gibi,

Sen ki bir od alovdun
Nasıl yattın yerde sen?

Aslanlar gibi bir delikanlıydı, yazık oldu.

V harfinde iki ad yazılıydı, *Valide,* Mina'nın küçük bacısı. İki yıldan beri eşiyle birlikte Nuha'ya taşınmış. İkinci ad *Vahidov* Kimdi Vahidov? Sefder Dayı ne kadar

düşündüyse çıkaramadı.

G sayfasında yazılan ad iyice karalanmış. Mina karalamış. Zavallı, gölgesinden bile korkardı. Tabii ki benim için korkardı. *"Gulam"*ı götürdüklerinde karalamış olmalı. 1955'te Gulam döndü geldi. Ama ona 20 yıl önceki telefon numarasını verecek değillerdi ya. Her halde yeni bir telefon almış olmalı."

D harfinde *Dadaş*'ın numarası var. Sefder Dayı, Dadaş'ı arayacak değildi. Gençlikte çok samimiydiler, sonra araya soğukluk girmişti.

"Demin Memmed Nesir ne geveledi? Hay Allah mustahak ını versin."

O zamanlar her gün Dadaş'ı merkeze çağırır sigaya çekerlerdi. Peki neden beni hiç çağırmadılar? Memmed Nesir'i neden çağırmadılar? Dadaş'ın götürülenlerin çoğuyla yakın bağları vardı. Belki de onun için sık sık çağrılıyordu.

"Çok iyi anımsıyorum, bir akşam bize geldi. Oturur oturmaz, 'İçkin var mı?' diye sordu. Biliyorsun, ben içmem dedim. 'Biliyorum' dedi. 'O yüzden kendim getirdim. Sen bari bir şeyler uydur.'

Peynir ekmek getirdim, biraz da yeşillik. Bir çırpıda yarım litrelik şişeyi tek başına yuvarladı. Hem de sessiz sedasız. Tek bir sözcük konuşmaksızın. Ben de oturdum karşısına, ona bakıyorum. Şişenin dibi görününce, 'Ey Sefder' dedi. 'Bildiklerin var, bir de bilmediklerin.' Şimdi söylüyormuş gibi hepsi kulağımda 'Bir lokma, bir hırka... Mutlu bir insansın.' Aldı şapkasını gitti. O gün bir taş atmıştı bana. Beni küçümsüyor muydu, yoksa suçluyor muydu ne? Ben boş verdim aldırmadım. Üstelemedim. Selamünaleyküm, aleykümselam. İşte bu kadar. Dadaş da böyle bir Dadaş."

E harfinde *Eliyev Tahir*. Eliyev Tahir mi? Ha, anımsadım. Bir zamanlar komşuyduk. Ama birkaç yıldan beri hiç rastlaşmadık. Sokakta karşılaşsam tanımam. O da benim adımı bile aklına getiremez.

İ *İdris.* "Maşallah benden üç yaş daha büyüktür ama turp gibidir. Her zaman dağda bayırda. Şimdi de duydum ki Zakatala dolaylarında altın arıyormuş. Bu telefonu da neden bağlatmışlar bilmiyorum. Hiçbir zaman Bakû'de bulunmazlar, ne kendisi ne de karısı."

"Jeolog babayım" der. "Kentte benim işim ne? Benim işim dağlarda taşlarda." Ama belki şimdi Bakû'de, denemeye değer. Hadi arayalım."

Ahizeyi kaldırdı, numarayı çevirdi, uzun uzun çalan düdük seslerini dinledi.

"Neden dursun ki Bakû'de? Şimdi kimbilir hangi dağda, hangi ormanda çadır kurmuş oturmuş."

M *Memmed Nesir.* "Aman ha eksik olsun. Kuşkusuz şu anda zil zurna sarhoştur. Allah'ın alığı, mahvetti kendini, içki iflahını kesti. Önceleri biraz ölçülü içerdi şimdiyse zıvanadan çıkmış. Bu insan nasıl yola getirilebilir? Bu insana ne kadar öğüt verilebilir? Çocuk değil ki, yaşını başını almış, saçı sakalı ağarmış. Ağlar, söz verir... Üç gün sonra yine onu zil zurna sarhoş görürsün. Hem, kiminle olursa oturur içer. İçince başlar Allah – peygamberden hadisler anlatmaya. İyi bellemiş çocuklar, "Memmed Nesir'in doldur midesini, boşaltsın yüreğini."

N *Nebiyev Esger.* "Esger de geçen yıl öldü, zavallı. Eve gelmiş, ceketini çıkarmış, 'Hatun bana bir çay' demiş ve oracakta canını teslim etmiş. Şu soyka kalbin de tatsız işleri var."

R *Rehim.* "Yooo evladım olmaz... Rehim şimdi büyük adamdır. Eli büyüklerin eteğinde. Telefon açarsam işim düşmüş sanacak. Üstelik bu numara değişmiştir şimdi. Çünkü bu adamlar önemli görevlere atanınca telefon numaralarını değiştirirler."

S *Sefder Atayev* 4–15–20. Bu sayfadaki yazı kendisine ait.

T *Teyyub.* "Cumartesi günleri Teyyub Bakû'de kalmaz. Merdekan'da eline alır küreği, eşeler durur toprağı. Bu yıl da her halde bir sepet üzümümüzü gönderir. Hiç unutmaz."

H, Ç... "Sayfaları çevirdikçe arttı kaderi,
"Demek ki, kibrit kutusunda yalnız yanık çöpler kalmış."
F *Ferhad.* "Ferhad Moskova'dadır."
U *Ulduz.* "Ulduzgil yeni eve taşındılar. Daha telefonları bağlanmış değil."
Fihrist Kiril abecesinin ilk kullanım döneminden kaldığından, sonradan kaldırılan YU ve YA harflerini de içeriyor.
YU. Boş Sayfa.
Sefder Dayı yavaş yavaş son sayfayı çevirdi.
YA sayfasında *"Yaşar"* adı yazılıydı ama nedense karşısında numara yoktu. Tek başına Yaşar.
Kapattı defteri. Birden gözü, arka kapakta ki Mina'nın yazısına ilişti yeniden, Mina iri harflerle,
Yangın 01
Polis 02
Acil yardım 03 yazmıştı.
Sefder Dayı'nın dudaklarına şeytani bir gülümseyiş belirdi. Aldı ahizeyi. Sıfırı çevirdi. Ardından 1'i çevirecek, çekindi çekti elini. "İtfaiyeyle oyun oynamak yanlış olur. Adamın canına okurlar. En azından telefonu kestirirler. Telefonunu kestirmek istemezdi. Konuşmasa da bir kenarda dursun. Kime zararı var ki? Ne de olsa, bir gereksinim.
02 de şakaya gelmez, 03 ile de olmaz. Peki ya 04? Acaba 04 var mı? Varsa ne olabilir? Belki de laf olsun diye konmuş. Her halde sorgu suale geçmeden iki üç tatlı söz sarf edebilirler. Hal hatır sorarlar, gönül alırlar, sıkıntılara çözümler önerirler.
Sefder Dayı 04'ü çevirdi. Telefondan hiçbir ses çıkmadı. Ne uzun sinyal, ne kısa, hiçbir ses duyulmadı. Sanki burası var olmayan bir bölgeydi.
05'i çevirdi, yine ses çıkmadı.
06 ses yok.
07'de hızlı hızlı kesik sinyaller duyuldu. Meşgul mü?
08 de meşgul.

Sefder Dayı son numarayı 09'u çevirdi, hemen düdük sesi, şaşırdı.

"Selam, ben Sefder" dedi.

Kupkuru bir ses:

"Kim? Soyadını açık söyleyin."

"Soyadı? Atayev, Atayev Sefder."

"Adres?"

"Mirze Fetheli Caddesi Numara 45."

"Bekleyin!"

Sefder neden sonra anladı ki Bilinmeyen Numaralar Servisi'ni aramış ve kadın da telefon numarası aradığını sanmış. Gülmeye başladı, ama ahizeyi bırakmadı. Karşıdan ses,

"4–15–20 dedi."

"Tamam ta kendisi, *say beni, sayayım seni.*"

Kız onun esprisini duymadı, çünkü hemen kapatmıştı. Sefder de ahizeyi yerine koydu, kıs kıs güldü. Sonra "Acaba kendi numaramı çevirsem ne olur?" diye merak etti. "Bakalım."

Ahizeyi yeniden eline aldı, çevirmeye başladı, 4–15–20, evet kesik kesik sinyaller, düt, düt, düt.

Sefder Dayı,

"Meşguldür, konuşuyor" dedi. Güldü, sonra giderek durgunlaştı. Ahize elinde dinledi durdu. Bıktırıcı sürekli sinyaller, düt, düt. Sanki bir sonbahar günü, evin damı akıyor...

NERMİNE'NİN BABASI SEFDER'E VE ANASI MİNA'YA MEKTUBU

Canlarım, anam ve babam. Uzak Gvineya diyarında size kucaklar dolusu selamlar. Sizleri çok özledim. Burnumda tütüyorsunuz.

Önce size mutlu bir haberim var. Kutlarım, dede ve nine oldunuz. Daha önce yazmadım, anam merak etmesin diye, çok titizdir sağ olsun. Şimdi her şey yolunda ve on gün önce küçücük bir oğlan torununuz gözlerini dünyaya açtı.

Hüsü der ki babama benziyor, ama burnu tıpkı senin burnun, anacığım. Daha ad takmadık. Babacağım ben senin adını koymak istiyorum, ancak Hüsü sözüm meclisten dışarı, yaşayan birinin adı konmaz der. Oysa ben, sizde konmaz ama bizde konur dedim. Bizde dedim, ilk erkek çocuğa dedesinin adının verilmesi kuraldır. Tabii böyle bir kural olup olmadığını bilmiyorum, ama Hüsü'yü kandırmak için uydurdum. Çünkü senin adını koymayı çok istiyordum, babacağım. Çocuğu çağırırken, sizi yanımda hissederim, bu gurbet diyarında.

Kız olsaydı senin adını verecektim anacağım.

Anacığım sana kurban olayım, seni çok merak ediyorum. Seni her gece düşümde görürüm. Öyle karışık düşler ki.

Keşke bana birkaç satır mektup yazsaydın.

Babama iyi bak, gözünün içine bak. Bana her ay düzenli mektup yazsın.

Bizi sorarsanız, durumumuz fena sayılmaz.

Hüsü burada çok sayılıyor. Burada hekime çok ihtiyaç var. Öyle hastalar, öyle hastalıklar var ki Allah kimseye göstermesin.

Halk sevgi dolu, ama çok yoksul ve zavallı.

Ha... Minik Sefder uyandı, başladı bağırmaya. Acıkmıştır, köpoğlusu çok obur. Hasretle öpüyorum sizleri,

Kızınız Nermine.

Not: Hüsü'nün size çok selamları var.

BİR DAHA ALDIĞINI GÖRÜRSEM

Yazdıysa bozmaz.

Nemet düğmeye bastı,

"Hadi bir şeyler söyleyin."

Süreyya:

"Alıyor mu?"

Nemet:

"Evet, bir şeyler söyleyin."

Süreyya:

"Ne desek?"

Nemet:

"Ne bileyim, bir şeyler söyleyin işte."

Süreyya:

"Ha... Demek, ben demek isti... Yok, demek, ben demek... Bu iyi olmadı. Dur. Ha anlaşılan... Öhhö, öhhö. *(Öksürdü)* Demem şu ki, ben demek istiyorum ki sen almışsın bir teyp."

Bilke:

"Kaç para saydın buna?"

Nemet:

"Yüz doksan *manat*. Bike Hala yakın dur. Sen de bir şeyler söyle. Bak şuraya, teybe."

Bike:

"Alyagilde de bundan var. Ama bundan daha büyük. Murtuz Moskova'dan getirmiş. Dört bin *manat*'a aldım dedi. Eski parayla."

Nemet:

"Karmen, Cilda, Nergiz, gelin siz de bir şeyler söyleyin."

(Ayak sesleri.)

Karmen: *(Rusça)*

"Ne var?"

Nemet:

"Gel buraya kızım. Cilda sen de yakına gel. Bak buraya konuş."

Karmen:

"Ya... Ne söyleyeyim? Ya?.."

Nemet:

"Bir şeyler söyle işte."

Karmen: *(Rusça)*

"Gülünç... Ne söyleyeyim?"

Süreyya:

"Yahu bir şeyler söyleyin. Babanız teyp alıp gelmiş."

Karmen: *(Rusça)*

"Papaşka külüstür bir teyp almış, bir de seans düzenliyor."

Cilda: *(Rusça)*

"Tam üstüne bastın."

Gülüştüler.

Süreyya:

"Kes sesini, geri zekâlı. Külüstürmüş. Aksine çok da iyi."

Karmen: *(Rusça)*

"Mamuşka, papuşkayı tam olarak destekliyor. Eski kuşağın göz yaşartıcı dayanışması."

Cilda: *(Rusça)*

"Tam üstüne bastın."

Bike:

"Murtuzgil, pencerenin önüne koymuşlar. Bundan en az iki kez büyük."

Karmen: *(Rusça)*

"Nine de aklını Murzik'in teybiyle bozmuş. Kendine gelemiyor."

Nemet:
"Nergiz kızım, bebeğim, sen gel buraya."
Nergiz:
"Ben geldim."
Süreyya:
"Yavrum, o şiiri okusana. Hani ezbere okuduğun bir şiir vardı..."
Bike:
"Murtuz dört bin *manat*'a aldım dedi. Eski parayla."
Nergiz:
"İstemiyorum."
Süreyya:
"İstemiyorsan, isteme. Hepsi nazlanıyor. Yeter Nemet, durdur bakalım nasıl almış."
Nemet:
"Nergiz, yine mi benim dolma kalemimi almışsın? Ona dokunma dememiş miydim sana? Bir daha aldığını görürsem, karışmam."
Nemet düğmeye basmış, bant durmuştu.
"Bakalım nasıl almış" dedi, ikinci düğmeye bastı. Bandı geri sardı. "Şimdi dinleyin" dedi ve üçüncü düğmeye bastı. Sesler duyulmaya başladı.
"Hadi bir şeyler söyleyin."
"Alıyor mu?"
Karmen ile Cilda bağrıştılar:
"Mamuşka'nın sesi..."
"Evet bir şey söyleyin."
"Ne desek?"
Süreyya,
"Bu mu benim sesim?" dedi. "Hiç benzemiyor."
"Ne bileyim bir şeyler söyleyin işte."
"Ha... Demek, ben demek isti... Yok, demek, ben demek... Bu iyi olmadı. Dur."
Hepsi güldü.
Karmen,
"Demek, ben demek isti..." diye alay etti.

Süreyya,

"Bıraksanıza dinleyelim," dedi. Aynı zamanda teypten sesi duyuldu:

"Bugün ayın beşidir, Haziran'ın 1965 yılı. Demek ki sen almışsın bir teyp."

Nemet,

"Aynen Tatarlar gibi konuştun" dedi. "Demek ki sen almışsın bir teyp."

Teypten Bike Hala'nın sesi duyuldu:

"Kaç para saydın buna?"

Nergis, cırlak bir sesle bağırdı:

"Nine bu sensin, sensin bu!"

Karmen, *(Rusça)*

"Nine susmayacak" dedi. "Kesinkes fiyatını söyleyecek."

Yine gülüştüler.

Bike Hala,

"Murtuzgil de sesimi almıştı" dedi. "Ama kendi sesimin tıpkısıydı. Oysa burda hiç benzemiyor."

Teypten yine Bike Hala'nın sesi duyuldu:

"Alyagilde de bundan var. Ama bundan daha büyük."

Ayla, Bike'nin büyük kızı. Süreyya'nın ablası.

"Murtuz Moskova'dan getirmiş."

Karmen, *(Rusça)*

"Teyptir işte" dedi. "Anladık."

"Dört bin *manat*'a aldım dedi. Eski parayla."

"Karmen, Cilda, Nergiz, gelin siz de bir şeyler söyleyin."

Teypten ayak sesleri duyuldu, sonra da Karmen'in sesi:

"Ne var?"

Karmen hayretle,

"Bu ben miyim?" dedi.

Cilda,

"Yok, ben!" dedi. Ardından Rusça ekledi: "Tabii ki sen!"

"Gülünç! Ne söyleyeyim?"

Süreyya,

"Gülünçmüş!.. Allah aşkına şunların konuşmalarına bakın bir" dedi. Ayrıca teypten de sesi duyuldu:

"Yahu bir şey söyleyin. Babanız teyp alıp, gelmiş."

"Papaşka külüstür bir teyp almış, bir de seans düzenliyor."

Nemet,

"Vallahi, kızım" dedi. "Bana bu teyp kötü değil dediler."

"Tam üstüne bastın."

Teypten gülüşme sesleri duyuldu. Ardından Süreyya'nın sesi:

"Kes sesini geri zekâlı."

Karmen,

"Kendi kızınla, bak nasıl konuşuyorsun!" dedi (Rusça sürdürdü.) "Söylediklerin kaydedildi. Yadsıyamazsın. Kanıtlar ortada, silinmez." Bu sırada teypten de Karmen'in sesi duyuluyordu:

"Mamuşka, Papaşkayı tam olarak destekliyor."

Cilda, *(Rusça)*

"Tam üstüne bastın" dedi. Aynı zamanda teypteki sesi de,

"Tam üstüne bastın" diyordu.

Bike Hala,

"Alyagilinki bundan büyük" diye söze başlamışken teypten kendi sesini duyunca sustu.

"Bundan en az iki kez büyük."

"Nine de aklını Murzik'in teybiyle bozmuş."

Süreyya,

"Rezalet" dedi. "Murzik ne demek kız? Duyarlar ayıptır, rezil oluruz."

Karmen,

"Ne var bunda" dedi "Alya Teyze, hep Murzik der ona."

Bike Hala,

"Alya onun karısıdır" dedi. "O başka, sen başka."

Teypten Nergiz'in sesi duyuldu:

"İstemiyorum."

"İstemiyorsan isteme. Hepsi nazlanıyor. Yeter Nemet, durdur bakalım nasıl almış."

"Nergiz, yine mi benim dolma kalemimi almışsın? Ona dokunma dememiş miydim sana? Bir daha aldığını görürsem..."

Birden ses kesildi. Sessizlik içinde teypin makarası dönmesini sürdürüyordu. Nemet düğmeye bastı.

"İşte bu kadar."

Süreyya,

"Olağanüstü" dedi. "Nasıl konuşmuşsak, aynen öyle almış."

Karmen, *(Rusça)*

"Ne yani" dedi. Sonra Azerice sürdürdü "Sen bir şey söyleyecektin de o başka bir şey mi alacaktı?"

Gülüştüler.

Süreyya,

"Vallahi bu bir mucize" dedi.

Karmen, *(Rusça)*

"Yahu, siz hangi yüzyılda yaşıyorsunuz?" dedi. "Sizin teyp antika oldu. Siz uyuyorsunuz, teknoloji ilerliyor."

Cilda, *(Rusça)*

"Tam üstüne bastın" dedi. "Gülünç..."

Nemet,

"Yavrum siz teyp istediniz" dedi. "Başımın etini yediniz, ben de alıp getirdim."

Süreyya,

"Çok iyi ettin" dedi. "Sen bu şımarıklara aldırma, halt etmişler."

Bike Hala,

"Hiçbir şey beğenmezler" dedi. "Alya'nın da çocukları böyle."

Süreyya,

"Gerçekten de olağanüstü bir buluş" dedi. "Ben kendi sesimi tanıyamazdım, sanki başkasının sesi."

Nemet,

"Kimse kendi sesini tanımaz" dedi. "Çünkü biz kendi sesimizi olduğu gibi duymayız."

Süreyya,

"Hatırım için bir kez daha dinleyebilir miyiz?" dedi.

Karmen, *(Rusça)*

"Beni bağışlayın" dedi. "Bu kadarı bana yeter."

Cilda'yla birlikte öteki odaya geçti. Nergiz de peşlerinden koştu. Nemet düğmeye bastı. Dinlemeye oturdular. İlk sözler, konuşmalar geçti. Öbür odadan Karmen bağırdı:

"Demek, ben demek isti..."

Ardından, Süreyya'nın teypteki sesi:

"Demek, ben demek isti..."

Nemet başını iki yana salladı. Öbür odadan yine Karmen'in sesi duyuldu:

"Şimdi de nine Murzik'in teybini övecek."

Hemen ardından Bike Hala'nın sesi:

"Alyagilde bundan var. Ama bundan daha büyük."

Öbür odada kahkaha sesleri ortalığı çınlattı.

Sonuna dek dinlediler.

Kızlar öbür odadan ezberledikleri cümleleri söylüyorlar, teyp papağan gibi yineliyor. Tüm konuşmayı ezberlemişlerdi.

Aslında Nemet de hangi sözden sonra hangisi, kimin sesinden sonra kiminkini duyacağını biliyordu.

Dil sürçmeleri, konuşma tutukluğu, soluklar, öksürükler, gülüşmeler, hepsi, yerli yerinde. Sabit ve değişmez, donmuş kalmıştı.

Teypte Nemet'in sesi: "Bir daha aldığını görürsem." Sonra bantın sessiz geçişi.

Nergiz öbür odadan koşarak geldi. Koşarken fare kuyruğuna benzer iki ince örülü saçı omuzlarında zıplıyordu.

"Baba" dedi. "Bir daha kalemini aldığımı görürsen n'aparsın?"

"Ey şeytan" dedi. "Biz az erken basmışım düğmeye, sözümü bitirmeden. Şimdi söyleyeyim. Bir daha benim kalemimi alırsan çıranı yakarım."

Nergiz sessizce mutfağa daldı. Bir kibrit kutusu alıp babasına uzattı.

"Yak" dedi.

Nemet gülerek kızını kaldırıp kucakladı, yanaklarından öptü.

Kapı çalındı, açtılar. Mürşüd'ün dazlak kafası ortalıkta parladı.

"Çalma elin kapısını çalarlar pencereni. Gülme komşuna, kazarlar kuyunu."

Bu onun espri kurgusuydu. Bilerek atasözlerini, deyimleri birbirine bindirir ya da büsbütün bozar. İki sıra altın dişleriyle gülerek içeri girdi.

"Ay selamünaleyküm, gününüz hayırlı olsun efendim. Nasılsınız? İyisiniz." Bu da onun şaka kalıplarından biriydi, kendi sorar, kendi yanıtlar.

"Saat kaç? Dört buçuk! Nereden böyle? İşten!"

Sonra da basardı kahkahayı.

Mürşüd, Nemetgilin komşusuydu. Diş hekimiydi.

Bir zamanlar birileri, Mürşüd için 'Çok şirin bir çocuktur' demiş ve bu iltifat adamın feleğini şaşırtmış, şirinlik ağır bir yük gibi üstüne vazife kalmış. Her yerde, her toplulukta, her dakika her saniye, şirin olma çabasında akla, karayı seçer.

Nemet gelince, gürültüsü ortalığı sardı, doldurdu.

"Nizami ne demiş? Karamanın koyunu, eti lezzetli olur. Şimdi Nemet ağa öcümü alacağım senden."

Önceki gün Nemet, satrançta dört el arka arkaya onu yenmişti.

"Dün bohçamı, daha doğrusu horozumu koltuğuma verdin. Hatun sabahleyin erken uyandırdı beni. 'Git bir de tavuk al,' diye. 'Evde bir kümes kuralım.' Yoo, dedim. Var mı bende o göz? Bu horoz emanettir. Nemet ağadan borç aldım. Sabah kendim götürüp ağamın koltuğuna yerleştireceğim. Nizami ne demiş? Borçlu, borçludan daha güçlüdür, demiş."

Nemet:

"Nizami hocanın başka bir kelâmı da var," dedi. "Rahmetli ne de güzel söylemiş: Zurnada peşrev olmaz!"

Nemet de Mürşüd'ün mizah üslubuna uyuyordu. Mürşüd:

"Hay Allah ölenlerine rahmet eylesin" dedi. "Şimdi ben seni öyle bir yeneceğim ki Nizami'nin Gence'de ruhu bile haberdar olmayacak."

Nemet:

"Beni satrançta yenmek çok zor iştir," dedi. Ben bunun okulunu bitirdim. Savaşta, çocuktum, anamdan gizli, komşunun oğluyla margarinine oynardım. Ve ölsem de kazanmam gerektiğini bilirdim. Gerçekten bir tek kez bile yenilmedim."

Mürşüd:

"Gelelim haşlanmış bitki sularının büyük yararlarına. Bu konu oldukça kapsamlıdır," dedi.

Mürşüd'den beş dakika sonra Menzer geldi. Menzer, Mürşüd'ün karısı. Bu hep böyle olurdu. Ya önce koca gelir, beş dakika sonra da karısı teşrif ederdi. Ya da tersine.

Menzer:

"Be adam, neredesin? Sabahtan beri seni arıyorum," dedi. "Selam Nemet kardeş."

"Ben mi neredeyim? Çizmelerimin üstünde, şapkamın altında, gömleğimin içinde."

Menzer bir kahkaha patlattı, sonuna doğru eliyle ağzını kapattı.

"A, a," dedi. "Bacı yanılmıyorsam sen hamur açıyorsun. Mürşüd sesini çıkarma *düşbere–kutab*'a (*) davetliyiz."

Mürşüd:

"Ben üç günden beri hazırım," dedi. "Ben *düşbere–kutabın* eski hayranlarındanım."

Süreyya:

"Gözümüzün üstünde yeriniz var," dedi. "Yarın üçte buyurun."

(*) *Bir çeşit mantı ve çiğ börek. Azerilerin ulusal yemeği.*

Mürşüd:

"Yooo, veresiye girmez keseye. Yarın dersen, olur veresiye. Çünkü yarın çarh–ı devran ne gösterir bilinmez. Zayıf naif bir gencim kan basıncım yüksek, ayrıca, bende sinir iltihabı var. Bilmem ki yarına çıkar mıyım, çıkmaz mıyım? Güzel demiş Nizami, bugünün yemeğini yarına bırakma."

Menzer:

"A bacı, güle güle kullanın," dedi. "Galiba yeni radyo almışsınız."

Mürşüd iki elini kel kafasına vurdu:

"Aman Allahım, aman," dedi. "Hatun beni kepaze ettin. Yahu bu teyptir, radyo değil. Güle güle kullanın. Sağlıkla kullanın. Ben de deminden beri görüyordum."

Menzer:

"He anladım be adam," dedi. "Evde pişmemiş, komşudan gelmemiş."

Mürşüd ciddileşmişti.

"Yooo karı, sen gerçekten de sıktın. Komşun sana düşbere–kutab pişiriyor, yetmiyormuş gibi bir de teyp mi pişirsin?"

Menzer yine patlattı kahkahasını:

"Ay.. Herif kimse senin diline düşmesin."

Mürşüd:

"Yok canım," dedi. Uzun uzun güldü. Sonunda sakinleşti, "Allah için, doğru demiyor muyum Nemet Ağa? Erkeksin vallahi, vur buraya," (Açtı avcunu, Nemet'e uzattı.) "Karı diyor komşuda pişmemiş, yahu görülmüş şey mi, komşu, komşusuna teyp versin?"

Bike Hala:

"Sizin gibi komşuya can feda olsun," dedi. "Hayırda da şerde de komşu akrabadan üstündür. Vallahi de billahi de."

Nemet, "Komşuluk hukuku," diye düşündü. "On beş dakika saçmalayacaklar."

Mürşüd:

"Canım Bike Hala," dedi. "Hayranım senin o bal gibi şipşirin, şeker diline. Böyle tatlı dilli insanın, inci gibi dişleri olmalı. Yarın gel sana bedava tam otuz iki tane yeni diş yapayım. Ama Nemet, şaka bir yana, komşuluk başka bir âlemdir."

Nemet, "Galiba dayanamayacağım," diye geçirdi içinden. "Mürşüd'ün latifelerine, zar zor katlanabiliyoruz ama, sevgi gösterilerine, asla."

Bir soluk aldı:

"Elbette Mürşüd," dedi. "Doğrudur çok doğrudur, komşuluk başka bir âlemdir." Birden gözü teype ilişti. "Biliyor musun," dedi. "Şimdi sesimizi kaydetmiştik. Müthiş bir şey. Dinlemek ister misiniz?"

Mürşüd:

"Bak bu güzel işte, rahmetli Nizami'nin dediği gibi, 'Kur, kulak ver' Nemet Ağa. İyi demişler, her şeyin yıllanmışı, teybin tazesi."

Nemet kurdu, teybi. Konuşmalar başladı. Sesi duyulunca, Menzer iç çekerek:

"Hay Allah," dedi. "Nemet kardeşin sesi. Vallahi Nemet kardeşin. Süreyya bacı. Süreyya'nın sesi. Aa Bike Hala. Canım benim. Bike Hala'nın sesi."

Sanki teypten Nasrettin Şah'ın sesi çıkmalıymış, o çıkmıyor da yerine Nemet'in, Süreyya'nın, Bike Hala'nın sesleri çıkıyor ve Menzer hayretinden dona kalıyor bu işe...

Menzerin keşifleri sürüyordu:

"Karmeniçka, Cildiçka!" diye çığlıklar atıyordu.

Mürşüd:

"Murzik," diye yerinden sıçradı. "Murtuz Balayeviç için mi söyledi bunu? Ay seni Karben bala..."

Teypten Nemet'in sesi duyuldu:

"Bir daha aldığını görürsem..." Sonra sessizlik başladı.

Nemet:

"Vesselam," dedi, "İşte bu kadar." Düğmeye bastı.

Mürşüd:

"Görsen n'aparsın Nemet?" diye sordu. "Ne olursun,

kulağıma fısılda."

"Hiçbir şey canım."

Menzer:

"Vah, vah, vah. Ne müthiş bir şey," dedi. "Nemet kardeş, n'olur, baştan kur, bir daha dinleyelim."

Nemet düğmeye bastı. Yeniden dinlediler. Menzer yine ses sahiplerini tanıdı:

"Süreyya bacı, Bike Hala. Vay canına," diye çığlık atıyordu. Yine Nemet'in sesi:

"Bir daha aldığını görürsem..."

Nemet'le Mürşüd satranca oturdular.

Mürşüd'ün huyu bu, oynarken sürekli konuşur, şiir okur, şarkı söyler.

"Çünkü oldun değirmenci. Çağır gelsin, Köroğlu. Peki Nemet Hoca. Ben buradan sana bir şah çeksem, nereye kaçarsın? Aha buraya. Çok güzel, çok pakize. Ne diyor? Kızım sana kundura alayım mı? Al dede kurbanın olam. Al bir şah daha. Diyor ki, şah, şah, uşahsın, uşah...(*)

Kızı kele verdiler, sonra bir gün gördüler... Ne gördüler? Gördüler ki... Şah. Bir daha şah. Demek ki oraya girdin. Çok güzel, şimdi sen bana şah diyorsun. Çok iyi yapıyorsun."

Bir süre böylece konuşup durduktan sonra, birden sanki Mürşüd'ün söz pınarı kurudu. Duraksadı. Başını kaldırıp, melul melul Nemet'e baktı.

"Vay be, ben mat olmuşum!" dedi. "Bu kaçıncı yahu? Ben bu kaleyi görmedim, bu mereti. Vay anasını, unutmuşum. Tam da seni sıkıştırmak üzereydim. Tuh kahrol e mi oyun gibi. Peki bir el daha.."

Koridordan sesler duyuldu.

Süreyya;

"Hoş geldiniz, buyrun içeri" diyordu.

Nemet, seslerinden gelenleri tanıdı. Süreyya'nın ortanca

(*) *"Uşah" Azerice'de "Çocuk" demektir. Bir sözcük oyunu yapılıyor.*

bacısı. Kalktı karşıladı.

Cabbar, Allah'ın fakir kulu. Vur kafasına al ekmeğini elinden. Tahire ise iri yarı, cerbezeli.

Karı-koca her ikisi de kimyacı, ikisi de asistan. Doktora yapıyorlar. Koca doktora teziyle uğraşıyor.

Cabbar, sözcükleri çok net ve tane tane telaffuz eder. Özenle, kitap gibi konuşur:

"Bendeniz ve zevcem Tahire, beş yıldan beri nikâhlıyız. Biz düzenli olarak, her akşam, seçkin bir kumsalı olan yazlığımıza gider, temiz hava teneffüs ederiz." Ve bunun gibi.

Sıska bir oğulları var. Nemet çocuğu görünce canı sıkılır. Çünkü ne zaman görüşseler, Tahire çocuğu karşılaştırmalı sorularıyla canından bezdirir.

"Alik yemeğini nasıl yermiş? Alik kötü yermiş! Peki Fatik nasıl yer? (Çocuğun adı Fuad'dır.) Fatik iyi yer!.. Alik anasına n'apar? Alik anasını üzer! Ya Fatik? Fatik anacığının sözünü dinler."

Çocuk bütün bu örneksemelere karşı umursamaz ve ilgisiz bir görünüşteydi.

Alik'in kim olduğunu kimse bilmez. Tahire'nin kendisi bile. Nemet onun mitolojik bir varlık olduğunu sanıyor. Fatik'in melek olması için yaratılmış bir iblis.

Bir hafta öncesi, Cabbargil yeni bir eve taşındılar. Taşınmaya uzun bir süreden beri hazırlanıyorlardı.

Son altı ayın sohbetlerinin ana teması, ev sorunuydu. Daha önceleri tam üç yıl konuları daha başkaydı. Üç yıl önce dünya gezisine çıkmış, altı ülkeyi gezmişlerdi. Nemet'e göre bu yolculuk, kendilerine değil, ama başkalarına çok pahalıya mal olmuştu. Kim nerede, neden söz açsa, Tahire hemen sözünü ağzına tıkar ve;

"Hatırlar mısın, Caboş? Biz Roma'dayken..."

(Genelde konuşanın sözünü kesmeyi, karşı çıkmayı, düzeltmeyi ya da sözü bambaşka bir konuya, hiç ilgisi olmayan bir konuya sürüklemeyi huy edinmişti.)

Cabbar da tane tane;

"Evet, Tahire" diye yanıtlardı. Fevkalade mükemmel anımsıyorum."

Tahire, kocasına Caboş derdi. Bilmem bu bacılar, nerden kapmışlar bu tür adlandırmayı. Alya da koskocaman zıpır kocasına Murzik diyor.

"Caboş, Murzik. İyi ki Süreyya bana böyle bir ad takmamış."

Nemet'in yanında Caboş ya da Murzik, dediler mi tiksiniyordu. Kapı ardından duyulan açık saçık bir sahneyi görmek gibi, başkasının toplanmamış yatak yorganını, yabancı birisinin kirli iç çamaşırlarını ya da ne bileyim öyle bir şeyi görmenin yarattığı tiksinti gibi.

Tahire;

"Caboş" dedi, "Görüyor musun?" Süreyyagil, yeni bir teyp almışlar."

"Evet görüyorum. Hayırlı olsun, sağlıkla esenlikle kullansınlar."

"Sağ ol."

"Hatırlıyor musun Caboş? Avusturya'da bir teyp gördük, böyle sarıydı."

Nemet, içinden "Hay Allah" dedi. Sonra onlara döndü.

"Yeni eviniz nasıl" diye sordu. Ev konusu gezi sohbetinden daha az sıkıcıydı ne de olsa.

Cabbar:

"İyidir" dedi. "İki balkonu var. Yüksekliği üç metre. Eski projelere göre yapılmış, çok süper." "Süper" onun en çok kullandığı bir sözcük. "Çok iyi oldu. Ben tuvaletle banyonun aynı yerde olacağını sanıyordum. Yeni binalarda öyledir. Ama şansımız yaver gitti. Süper." Süreyya'nın içeri girdiğini görünce, yineledi. "Banyo ayrı, tuvalet ayrıdır. Süper." Eliyle garip bir hareket yaptı, galiba tuvaletin biçimini gösteriyordu. "Süper" dedi. "Beyaz fayans, mutfakta da, banyoda da..." Duş birazcık..." Tahire ağzına tıkadı.

"Bilmem neden duşa taktın sen?" dedi. "Anlaştık, karar verdik, usta çağırıp değiştireceğiz."

Cabbar;

"Elbette," dedi, "Ama ben..."

Tahire;

"Çoğu evlerde fayans kullanılmıyor. Bunu kendimiz yaptırmalıyız."

Cabbar,

"Nemet" dedi. "Öyle temiz kaliteli fayanstır ki, Tahire'nin Süreyya'nın başı için, bakarken insanın ağzı açık kalıyor."

Sık sık karısının başına and içerdi. Ama Nemet'leyse Süreyya'yı, Murtuz'laysa Alya'yı da andına katardı.

Süreyya;

"Nemet" dedi. "Teybi açsana. Tahirgil dinleyecek."

Nemet düğmeye bastı, hemen sesler duyulmaya başladı.

"Hadi bir şeyler söyleyin."

Tahire:

"Sen misin" dedi.

Nemet, başıyla onayladı. Süreyya'nın sesi duyuldu:

"Alıyor mu?"

Tahire:

"Caboş, Süreyya'dır ha..." dedi.

Cabbar,

"Süper" dedi. Süreyya'nın sesi duyuldu.

"Demek, ben demek isti..." Gülüştüler.

Cabbar,

"Süper" diye yineledi. Karmen, Murzik derken, yine gülüştüler.

Mürşüd,

"Murtuz Balayeviç'in kulağına gider ayıp olur" dedi. "Alınır."

Tahire, Süreyya'nın kulağına eğildi, Alyagil hakkında konuşmaya başladı. Cabbar gözlerini kırpmadan, dikkatle kulak kabartmıştı. Fırsat buldukça, "süper, süper" diyordu.

Nemet'in sesi duyuldu,

"Bir daha aldığını görürsem..."

Sessizlik.

Mürşüd, Cabbar'ın yeni evini sorgulamaya başladı. Nemet ancak kimi sözcükleri duyabiliyordu. "...ayrı, banyo ayrı, süper..."

Cabbargil giderken, sofada Süreyya,

"Yarın saat üçte yemeğe bize gelin," dedi. Böylesine, başbaşa oluruz."

Az sonra Mürşüdgil de kalktılar. Onlara da Süreyya davetini yineledi. Mürşüd,

"Kapıyı ayağımızla mı açalım yoksa elimizle mi?" dedi.

Süreyya anlamadı. Mürşüd, "Süreyya bacı çakmıyorsun" dedi. "Yani eli dolu mu gelelim diyorum."

Süreyya;

"Yok canım, nedenmiş o?" dedi. "Ayıp ediyorsunuz." Boşalmış fincanları, reçel tabaklarını ve masa örtüsünü toplamaya koyuldu. "Alyagile kendin telefon açarsan iyi olur." dedi. "Murtuz'un huyunu bilirsin. Ben açsam sorun eder."

Nemet ahizeyi kaldırıp numarayı çevirdi.

"Murtuz Balayeviç, çok rica ederiz, yarın Alya Hanım'la birlikte bize buyurunuz. Saat üçte. Böyle biz bize... Hayır hiçbir neden söz konusu değil. Evet. Vallahi doğru söylüyorum. Vallahi yok. (İşe düştük ha, ahret sorgu suali.) Yok yahu, Karmen'in doğum günü nisanda, Cilda'nınki kasımda, Nergiz'inki mayısta, Süreyya'nın da mayısta. Benimki mi? Benimkini bilmem ki, herhalde kesinlikle yarın benim doğum günüm değil. Emin olun. Evet. Hadi hoşça kalın."

Murtuz, Karmen ile Cilda'nın babası Esed'in savaş arkadaşıydı. Belki de bu yüzden Nemet'le hiçbir zaman kaynaşmazdı. Oysa Nemet ona saygıda kusur etmez. Ne de olsa büyük bacanak. Nemet'ten de Cabbar'dan da birkaç yaş büyük. Hem de kalantor görünümlü. Ağır otur molla desinlerden. Ense kulak yerinde maşallah. Nişan ve madalyalarının hepsini taksa, üniformasının göğsünde iğne atacak yer kalmaz. Müstafi Albay Murtuz Murtuzov. Eşi

de kendisi gibi boylu boslu güzel bir kadın.

Firengiz adlı bir kızları ve İspartak adlı bir oğulları var.

Nemet,

"Peki, ben yatmaya gidiyorum" dedi. "Yarın erken kalkmalıyım."

Menzer, sofadan içeri uzandı,

"Henüz yatmamışsanız, Allahaşkına, Mürşüd'le bahse girdik. O diyor ki orda, Bike Hala'nın sesi yoktur. Kurban olurum, Nemet kardeş, bir daha dinleyebilir miyim? Kendi kulağımla."

Nemet teybi kurdu,

"Bitince bu düğmeye basın" dedi. Odasına çekildi. Kendi sesini duydu,

"Evet bir şeyler söyleyin."

Soyunup yerine girdi. Eliyle karyolasının yanıbaşında duvara yapıştırılan haritayi yokladı. Parmağını koydukça Kazakistan'daki yer adlarını sıraladı, Garatal, Ağsuat, Ayaguz... Sahra, çöller, alacıklar... Hepsini hayalinde canlandırmaya çalıştı. Yavaş yavaş mahmurlaştı. Uyku giderek onu girdabına, batağına sürüklüyordu. Yarım uykudayken, öteki odadan kendi sesini duydu,

"Bir daha aldığını görürsem..."

Sonra sessizlik ve karanlık derinleşti... Kapandı.

***

Önce Dadaş geldi. Her ne kadar Mürşüdgil daha önce gelmişlerse de sayılmaz. Çünkü onlar kapı komşusu.

Dadaş her davete yalnız gider, nedense karısını götürmez.

"Görkemli bir evin var" dedi. "Hele bu bu pencerenin manzarası dünyaya bedel."

Nemet'le pencerenin karşısında durup kentin görünümünün seyrine daldı. Nemet açıklama yapıyordu:

"Orda Kız Kalesi'nin tepesi gözüküyor. Sağ tarafta, denize doğru, Nizami'nin müzesi. Hayır sinema bu tarafta.

Şöyle bakın parmağımın hizasında."

Mürşüd,

"Dadaş Mamedoviç" dedi.

Nemet onu Dadaş'la on dakika önce tanıştırmıştı. Ancak Mürşüd hemencecik Dadaş'ın babasının da adını öğrenmiş. Genellikle Mürşüd'ün baba adlarını ezberlemekte yadsınmaz bir belleği var. Hemen hemen kalburüstü insanların çoğunun baba adlarını bilir.

Dadaş'ın duymadığını görünce, biraz daha yüksek sesle ünledi,

"Dadaş Mamedoviç, duydunuz mu? Hosrov Teyyuboviç'i Azerbaycan İaşe Bakanlığı'na atadılar."

Mürşüd'ün bir başka yeteneği de hükümet yetkilileri arasındaki değişiklikleri, tam tamına önceden kestirmesiydi.

Dadaş bir an için, Mürşüd'e şaşırmış gözlerle baktı.

"Hosrov Teyyuboviç de kim?" diye sordu. Mürşüd ondan daha fazla şaşkınlaşmıştı.

"Hosrov Teyyuboviç'i tanımıyor musunuz? Gacayev Hosrov Teyyuboviç. Bir zamanlar Şamahi'deki savcı, sonra Maştağa'ya icra komiseri olarak atandı. Şimdi anlatırım tanırsınız. Kardeşi Esger Süleymanov. Eğitim Bakanlığı'nda çalışıyor. Esger Teyyuboviç. Onun öz kardeşidir, ama soyadları değişik. Tanıdınız mı?"

"Heee, Gara Esger'in kardeşi."

Mürşüd muzafferane gülümsedi:

"Tamam, tamam, Gara Esger de derler ona. Evet Hosrov Teyyuboviç onun öz kardeşidir. Ama araları galiba biraz limoni."

Dadaş,

"Kardeşini tanımıyorum" dedi. "Ama Gara Esger'i iyi tanırım. Üçkâğıtçının tekidir."

Mürşüd sırıttı:

"Çok doğru buyurdunuz."

Mürşüd uzun boyluydu. Ne zaman kendinden azıcık daha mevkili, daha itibarlı birisiyle karşılaşsa, ezilir büzü-

lür, dış görünümünde bile bir küçülme hissedilirdi. Nemet yaltaklığın çok çirkin bir davranış olduğunu düşündü. Hele bir de kalıbı yerinde birinin yaltaklığı dehşet vericidir.

Zil çaldı. Cabbar'la Tahire geldiler. Murtuzgil en az bir saat gecikeceklerıniş. Onların bir saatlik gecikmeleri, ağır otur batman gel ilkesi gereğidir.

Kapı açılınca, odaya mutfaktan yemek kokıuları dalgalandı. Mürşüd, Dadaş'a baktı, saygıyla gülümsedi, keyifle ellerini ovuşturdu.

"Ben, pilavı tabaklara dağıtalım derim, artık kimse gelmez."

Dadaş çaresizce gülümsedi. Henüz Mürşüd'ün gülmece yetilerini değerlendirememiş, belli."

Menzer,

"Bey, hangi pilavdan söz ediyorsun?" dedi. "Seni pilava mı çağırdılar?"

Nemet, beklemenin, durumu tatsızlaştırdığını sezdi. "Şimdi Dadaş esas konuğun kendisi değil de, Murtuzgil olduğu sanısına kapılabilir." diye düşündü. "O yüzden herkes oturmuş da onları bekler..."

Gerçekten de Dadaş sıkılmaya başlamıştı. Mürşüd'ün hükümet yetkililerinin değişimleri konusu onu fazla ilgilendirmemişti. Belki de o böyle bilgileri daha ilgili makamlardan edinir ve ancak bunu kendi düzeyindekilerle tartışır.

Nemet, adamın kafasının dinlenmesi için;

"Dadaş Hoca" dedi. "Teyp aldık, seslerimizi kaydettik. Dinlemek ister misiniz?"

"İyi olur, dinleyelim."

Nemet düğmeye bastı,

"Hadi bir şeyler söyleyin."

Tanıdık sesler, sözcükler, tümceler, gülüşler. Bildik bir yolun görünümü gibi geçip gitti.

"Demek ben demek isti..."

"Alyagilde de bundan var."

"Tam üstüne bastın."

"Bir daha aldığını görürsem..."

Dadaş,

"İyidir" dedi. "İlginç."

Kapı çalındı. Alya, Murtuz ve çocukları girdiler.

Bike Hala,

"Şimdi getiririm" dedi. "Buyurun oturun."

Dadaş'la Murtuz tanıştılar.

Murtuz,

"Teyp mi almışsınız?" diye sordu.

Tahire,

"Müthiş kayıtlar yapmışlar" diye atıldı. "Nemet çalıştır, Alyagil de işitsin."

Nemet, "Allahım sen sabır ver" diye yalvardı içinden.

"Hemen" dedi. Düğmeye bastı. Kendi sesi duyuldu, Süreyya'nın sesi... Birden teypte yasak bir sözcüğün bulunduğunu anımsadı: "Murzik"

Şimdi teypi durdurmak uygun düşmezdi. Sözcüğün yerini saptamaya çalıştı. Bike Hala, Murtuzgilin teybini överken, işte o zaman Karmen, Murzik'ten söz etti. Peki Bike Hala, tek bir yerde mi övüyordu? Hayır her cümle başında övdü durdu... Tam bu sırada Karmen'in sesi duyuldu,

"Nine de aklını Mur..."

Nemet var gücüyle,

"Murtuz Balaveviç" diye bağırdı. "Yarın önemli bir futbol maçı izleyeceğiz."

Süreyya hayretle kocasını süzdü,

"İyi ama neden bağırıyorsun?"

"O... Oh. Nedenini bir bilsen, benden daha fazla bağırırsın" dedi içinden.

Teypten sesi duyuldu, "Nergiz kızım, bebeğim, sen gel buraya." Rahat bir soluk aldı. Sırat köprüsünü sağ salim geçmişler. Kimse bir şey duymamış. Sezmemiş, işitmemişti.

Murtuz,

"Tabii, izleyeceğiz. İzlemez olur muyuz? Kesinlikle izleriz."

Alya ile Tahire, bilinmeyen bir konuda, fısıldaşarak verip veriştiriyorlardı. Yalnız Alya'nın, ayrı ayrı kimi tüm-

celeri Nemet'in kulağına çalındı,

"Kız... Kahrolasıca, kız. Öyle yılışıyor ki... Oğlanı avucuna aldı."

Nemet kim üzerine konuşulduğunu kesin kestiremediyse de, yine galiba Alya Hanım, oğlu İspartak'ın aralıksız aşk serüvenlerinden yakındığı belliydi.

Yirmi dört yaşındaki İspartak, keyfine düşkün delikanlılardandı. İyi gezer, dolaşır, iyi yer içer... Babasının çabası ve rica minnetleriyle geçen yıl tıp fakültesini bitirdi. Vay o hastanın haline ki şifayı İspartak'ta arasın. Hasta umurunda mı İspartak'ın? O yalnız günü gün etmektedir. Kadınları boyunbağı gibi değiştiriyordu.

Murtuz oğlunun bu haline gizli bir baba gururuyla göz yumar, içten böbürlenir.

"Biz bize benzeriz. Ben de gençliğimde kendimi kadınlardan koruyamazdım."

Alya. İspartak'ın çapkınlıklarından, göya cidden yakınıyormuş gibi davranırdı... İspartak'ı telefonla arayan sayısız – hesapsız, "cananlar"a sert yanıtlar verir, telefonu yüzlerine kapatırdı. Oysa Nemet biliyordu ki içten içten o da Murtuz'un madalyalarıyla, Firengiz'in güzelliği, cömertliği, namusu ve masumluğuyla övündüğü kadar, İspartak'ın erkeklik ünüyle de gururlanıyordu.

Ama Alya Hanım'ın bilinmeyen bir derdi mi vardı ne? Kendinden pek emin değil gibi. Konuşmalarında, belirgin bir çelişki sezilir. Kâh, Murtuz'un ününden, şanından, yüksek makamlardaki saygınlığından, ailelerinin mutluluğundan dem vurur. Kâh da,

"Ay Süreyya, vallahi bazen yaşamımdan öyle bıkıyorum ki, keşke bende diyorum ne güzellik, ne zekâ, ne bu varlık olmasaydı da azıcık talih olsaydı."

Odanın öbür tarafında Mürşüd, Murtuz'u tutsaklamış at oynatıyordu. Dadaş'ı ilgilendirmeyen işten alma, işe atama haberleri Murtuz için biçilmiş kaftandı.

"Murtuz Balayeviç, elbet haberiniz vardır, Mahmud İsrafiloviç bakan müsteşarlığına atandı."

"Ciddi misiniz? Peki onun yerine kim geldi?"

"Turab Gurbanoviç."

"Yok canım. Ya Turab'ın yerine?"

"Turab Gurbanoviç'in yerine Zakir Zülfigaroviç atandı. Zakir Zülfügaroviç yerine de Mahmud İsrafiloviç getirildi."

"Ha Ali hoca, ha hoca Ali."

"Nasıl yani?" diye sırıttı. "Haklısınız, küçük bir değiş tokuş. Yerler değişti."

Aslında yönetimdeki kişi değişimleri, Murtuz'un da zihnini çok kurcalar ve bulandırır. Her zaman bu değişiklikten hoşnutsuzdur.

"Falan yere, filanı getirdiler. Vay anasını. Dünya ne hale geldi. Yahu eskiden hiç böyle şeyler olmazdı."

Mustafi albayın rütbe tutkusunun hiç de sönmüş olmadığını kaydetmek gerekir.

Süreyya,

"Buyrun sofraya" dedi.

Nemet oturmuş kafa yoruyordu. "Peki, aslında ben bugün buraya Dadaş'ı davet ettim. Adam ilk kez evimize geliyor. Şimdi kalkıp ilk kadehi, Murtuz'un değil de onun şerefine kaldırırsak, Murtuz Balayeviç suratını asacak. Alya Hanım somurtacak. Benim de cinlerim tepeme çıkacak, tabii ki Süreyya da yüzünü buruşturacak... Ama öte yandan..." Birden bir çıkış yolu yıldırım gibi kafasında çaktı, dahiyane bir yol, Caboş'un dediği gibi, süper.

Kadehine şarap koyup ayağa kalktı,

"Bir önerim var" dedi. "ilk kadehimizi, masabeyimizin şerefine içelim, Murtuz Balayeviç'in sağlığına, ailesinin sağlığına. Bu samimi soframızı bir komutan gibi yönetmesini dileyelim."

Gülüştüler.

Nemet, "Aman şeytan kulağına kurşun. İyi atlattık bu sıkıntıyı." diye geçirdi içinden.

Nemet, Murtuzgilin darılmasından çok korkardı. İşin kötü yanı, bu durumlarda, Murtuz'un neden, ne zaman ve nasıl nem kaptığını felek gelse arasa, saptayamaz. Bir de

bakarsın basit bir sözcük, bir şaka, muazzam bir dargınlığa, kine, düşmanlığa yol açmış. Dolayısıyla Alyagil aylarca süren küsüşünü sürdürür. Bike Hala da evin içinde, beşinci kol gibi Nemet'in yaşamını zehir zembereğe çevirir. Zaten Esed'in vefatından sonra Bike Hala'nın en değerli, en aziz damadı Murtuz'du. Nemet'i baskı altında tutmakta yarar vardı.

Küsüş olayı işlerlik kazanınca, Nemet'e gözdağı verilirdi. Böylesi olağanüstü durum baş gösterince. (Aslında çok küsülüyordu, artık olağanüstülüğü de kalmamıştı.) Bike Hala, kızım sana söylüyorum damat sen dinle örneği işe konulurdu. Ve Nemet'in kulağının dibinde, Süreyya'ya.

"Bugün Alyagile gittim. Murtuz'un kanı beynine sıçramıştı. 'Ne edep ne erkânı bilen kaldı, ne de haddini...' dedi. Dünün serserisi, öyle sözler söylüyor ki şaşıp kalıyorsun. Ne büyük biliyorlar, ne küçük. Saça sakala saygı gösteren kim? Sadece papağan gibi bir iki sözcük ezberlemişler, üç dört kitap okumuşlar, dünyada kendilerinden bilgesi bulunmaz sanıyorlar.

Bana bıraksalar bunları, veririm ellerine kazmayı, kaz derim şurasını. Bakalım nasıl bir siper kazarsın.

Bu kitap okumaya benzemez. Karı gibi kâğıtlarla elleşmek, karalama çiziktirmeye de benzemez."

Bu duyuru alınınca, Süreyya'nın önerisi ve ısrarıyla, Nemet pahalı yabancı konyaklardan bir şişe alır, yanında da bir kutu çikolata. Giderler Murtuzgile, oturur içer barışırlardı.

Murtuz'un sesi, Nemet'i düşüncelerinden kopardı.

"Teveccühünüzden dolayı teşekkür ederim. Ben harbi adamım." Gırtlağını arıttı. "Boş lakırdı sevmem. Her şeyin başında nizam intizam. Ruslar ne demiş: Disiplin her şeyin üstündedir. Kime söz verirsek kalkacak usulüne uygun konuşacak, vesselam."

Nemet'in, "Emir yerine getirildi, komutanım!" demek geldi içinden. Murtuz "vesselam"dan sonra kıvrak bir hareketle sandalyesine çökmüştü.

"Allah göstermesin, asker olacaksın" diye düşündü Nemet. "Hem de Murtuz Balayeviç'in emrinde. Alimallah kan kusturur adama. Sabahtan akşama dek, kızgın güneş altında bir o yana, bir bu yana koşturur. Uygun adım, marş marş! Bir ki! Bir ki!.."

Mürşüd,

"Hoca" dedi. "Murtuz Balayeviç izin verseydi, bir iki kelime sözüm..."

Murtuz buyurucu bir ses ve tutumla kesti,

"Veriyorum" dedi. "Konuşun bakalım ne söyleyeceksiniz."

Mürşüd, Nasrettin Hoca'dan başladı.

Nemet ne kadar uğraştıysa dikkatini toplayamadı. Son günlerde edindiği beklenilmez bir bilgiyi, ne yaptıysa kafasından silemedi. İki üç hafta öncesi, Süreyya büyük bir sır gibi Nemet'e, Alya'ya dayanarak, Murtuz Balayeviç'in beş perdelik manzum bir piyes yazdığını söylemişti. *Babek Ayaklanması* hakkında. Bu haberi alınca Nemet karnını tutup uzun bir süre katıla katıla gülmüştü. Oysa Süreyya ona bozuluyordu:

"Ne var bunda gülecek? Anlamıyorum."

Nemet, boğula boğula.

"Murtuz Balayeviç, piyes yazmış hem de şiirle" demişti ve gülmekten baygın düşmüştü.

Şimdi burada olayı anımsayınca kahkahalarla gülmekten kendini çok zor tutuyordu. İyi ki Mürşüd, Nasrettin Hoca gülmecelerini bitirdi, herkes güldü. Nemet de fırsattan yararlanarak katıla katıla gülerek rahatladı. Nemet'in bayat fıkraya, böylesine katılarak gülmesi, galiba Mürşüd'ü de şaşırttı. Mürşüd bir an için durdu, sonra sürdürdü:

"Ha! Şimdi şaka bir yana, ilk kez Dadaş Mamedoviç ile bir sofradayız. Ama kalp kalbe karşıdır, demem o ki, Dadaş Mamedoviç'i çoktan beri tanırdım. Nemet'ten onun hakkında çok şeyler duymuştum ve bizim bu komşu ağamızı kanatları altına aldığını anlamıştım.

Evet Dadaş Mamedoviç, gerçekten de bu Nemet'in,

ayrıcalıklı bir kişiliğe sahip olduğunu siz de biliyorsunuz. Size çok saygılıdır. Fikrinde ve zikrinde hep siz varsınız. Sizden bir söz açtı mı, anlata anlata bitiremez. Bana 'Mürşüd' der, 'sen daha bu zatı tanımış değilsin. Onu kimseye tanıtmak olası değil. Dadaş Mamedoviç'le dostluk kuracaksın ki onun nasıl bir cevher olduğunu anlıyasın.' "

Nemet, "Acaba, bu kristal sürahi kaç para eder?" diye düşündü. "Acaba bunun aynısını bulup alacağına dair Süreyya'ya kesin söz verdikten sonra, bunu Mürşüd'ün kafasına indirebilir mi? Yooo yapamaz. Yapamaz çünkü içindeki şarap örtüye dökülür. Bundan da kıyamet kopar. Bembeyaz örtüden, şarap lekesi çıkmaz. Üstüne derhal tuz dökmeli, yine de iyice temizlemez. Ya *Persol?* Acaba *Persol* şarap lekesini çıkarır mı?"

Bir süreden beri sesi Nemet'in kulaklarından uzaklaşmışken, yeniden duyuldu, "Şunu söylemek isterim, ben Dadaş Mamedoviç'i tanıyalı çok oldu. Bizler küçük insanlarız, hekim babayız. Ancak Dadaş Mamedoviç biliyorsun bir atasözü var, "Dağın dağa işi düşmez, insanın insana işi düşer." Bir başka atasözü de şöyle, "Karın kötüyse boşa kurtul, (Hatun sen dinleme) kulaklarını tıka, *(genel gülüşme)* dişin ağrıyorsa çektir, kurtul."

Şimdi Allah göstermesin, şer denmezse hayır gelmez. İştir şayet bir gün, Dadaş Mamedoviç, dişiniz ağrırsa, bu kulunuz hizmetinize hazırdır. Ne zaman olursa fark etmez, kaç diş olursa olsun... Sabah akşam gece. İlkbahar, yaz, kış, sonbahar..."

İltifatın en yeni ve özgün biçimlerinden biri, "Dişin ağrırsa gel çekeyim" olduğunu öğrendi Nemet.

Dadaş'ın sağlığına çekilen söylev bittiğinden, kadehler Dadaş'a doğru uzatıldı,

"Sağ olun, Dadaş Mamedoviç sizin sağlığınıza."

"Sağol, aziz olun, sağolun, hepiniz sağolun."

Sonra sırayla Cabbargilin, Mürşüdgilin, Nemetgilin sağlığına içildi. Ardından, kadınların, çocukların ayrıca Bike Hala'nın sağlığına içtiler ve yemeklerin çok nefis olduğunu

söylediler.

Sonra Nemet elinde kadeh kalktı,

"Masabeyinin sağlığına içelim" dedi. Uzun uzun bir şeyler anlattı. Neler söylediğini kendisi bile bilmiyordu. Sadece çok tantanalı, süslü püslü konuşması gerektiğini aklına koymuştu.

"İnsanlık, vüs'at, zekâ, istikbal, hüner, muzaffer..." Sözcüklerin uyağı da uydu, bir de eser demek istedi ama çekindi.

Alya,

"Yeter Nemet" dedi. "Allah aşkına, burada da mı kişi tapınmacılığı?"

Murtuz azıcık çakırkeyifti. Bu sözleri duyunca ayağa fırladı,

"Nemet, çok seçkin, çok güzel sözler söyledi. Ben tabii ki bu tür süslü laflar bilmem. Ben fan fin edemem. N'apalım kültürümüz yetmez." Son cümleyi söylerken Alya'yla bakıştılar. Bu anlamlı bakışmayla çevreye "kültür yetmezliği" sataşmasıyla amaçlanan, keşke hepiniz bizim kadar çağdaşlaşsaydınız, mesajını iletmekti. "Evet, tek bir sözle, saygınıza teşekkür ederim. Beni çok övdünüz. Belki de olabileceğimden daha fazla." Bu da yine aynı taş. "Ben şimdi, becerebildiğim kadar, halkıma hizmet ettim. Savaşta ateş ve alev altında can feda edercesine kanımızı akıtarak, siz gençlerin bugünkü bolluk günleri görmenizi sağladık. Böylece oturmanızı, keyif çatmanızı, mutlu yaşamanızı. Şimdiyse bu yoldan canını feda eden bu fedakâr kahramanlara gereken sevgiyi göstermek boynunuzun borcudur. Büyüğün, büyük yeri olmalı, küçüğün küçük. Yoksa ortalık allak bullak olur. Sonuç hayır olmaz. Alya, senin kişi tapınmacılığı dediğine, vallahi o kişiliğe de canım kurban, tapınmacılığa da..."

Murtuz'un inançları yüreğinin derin köşelerinde saklıymış. Ararat konyağının beşinci kadehinden sonra o köşeden fırladı çıktı. Kanıtları güçlüydü.

Masadan kalktılar.

Dadaş yeniden pencerenin kıyısına geldi. Nemet de yanına geçti.

"Şurası Akademi'nin yeni binası" diyordu. "Eski bina gözükmüyor. Şurası değirmen. Şu bankanın önü."

Birileri teypin kurulmasını istedi.

Nemet düğmeye bastı.

"Hadi bir şeyler söyleyin."

Birkaç dakikadan, birkaç cümleden sonra,

"Bir daha görürsem aldığını" dedi ve sustu. Gürültü patırdı içinde kimse Karmen'in Murzik'ini duymadı.

Konuklar vedalaşıp ayrılmışlardı.

Karyolasına girer girmez uykuya daldı. Bugün çok yorulmuş, çok da heyecanlanmıştı.

Kızlar da uydular, Bike Hala da, Süreyya da.

Gecenin yarısında, Nemet, birileri dürtmüş gibi uyandı. Açtı gözlerini. Sarhoşluğu uçmuştu, ayıktı.

Uykusuzluğa alışık bir insanın deneyimiyle yeniden uyuyabileceğinin bir hayal olduğunu anladı. Sanki birileri onu uyandırmıştı, beynini bir sürü kaygılarla doldurarak. Çok susuzdu. Kalktı su içti.

Kafasındakileri kovmaya çalıştı. Yüzünü duvara döndü, elini haritaya sürdü, Ağcatay, Sasık göl, Ağcal...

Kafasındakiler üşüştü, kovdu yine. Yine üşüştüler, yine... yine.

Dün sabahtan beri kafasına toplanan fikirler, sanki yeniden resmi geçit yapmaya gelmişlerdi.

Önce babasıyla ilgili olanlar: "Babam Samuh'ta çok saygındı. Evler diktirmiş, yollar açtırmış" derdi anası. Samuh şimdi, Mingeçevir, baraj gölünün dibinde kaldı" diye ekledi.

Evler, yollar, her şey, ya Samuh'ta yaşayan insanlar? Babasının saygılarını kazandığı insanlar? Her biri başka bir yere mi dağılmış? Belki babasının yüzünü, anılarını, hediye edilmiş fotoğraflar gibi herkes kendisiyle alıp götürmüştür. Belki de...

Sonra kafasında uyaklı sözcükler dolaşmaya başladı:

Azsa, bozsa, yazsa...

Sonra pencerenin manzarasını düşündü. Kız Kalesi'nin tepesi, Akademi'nin yeni binası, Banka, Değirmen.

Sonra şehiriçi otobüsler üzerine dünkü düşündüklerini anımsadı.

Sonra teybe kaydettiği konuşmaları...

"Bir daha aldığını görürsem..." Bu cümle nabız gibi beyninde atmaya başladı. Öbür odada saat üç kez çaldı. Aniden aklına bir şey geldi. Düşündükleri duruldu, aydınlandı, her şeyi, ama her şeyi anlamıştı.

Pencereden görülen manzara ne kadar çekici olursa olsun. Nemet bu görüntülerden bıkmış olduğunu anladı. Bu görüntülerden nefret ettiğini... Çünkü bu görüntülerin tutsağıydı. Yaşam boyu tutsaklık.

Hiçbir zaman bu pencere, bir tren penceresi gibi devinip değişmeyecekti. Bu pencereyi halı gibi, dört çiviyle onun yaşamına mıhlamışlar ve yine bir yaşam boyu bu pencereye bakarak, Kız Kalesi'nin tepesini, Akademi'nin yeni binasını, Bankayı, Değirmeni görecek.

İnsan kendi yaşamını, sevmediği bir kadını dışlarcasına atamaz. İnsan kendi yaşamını sonuna dek yaşamalı.

Nemet, bir de bundan böyle yaşamında hiçbir önemli olayın olmayacağını dehşet içinde anladı. Ne duygusal olayların heyecanı, ne bekleyiş, ne aldanma, ne umut, ne bahar gecesi son tramvayın penceresinde sıçrayan yıldızlar.

Her gün yaşamını oynamaktan bıkan bir aktör gibi, katarlara dizilip değişmez raylar üstünde giden lokomotif gibi,son perdeye, son durağa, son dinginliğe, ulaşmalıdır... Son karanlığa, son sesin sustuğu yere.

"O yasaların, yasakların, ölçülerin tutsağıdır. Ve onları bozamaz." Bozamaz, azamaz. Nerden çıktı şimdi bu uyaklı sözcükler? Bozamaz, azamaz... Hemen buldu, zavallı çaresiz, belirgin bir güzergâhı olan kentiçi otobüsünün yazgısı...

"Bozsa, azsa, yazsa. Bozdu, azdı, yazdı. Bozduysa, azdıysa, yazdıysa. Yazdıysa, bozsun. Hayır bozamaz. Yazdıysa bozamaz. Bunu demin kim söyledi? Demin değildi.

Döndü. Dadaş söyledi, anlaşmayı imzaladıktan sonra. Bir de vaktiyle Bike Hala'nın söylediğini anımsıyorum.

Dün Karmen de buna benzer bir şey dedi. 'Evet, yazılmıştır' dedi, bozulmayacak. Ne bozulmayacak? Ha evet teybin kayıtları.

'Evet bir şeyler söyleyin.'

'Demek, ben demek isti...'

Bir tane söz, bir tane harf değişemez. Donmuş kalmış.

'Bir daha aldığını görürsem.'

Bir daha görürsen ne yapacağını kimse bilmez.

Yarın yine toplanıp bu kayda kulak vereceğiz. Yarın olmazsa, öbür gün olur. Ya da bir hafta sonra. Yine dinleyecekler. Hepsi, kendileri de, komşuları da, akrabaları da. Mürşüd, Menzer, Tahire, Caboş, Alya...

Aslında kesinlikle yarın dinlerler. Evet, evet, emin ol öbürgün de daha öbürgün de.

Her gün Bike Hala, Alyagilin tepbinin iki kez daha büyük olduğunu yineleyecek.

Her gün Karmen, 'Nemet külüstür bir teyp almış' diye, alaylı gülecek."

Her gün Sureyya çocuğu azarlayacak ve her günün sonunda, Nemet, "bir daha aldığını görürsem" diye başladığı cümleyi bitirmeden, sessizlik uçurumuna yuvarlanacak.

Kimse de hiçbir zaman, Nemet bir daha görürse ne yapacağını bilmeyecek. Ne olacak? Hiçbir şey! Hiç!

Yarın, öbürgün, daha öbürgün. Ay geçecek, yıl geçecek. Hiçbir şey değişmeyecek. Aman Allahım hiçbir şey!

Yirmi otuz yıl sonra, Nemet yaşlanıp ölecek. Ancak ölünceye dek yaşamında hiçbir değişiklik olmayacak. Karısı, üç kızı. Aynı akrabalar. Daire arkadaşları, komşular... Aynı sohbetler, şakalar, kaygılar, telaşlar. Aynı sofralar, kadeh kaldırmalar, söylevler... Nokta!

Nokta?

Belki de virgüllü nokta? Daha doğrusu noktalı virgül? Ardı var, açıklaması var.

"Bir daha aldığını görürsem...

Ne görsen, ey zavallı? Ne görmüşsün? Ne göreceksin? Görsen ne yazar? Hiç!

Yazdıysa bozmaz.

Peki, yeter! Uyu artık Nemet! Yarın erken işe gideceksin. Yüze kadar say, uyuyacaksın. Ya da yum gözlerini, yolda yürüdüğünü san. Yürüdün yoruldun, şimdi uyuyacaksın. Maksat uyumak. İnsan uykudayken zaman kavramı ortadan kalkar. Uyursun uyku seni hop götürür sabaha... Vesselam.

Pekâlâ uyuyalım, bir, iki üç, dört, beş, altı... Tehmine!

Tehmine mi? O da nerden çıktı? Keman kız. Nerden anımsadım? Nerden gelip dikildi gözlerimin önüne. Upuzun bacakları, siyah saçları, çağlayan gibi omuzlarına akar... Ya dişleri hep bir boyda, mısır taneleri... Gözleri... Ne renkti? Tehmine'nin gözleri?

Siyah? Kahverengi? Ela? Mavi? Yeşil? Hayır yeşil değil, mavi, kestane, siyah, ela? Mavi? Yeşil– Hayır yeşil değil. Ne renkti? Nasıl oluyor da bugüne dek, gözlerine dikkat etmedim. Çok ilginç. Pekâlâ, uyu Nemet, yarın büroda bakarsın, dikkat edersin. Yok, olacak gibi değil. Nasıl bilmem yahu? Ne renktir gezleri? Kara? Kestane? Evet şimdi de buna taktın. Gecenin bu saatinde. Nasıl öğreneceksin? Acaba kim bilir bunu? Dadaş? Aç telefonu. Dadaş'a, sor!"

Gülesi geldi.

"Neden olmasın? Gece saat üçte telefon edeceksin, Dadaş'ı uykusundan uyandıracaksın, afedersiniz, Dadaş Hoca size bir soru sormak isterim, Tehmine'nin gözleri ne renk?

Dadaş'ın suratının ne hale geleceğini görebiliyorum.

Dadaş don gömlek, uyku sersemi, ofisinin bir memuruna (Nemet'e) başka mèmurunun (Tehmine'nin) gözleri hakkında bilgi veriyor."

Ne sahne, değil mi? Sahi n'olur şimdi, Dadaş'a telefon etse?

"Neden etmiyorum? Zor edersin! Vallahi, şeytan diyor

kalk aç telefonu. Pekâlâ Nemet, uyu artık. N'oldu yani? Hiç diyorum ki sen şeytana uyacak kadar deneyimsiz toy değilsin, sen her zaman akıllısın ve Şube Müdürü'nün ortaya koyduğu kurallara saygılısın. Şaşma yolundan, sonun aydınlıktır. Öyle mi diyorsun? Peki görürüz."

Nemet kalktı, terliklerini ayaklarına geçirdi. Pijamasının düğmelerini iliklediı. Sofaya çıktı. Telefonun ahizesini kaldırdı. Geç vakit olduğundan, hemen çevir düdüğü ötmeye başladı. Nemet kendisinin bile yadırgadığı bir umursamazlıkla, Dadaş'ın numarasını çevirdi.

"Beş zil sesi bekleyeceğim, kaldırmazsa kapatırım."

Dördüncü zilden sonra Dadaş'ın sesi duyuldu,

"Alo!"

Sesi uykulu değildi, her zamanki gibi canlı, düzgün, güvenli. Nemet bir an durdu sonra,

"Benim, Nemet," dedi. Artık geriye dönüş yoktu.

"Buyur Nemet."

"Afedersiniz Dadaş Hoca, sizi uykudan uyandırdım."

"Hayır, yatmamıştım, çalışıyordum."

Birdenbire Nemet kendini aciz ve miskin hissetti. Gece saat üçte uyuyan önemli bir zatı uykusundan uyandırıp gereksiz sorular sormak, belki her babayiğidin harcı değildi, ama gecenin bu saatinde oturup çalışan bir insanın aptalca bir soruyla çalışmasına ara verdirmek, hafiflikti, çocukluktu, densizlikti.

Hemen başka bir bahane bulup işin içinden sıyrılmaya baktı.

"Dadaş Hoca size bir sorum var." Bunu zaman kazanmak için söylemişti.

"Buyur."

Şimdi buldu,

"Dadaş Hoca, ben bu gibi durumlarda çok titizimdir, bu yüzden gözüme uyku girmedi. Lütfen çok içten söyleyin, sizi sıkmıyorum ya? Neyse bizim şu komşumuz Mürşüd biraz laubalidir. Bacanağım Murtuz Balayeviç de biraz kabadır, sizi sıkmış olmaları..."

Dadaş sözünü kesti,

"Yooo, Hayır Nemet, deli misin? Her şey çok güzel, çok mükemmeldi. Neden sıkılmış olayım? İnsanların değişik yapısı var, her birinin ayrı ayrı huyları... Değişik olmasaydı, yaşam ilginçliğini yitirirdi. Emin ol sıkılmadım. Git rahat yat uyu. İyi geceler." Yanıt beklemeden ahizeyi yerine koymuştu.

"İşte bu kadar! Nemet Hoca, bu da senin düzene karşı ayaklanman, bu da senin meydan okuman. Bu meydan okumak olmadı, meydan süpürmek oldu. Ayaklanma olmadı, boyun eğmenin onaylanması oldu. Aldın boyunun ölçüsünü. Hadi şimdi git kuzu kuzu yat uyu."

Nemet odasına geçti, karanlıkta ceketini bulup cebinden sigarasını çıkardı, yaktı. İki soluk aldıktan sonra sofaya döndü. Ahizeyi aldı ve çevirdi... Düt... Düt... Düt...

"Evet." Dadaş'ın sesi yine rahat ve güvenliydi.

"Benim, Nemet."

"Dinliyorum."

"Dadaş Hoca, size bir şey sormak istiyorum, Tehmine'nin gözleri ne renk?" Bir solukta cümlesini bitirdi. Ahize sessizliğe gömüldü. "N'aber Hoca efendi? Söz boğazına mı tıkandı? Yutkun bakalım, yanıtla bakalım her zamanki sakin ve temkinli tavrınla. Gece saat üçü yirmi geçiyor, astın Nemet'e, astın Tehmine'nin gözlerinin rengi hakkında bilgi ver, hadi!" diyordu içinden.

"Nemet." Ses daha önceki gibi sakindi. "Anlaşılan bizden sonra oturup tek başına parlatmışsın."

Nemet bu sözlerin anlamını da, Dadaş'ın sakinliğinin nedenini de anladı. Bu durum Dadaş için garip ve alışılmadık değildi. Dadaş bir yaşam boyu öyle çeşitli gariplikler görmüştü ki Nemet'in bu alışılmadık sorusu onu şaşırtamazdı. Sorunun zamanlamasına gelince, gece saat üç buçuğa yaklaşmakta. Memmed Nesir de aşağı yukarı bu saatlerde coşar telefon eder.

"Bizden sonra oturup tek başına parlatmışsın." Dadaş, Memmed Nesir'e mi benzetti onu? Tabii ki Nemet, Mem-

med Nesir değil. Aklı başında. Hem de sevdiği, saydığı ailesi ve sorumlulukları var. Şimdi bir gece Memmed Nesir'lik yapıyorsa, dünya yıkılmaz ya.

Dadaş temkinli ve çok soğuk bir tavırla,

"Nemet, git yat," dedi. "Geç oldu. İyice elini yüzünü yıka, sonra yat."

"Dadaş Hoca eğer sarhoş olduğumu sanıyorsanız, çok yanılıyorsunuz. Eğer beni yeni başlayan bir Memmed Nesir olarak görüyorsanız, yine yanılıyorsunuz. Ben ayığım. Akşam da az içtim. Sizden sonra, ağzıma sürmedim. İstediğim tek şey, Tehmine'nin gözlerinin rengini sizden öğrenmek, bu kadar."

Dadaş, keskin ve sert bir sesle sordu,

"Ne demek istiyorsun?"

"Hiç... Sadece Tehmine'nin gözlerinin rengini öğrenmek istiyorum."

Dadaş öfkelenmişti artık,

"Bana niye soruyorsun," dedi.

Nemet içinden, "Anlaşılan serinkanlılık ve güvenini yitiriyorsun," diye düşünüyordu. "O önemli kişilik maskesi düşmek üzere. Erkeksen bir tek sert söz söyle, öyle bir yanıtlayayım ki ölünceye dek aklından çıkmasın. Senin antlaşmanı, avansını da istemiyorum. Ben öyle birinin oğlu değilim ki sen bana babalık taslayasın... Hadi, söyle, tek bir sözcük söyle..."

Dadaş hiçbir şey demedi. Ama birdenbire güldü, kahkaha ile güldü. Belki de ondaki şaka kavramı öfkesini dizginlemişti. Ya da durumun inceliğini hissetmişti. Ya da açıkçası öfkesini yutmuş ve bu garip söyleşiyi tatlıya bağlamak istemişti.

"Neyse, biliyor musun Nemet," dedi. "Açıp telefonu kendisine sor."

Nemet, "Yahu, bu adam sabun gibi gerçekten," diye düşündü yine. "Yakalamak olası değil, elinden kayıp, kaçar."

"Telefon numarasını bilmiyorum."

Dadaş yine sakin ve temkinli Tehminegilin numarasını verdi.

"Çok sağolun. Özür dilerim, rahatsız ettim."

"Bir şey değil," kısa bir duraksamadan sonra ekledi, "Ben genelde, geç yatarım. Bizde çalışanların herhangi birinin gözleri ya da burnu hakkında bilgi gerekirse, çekinme ara. Hoşçakal."

Ahizeyi ikisi de aynı anda yerine koydular.

Nemet içinden, "1–0 Dadaş galip," dedi.

Tehmine'nin telefonu uzun bir süre cevap vermedi. Nemet sinyalleri uzun uzun dinledi. Tehmine'nin uyuduğunu anladı, ama ahizeyi yerine koymadı.

"Sabaha dek beklemem gerekse, beklerim."

"Alo?"

Tehmine'nin sesi uykulu ve boğuktu. Sanki sislerin arkasından geliyordu.

"İyi geceler, Tehmine. Ben Nemet."

"Kim? Ha, Nemet... Hayırdır?"

"Hayırdır, korkma. Uykudan mı uyandırdım seni?"

"Herhalde... Bu saatte, galiba, ileri insanlığın çoğunluğu uykudadır. Ama sen neden uyumamışsın, bilmem? Kafa mı çektin?"

"Acaba neden herkesin aklına yalnız tek bir soru geliyor; sarhoşluk. Bir sarhoşluktur tutturmuşsunuz."

"Herkes de kim? Benden başka birilerini mi aradın?"

"Hayır, sadece Dadaş'ı aradım, ona senin gözlerinin rengini sordum. Söylemedi, ama telefonunu verdi. Kendin sor dedi."

Tehmine güldü.

"Nereden konuşuyorsun?"

"Evden."

"Seninki uyuyor mu?"

"Evet, herkes uyuyor. Bütün kent. Bir tek sen uyanıksın, bir de ben. Ha, bir de Dadaş oturmuş çalışıyor."

"Görüyorsun, değil mi? Emekçi dediğin Dadaş gibi olur."

"Tehmine, Fuzuli'den bir dize geldi aklıma dinler misin?"

"Seve seve."

"Ey Fuzuli, şam-ı gam encamına yoktur ümid,
Bir tesellidir sana, ol söz ki derler var subh."

"Anladın mı?"

"Şöyle böyle."

"Bir tek şu *'derler'* sözünü, tüm dünya şiirine değişmem. Anlıyor musun? Derler; yani, görmedik, duyduk ki demişler. Nasılsa "subh" var, sabah olacak. Bir bu teselli olmazsa, şam-ı gamdan, yani akşam kederinden yaka sıyırmak olası değil."

"Azizim, saat gecenin üç buçuğu, Fuzuli gazellerinin açıklanması için çok elverişli bir zaman olduğuna inanıyorsan, o başka..."

"Dur Tehmine, Allah aşkına, bırak şakayı. Ben ciddiyim. Yüreğimi sana açmak istiyorum."

"Nemet? Dalga mı geçiyorsun. Eğer sen de bana vurgun olduğunu söyleyeceksen, alıp başımı bu diyardan gitmekten başka çarem kalmayacak."

"Yok güzelim, gönlünü ferah tut, kuşku duyma. Ben sana ilan-ı aşk etme düşüncesinde değilim."

"Allah razı olsun. Ölenlerine rahmet. Buraya kadar iyi."

"Evet dinle şimdi. Bir konuda düşünceni almak istiyorum. Bugün kimi şeyler sezdim. Şimdiye dek yaşadığım biçimde yaşamak istemiyorum artık."

"Şimdiye dek nasıl yaşamışsın ki?"

"Bilmiyorum... Tehmine hiç bilmiyorum, geçen günlerimi nasıl adlandırmalı? Durgunluk, tembellik, küçük burjuvalık, bataklık..."

"Vay canına!"

"Gülme. Artık öyle yaşayamayacağım. Olası değil. İş, ev, aile, maaş, ücret, mobilya, televizyon, teyp... Ben bu kıskaçta boğuluyorum Tehmine."

"Nemet, azizim. Televizyon da, teyp de gerekli, yalnız onların tutsağı olmamalı."

"Öyledir. Bak demin evin penceresinden dışarıyı seyrediyordum.

Görüntü çok güzeldir. Tüm kent göz önünde. Kız Kalesi'nin tepesi. Akademi'nin yeni binası... Ama bu görüntüler artık bana zevk vermiyor, sadece tutsağıyım onların. Yaşamboyu bir tutsaklık.

Bu pencere hiçbir zaman bir tren penceresi gibi devinmeyecek. Onu sanki üzeri desenli bir halı gibi, dört tane çiviyle yaşamıma mıhlamışlar. On yıldır, ben bu pencereden bakıp, Kız Kalesi'nin tepesini, Akademi'nin yeni binasını, bankayı, değirmeni görüyorum. Ölünceye dek de göreceğim. Ama..."

"Dur! Dur bakalım, bir soluk al. Maşallah ne çene var. Bölge tiyatrosunda monolog söyler gibisin."

"Eğer beni alaya alıyorsan..."

"Ne alayı canım, hemen alınıyorsun. Toy musun o kadar? Dur, bir kere haklı değilsin. Tren penceresi falan... Bütün bunlar gelişigüzel sözler. Hiç gerçekçi değil. Ölçü, gerçekçilik olmalı. "

"Söylediklerimin gerçek olmadığını nereden çıkarıyorsun?"

"Nereden mi? Dinle anlatayım. Bak diyorsun ki, on yıldır, pencereden bakıp Akademi'nin yeni binasını görüyorum. Yanlış. On yıl olamaz. Çünkü, üç yıl bundan önce bile bu bina yoktu. Bu bir. İkincisi, diyorsun ki, ölünceye dek bu manzarayı göreceğim. Bu da yanlış. Çünkü yeni binalar yapılıyor, örneğin sirkin yeni binası bitecek onu göreceksin. Yığınla yeni binalar yapılacak. Yani senin penceren yerinde duracak, ama oradan gözüken görüntü sürekli değişecek, başkalaşacak.

Anlıyorum, sen pencereyi bir simge olarak ele alıyorsun, ben de o anlamda derim ki, pencereden dikkatle bakarsan, yaşamın nasıl kaynayıp biçim değiştiğini görürsün. Ha? Susuyorsun. Benim haklı olduğumu görüyorsun. Şimdi beni dinle. Bugün radyoda, hangi programda olduğunu bilmiyorum, bir şey söylendi, kafama cuk oturdu. Tam aklımda

değil, aşağı yukarı şöyle: Üç öğe var, pencere, kapı ve ayna. Tabii ki soyut anlamda. Kimi insanlar, yaşam ortamlarında, pencere ve kapıları, aynalarla değiştirirler. Sonuçta nereye bakarlarsa yalnız aynaları yani kendilerini görürler. Böyle insanlar için sadece kendi benlikleri vardır. Onlar için ne pencereden görünen görüntü var ne de kapının ardındaki yaşam. Varsa yoksa ayna. Yani kendileri.

İkinci kesimin insanları, pencereden bakanlardır. Dünyayı ve yaşamı pencereden seyrederler, seyircidirler. Pencereden gördüklerini, olumlu, olumsuz her şeyi uzaktan gözetlerler. Ve nihayet üçüncü kesim insanlar, kapıyı açıp insanların içine girenlerdir. Pencereden görünen yaşamsal olgulara destek verirler, olumsuzluklarla savaşırlar.

Pencere–Kapı–Ayna.

Ben kapıdan yanayım."

Sustu biraz, sonra güldü ve ekledi, "Tabii bu, çantamda ayna taşımadığım anlamına gelmez."

Dışarda, caddeden bir araba geçti. Gecenin sessizliğini dağıttı. Arabanın gürültüsü uzaklaşınca, sessizlik yeniden toparlandı.

"Biliyor musun Tehmine? Senin anlattıkların, yerine göre doğru ve güzel görüşler. Ancak bütün bunlar soyut kavramlardan öteye gitmez. Ben somut çareler arıyorum. Anlıyor musun? Ben, şahsen ben, Namazov Nemet, ne için yaşıyorum? Ne istiyorum? Beni gereği gibi anla. Ben nihilist ya da kuşkucu değilim. Yüksek ereğe de inanıyorum. Geniş anlamda amacım da var. Toplumun isteklerini, gereksinimlerini anlıyorum. Halkımın sorunlarını da. Adaletli, özgür, mutlu bir toplum. Eşit hakka sahip insanlar, eşit haklı uluslar. Ne ezen var, ne ezilen, tüm dünyada barış ve güvenlik. En uzak, en bilmedik ülkelerde bile açlık felaket, hastalık olmasın. Hepsini gönülden diliyorum. Ve bu isteklerim uğrunda, kanımı canımı veririm. Güzel, şimdi sadede gelelim, otuz üç yaşındaki çevirmen Nemet Namazov'un somut amacı, işi ne olmalı? Benim olağanüstü bir

şey yapmama yetecek, ne özel ve göz kamaştırıcı bir yeteneğim, ne de güçlü bir becerim var. Benim yaptığımı herkes yapar. Belki de benden çok daha iyisini ya da daha kötüsünü yapar, farketmez. Yani benim yaptığımı bir başkası da bal gibi yapar. Öyleyse benim özelliğim ne? Bulunduğum yerin özelliği ne?

Bu ben, bu yer, başka birisi, ya da başka bir yer ile değişemez mi? Anlamıyorum, niye buradayım ben? Kişisel olarak, somut olarak benim amacım nedir?

Araba almak mı? Kooperatiften eve yazılmak mı? Ya da bir yaşam boyu Murtuz Balayeviç'in gevelemelerini yutmak, Dadaş'a yaranmak, Mürşüd'ün sululuklarına gülmek mi? Ha?"

"Mürşüd kim? Murtuz Balayeviç kim? Ay Nemet... Ben onları tanımıyorum ki..."

"Tanımasan daha iyi. Benim görüştüğüm kimseler."

"Kötü birileri mi?"

"Ne bileyim? Kötü adam, iyi adam diye bir ayrım yapılabilir mi? Neye göre kötü? Neye göre iyi?"

"Hay Allah. Nemet, daha dün bu konuyu ben birisine anlatmaya çalışıyordum. Haklısın da... Yine de iyi insan, iyi insandır, kötüsü de kötü."

"Peki sana bir şey soracağım. Ben kötü biri miyim, yoksa iyi biri mi?"

"Ben seni az tanıyorum, Nemet."

"Çok kıvandım, sağol. Böyle söylemen sevindirdi beni. İyi insansın, deseydin, zaten inanmazdım. Haklısın. İnsanı iyi ya da kötü diye nitelemek için önce tanımalı onu. Örneğin şu Murtuz Balayeviç, benim büyük bacanağım. Savaş gazisi, emekli albay. Biraz katı, biraz uyumsuz. Yerli yersiz konuşur, can sıkar. Şimdi şu anda onu düşünürken, onu suçlamaya hakkım olmadığını anladım. Adam savaş görmüş, yaralar almış, kanını akıtmış, ölümün gözlerinin içine bakmış, buna göre de toplumda belirli bir yeri olmalı. Bu onun hakkı. Ya da öteki bacanağım Cabbar..."

"Bacanak yönünden zenginsin anlaşılan."

"Ha, evet. Cabbar ve karısının günlük konuşmalarda yüzeyde kaldıkları dikkati çeker. Olsun. Kendi konularında çok üstün birer uzmandırlar. Önemli bir devlet işletmesinde çalışıyorlar."

Tehmine damdan düşercesine,

"Nemet, kaç çocuğun var?" diye sordu. Nemet de düşünmeden yanıtladı:

"Bir."

İlk kez böyle demiş oluyordu.

"Bir mi dedin?"

"Bir," diye kesin yineledi. "Kız, Nergiz." Sonra ekledi, "İki büyük kız, eşimin ilk kocasındandır."

"Allah bağışlasın hepsini."

"Seninkileri de," diyecekti ki birden, Tehmine'nin çocuğu olmadığını anımsadı. Tatlı bir sevinçle Nergiz'i anlattı. Konuşmalarından, oyunlarından, pul toplamasından...

"Dün oturmuş kendi başına radyodaki Horoz Baba'ya uzunca bir mektup yazmış. Horoz Baba bildiğiniz kuş adlarını bana yazın demişmiş son programda. Kent çocuğu, kaç tane kuş adı bilecek? Oturdum, teker teker kuş adlarını yazdırdım ona. Bugün de sabahtan geçmiş radyonun önüne, Horoz Baba adını okuyacak diye.

Kızım diyorum, mektubu daha dün yazdın, eline ulaşmamıştır ki... Kime anlatıyorsun? Programı sonuna dek dinledi, bir de ne görsem, dudaklar büzülmüş, nerdeyse ağlayacak. Yavrum diyorum, sen emin ol bir dahaki hafta kesinlikle adını okuyacak.

Tehmine, sessizce dinliyordu. Nemet bir an onun uyukladığını sandı,

"Tehmine," dedi.

"Hı..." Sesi çok uzaklardan geliyor gibiydi. "Ah Nemet," dedi. "Böylesi bir kızın olduğu halde, sen kalkmış yaşamın anlamını arıyorsun."

"Bu dediğini de uzun uzun düşündüm, vardığım sonuç şu, bir köprüyüm ben. Yaşam akışının atalarımdan alt kuşağa, evlatlara ulaşmasında bir aracım ben. Yani herkes

gibi, sıradan.

Ha? Susuyorsun. Çok gevezeyim değil mi? Seni çok yordum. Uykun da var."

"Yok."

"Biliyor musun? Bunalmıştım, seninle konuşunca rahatladım. Dün bir teyp aldım. Bir araya geldik, konuştuklarımızı kaydettik.

Böyle bir kayıt kaç kez dinlenir? Beş kez? On kez? Yüz?

Her konuğun gelişiyle bant yeniden başa alınır, dinlenir. Aynı sözler, aynı cümleler, gülüşmeler. Dehşete düştüm. İşte benim yaşamım bu, dedim kendi kendime. Değişmez, durgun, donuk. Şu anda, teybin yarın yeniden dinleneceğini düşündükçe çılgına dönüyorum. Alıp başımı kaçmak istiyorum bu yüzden."

"Ne diye kaçacaksın kaçacağına kayıtları sil."

"Sileyim mi?"

"Evet düşünemedin mi bunu?"

"Düşünümedim inan. Bir saplantı gibi, yazılan bozulmaz diye."

İkisi de güldü.

"Yok canım. Teypte banda alınanları silmek çok kolaydır. Teybin markası ne?"

"Yauza."

"Benimki de ondan. Dördüncü düğmeye bas silinsin. O kadar."

"Sen bin yaşa. Çok yardımcı oldun. Demek ki dördüncü düğmeye. Sağ ol."

"Sen de sağ ol," esnedi. "Hoşçakal."

"Dur. Dur bir dakika. Asıl soru güme gitti. Unutuldu."

"Hangi soru?"

"Senin gözlerinin rengi."

Güldü Tehmine.

"Gözlerimin rengi sözle, tanımla anlatılamaz. Kendin görmelisin. Yarın işte bakarsın."

"Yarın değil, bugün. Duyuyor musun tramvaylar çalışmaya başladı."

"Bizim caddeden tramvay geçmez, benim meraklı arkadaşım, (esnedi). Sahi sabah olmuş, tan yeri aydınlanıyor. Fuzuli haklı, 'Var subh' demişti. Gidip biraz uyuyayım. Yoksa ofiste yüzüme bakınca korkarsınız."

"Korkacakmışız. Hayır tam tersine içimiz açılır. Bir kompliman ister misin?"

"İsterim tabii. Niye istemeyeyim? Hangi kadın komplimandan hoşlanmaz."

"Pekâlâ. Sen çok güzel, çok iyi, çok akıllı bir kızsın. Bu geceki söyleşimizi hiçbir zaman unutmayacağım. Şimdi bu gecenin sonunda gidip güzel düşler görebilmem için, bana bir şey söyle. Yoksa olur olmaz düşler görürüm."

"Dur sana kendi düşümü anlatayım, sen de onu görmeye çalış."

"Anlat."

"Ben bu düşü sık görürüm. Aynı düşü. Demin sen telefon ettiğinde, onu görüyordum. Düşümde deniz kıyısındaydım. Parlak, aydınlık bir gün. Kıyı bomboş, tek başınayım, yapayalnız. Deniz masmavi uzakta, çok uzaklarda, ufuk çizgisi hizasında ak bir liman görünüyor, ve bu ak limanda kıpkırmızı gemiler demir atmış."

"Harika bir düş. Sağol canım. İyi geceler, yooo, iyi sabahlar. Yani günaydın. Bağışla beni."

Ahizeyi yerine koydu. Bir sigara yaktı. Bir süre telefondan ayrılmak istemedi. Orda oturdu. Sonra bir ses duyup içeri girdi. Pencerelerden süzülen loş sabah ışığında minik Nergiz'in yüzü daha da masum bir görünümdeydi. Ses de onun sesiydi. Nergiz uykusunda konuşur. "Turaç, sülün, keklik, sonra güvercin."

Nemet bir süre kızının başucunda durup onu seyretti, "Acaba nasıl bir düş görüyor? Bulutsuz gökyüzü, yeşil ağaçlar, dallar. Geniş kanatlı kuşlar."

Nergiz yine, "Adda, budda" gibi sözler dedi. "Tavuk, horoz, sonra bülbül, sonra..."

"Dördüncü düğme."

Nemet hızla oturma odasına geçti.

"Teyp uyuyor. Dördüncü düğme. Vesselam. Ne Alyagilin iki kez daha büyük olan teybi kalacak, ne Süreyya'nın devrik cümlesi, ne Karmen'in alayları, ne de 'bir daha aldığını görürsem...' Herkes uyuyor. Sileceksen şimdi tam zamanı. Görseler bırakmazlar. Onlara açıklamada da bulunamam. Kendime açıklayamadığım bir şeyi onlara nasıl yaparım."

Teybi çalıştırdı. Isınmasını bekledi. Sonra dördüncü düğmeye bastı.

"Vesselam," dedi. "İşte bu kadar."

Bandı başa aldı, kulak verdi. tıss yok. Sessizliği dinledi. Hoşlandı. Kalabalık tramvayın biletçisinin, boğucu yaz günü bitiminde, boşalmış rayların serinliğinden hoşlandığı gibi.

"Vesselam," diye yineledi. "Bitti."

Nokta.

Caddeden bir tramvay geçti.

Nargin istikametinden gelen bir vapur düdüğünü öttürdü.

Nemet teybi kapatıp kendi odasına çekildi. Soyunup yatağa girdi. Uyudu. Düş gördü.

Düşünde engin bir deniz kıyısındaydı. Kıyı bomboş. Deniz alabildiğine uzanıyor. Kumsal sapsarı. Deniz masmavi, kıpırtısız.

Orda uzaklarda denizin, mavi denizin ta ötesinde, ak bir şeyler olduğunu farketti ansızın.

Ak liman.

Ak... Ak.

Ak pak ve bu ak limanda kırmızı gemiler demir atmış. Kıpkırmızı.

Kıpkırmızı.

Çağdaş Azerbaycan romancılığının
en ünlü temsilcisi Anar'ın kaleminden
günümüz Azeri toplumuna güçlü, derinliğine bir bakış.
Kentliler, memurlar, günlük yaşamın biraz da şaşırtıcı,
bizimkine benzeyen ortamı...
Son derece hareketli, sinemasal anlatım,
bol ve dinamik diyaloglar, canlı bir akış.
İç monologlarla, geriye dönüşlerle örgülü
modern bir roman kurgusu...
Nemet, Dadaş, Mürşit, Murtuz, Süreyya ve özellikle Tahmine...
Çağdaş Azerbaycan toplumunun elle tutulurcasına
bir canlılıkla çizilmiş bu tiplerini unutamayacaksınız.
Ve baş kişilerden, "33 yaşındaki çevirmen"
Nemet Namazov'un evrensel sorusu:
"Senin yaptığını başka biri de yapar,
ve başka bir yerde de olabilirdin.
Neden özellikle buradasın, ve bu işi yapıyorsun?"...

Çağdaş Azerbaycan romancılığını, ülkemizde ilk kez,
felsefesi olan ve sanatçı bir yazarın,
yakında Azerbeycan-Türk ortak yapımı olarak
sinemaya da aktarılacak bir yapıtıyla yansıtmaktan
kıvanç duyuyoruz.

KAPAK: S. MADEN

MAVİ YAYINLARI